

Høyre om for Tysklands nye alternativ

*En analyse av Alternative für Deutschlands ideologi før
og etter splittelsen i 2015*

Mathias Vedeler

Masteroppgave i statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2016

Antall ord: 41.651

Høyre om for Tysklands nye alternativ

*En analyse av Alternative für Deutschlands ideologi før
og etter splittelsen i 2015*

Mathias Vedeler

© Mathias Vedeler

2016

Høyre om for Tysklands nye alternativ: En analyse av Alternative für Deutschlands ideologi før og etter splittelsen i 2015

Mathias Vedeler

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Copycat, avdeling sentrum

Sammendrag

I 2013 ble *Alternative für Deutschland (AfD)* grunnlagt, et parti som flere tror kan bli en stabil del av det tyske partisystemet. AfD er blitt beskrevet som Tysklands svar på den høyre-radikale trenden i Europa. Dette er en karakteristikk som særlig er blitt brukt på partiet etter at det ble splittet sommeren 2015. Vi kan imidlertid ikke konkludere med at dette stemmer ut i fra den statsvitenskapelige forskningen så langt. I denne oppgaven forsøker jeg å besvare spørsmålet om AfD er et høyre-radikalt parti og slik tilhører Europas høyre-radikale partifamilie. Gjennom kvalitativ idéanalyse og en typologi over høyre-radikalisme finner jeg at partiet ikke var et høyre-radikalt parti før det ble splittet, men et populistisk euroskeptisk parti. Jeg finner videre at partiet har endret seg markant etter splittelsen og at det nå forfekter en populistisk helhetlig høyre-radikal ideologi. Sett i lys av Elisabeth Ivarsflatens teori ”Reputational Shields”, lanserer jeg på bakgrunn av dette funnet til slutt en hypotese om at AfDs suksess så langt kan skyldes at det ble grunnlagt som et ikke-høyre-radikalt parti. Oppgavens datamateriale er fem partiprogrammer og et utvalg av artikler som er publisert på AfDs nettsider. Disse artiklene er skrevet av to ulike partiledere som representerer to ulike fløyer som kjempet om makten frem mot splittelsen i fjor sommer. Slik sporer jeg også den ideologiske endringen i partiet tilbake til den seirende fløyen.

Forord

Denne oppgaven har vært svært spennende å skrive på grunn av *Alternative für Deutschlands* fortløpende utvikling og det ferske datamaterialet jeg har kunnet inkludere. Jeg føler meg privilegert som har fått jobbe med dette fra min favorittby Berlin, og jeg føler meg privilegert som hatt så mange gode mennesker til å hjelpe meg.

Først vil jeg takke min eminente veileder Dag Einar Thorsen, som ikke bare har vært en nyttig diskusjonspartner under veiledningstimene, men også på Facebook-chat. Videre vil jeg takke Anders Ravik Jupskås som inkluderte meg i C-REX' masterseminar og ga meg viktige tilbakemeldinger etter presentasjonen jeg holdt der. Jeg vil også takke Øivind Bratberg for det fantastisk engasjerende metodekurset han holdt ved Universitetet i Oslo høsten 2015, noe som ledet opp til denne oppgavens tekstanalyse.

En stor takk går til Jovana Todorović som har gitt meg uvurderlige kommentarer, og til Mani Jaleesi som har vist meg vei i det tyske lovverket. Martin Skjæraasen og min mor, Birgitte Vedeler, fortjener takk for å ha funnet tid til å lese korrektur helt på tampen. Til slutt vil jeg rette en kjempestor takk til Tor Kristian Haldorsen og Nora Brinkmann som har hjulpet meg hver gang mine egne tyskkunnskaper har kommet til kort.

Tabeller

Tabell 3.1: Oppgavens analyseskjema	36
Tabell 5.1: Nativisme og nasjonalisme	62
Tabell 5.2: Autoritær innstilling	65
Tabell 5.3: Populisme	74
Tabell 5.4: Euroskeptisisme.....	83
Tabell 5.5: Plassering på høyre-venstre-skalaene.....	93
Tabell 6.1: Høyre-radikalisme i AfD - oppgavens funn	100

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Har AfD endret seg?	3
1.2	Et dypdykk i AfDs ideologi og familietilhørighet	5
1.3	Oppgavens oppbygning	8
2	Teori	9
2.1	Den høyre-radikale partifamilien	9
2.1.1	Nasjonalisme – partifamiliens kjerne	10
2.1.2	Autoritære innstilling – det andre sentrale kjennetegn	13
2.1.3	Populisme – en kameleon	16
2.1.4	Euroskeptisisme	18
3	Metode og data	24
3.1	Politisk ideologi: et handlingsorientert idésystem	25
3.1.1	Ideologi som idealtyper	26
3.2	Ideer og idéanalyse	27
3.2.1	Idéanalyse – fortolkning og kartlegging	28
3.2.2	Ideer tatt på alvor	29
3.3	Data	30
3.3.1	Partiprogrammene	30
3.3.2	Annet datamateriale	32
4	Alternative für Deutschlands historie	37
5	Analyse	43
5.1	Nasjonalisme og nativisme	43
5.1.1	Partiprogrammene før splittelsen	44
5.1.2	Forskjeller mellom fløyene før splittelsen	48
5.1.3	Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen	53
5.2	Autoritær innstilling	62
5.2.1	Datamaterialet før splittelsen	62
5.2.2	Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen	63
5.2.3	Oppsummering	65
5.3	Populisme	66
5.3.1	Partiprogrammene før splittelsen	66
5.3.2	Forskjeller mellom fløyene før splittelsen	68
5.3.3	Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen	70
5.3.4	Oppsummering	73
5.4	Euroskeptisisme	74
5.4.1	Partiprogrammene før splittelsen	74
5.4.2	Forskjeller mellom fløyene før splittelsen	77
5.4.3	Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen	80
5.4.4	Oppsummering	82
5.5	Plassering på høyre-venstre-skalaene	83
5.5.1	Den gamle høyre-venstre-skalaen	83
5.5.2	Den nye postmaterialistiske høyre-venstre-skalaen	87
5.6	Saksfokus og helhetlig ideologi	93
5.6.1	Fra høyre-radikale tendenser til helhetlig ideologi	93

5.6.2	Fra énsaksparti til høyre-radikal ideologi	96
6	Konklusjon og drøfting	98
6.1	En hypotese om AFDs suksess så langt	101
	Litteraturliste	103

1 Innledning

Av alle nye partifamilier i Europa etter andre verdenskrig er det den høyre-radikale familien som har hatt størst velgersuksess (Ellinas 2010: 4; Mudde 2014: 1). Partier med denne merkelappen har fått stor oppslutning i en rekke land. *Front National* i Frankrike, *Dansk Folkeparti* i Danmark, *Sverigedemokratene* i Sverige, *Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ)* i Østerrike er noen eksempler. I Østerrike, Norge, Italia og Sveits har slike partier nådd helt inn i regjeringskontorene. I Nederland og Danmark har de fungert som sentrale støtteparti for mindretallsregjeringer.

I Tyskland, derimot, har suksessen uteblitt. Intet høyre-radikalt parti har kommet inn i parlamentet siden opprettelsen av Forbundsrepublikken i 1949, sett bort i fra et par eksempler i republikkens tre første valg¹. Man tenker umiddelbart på Tysklands unike historie og nazistiske arv, et traume nasjonen bærer på den dag i dag, som den åpenbare årsaken til dette. Forskere på temaet er også enige om at dette er en viktig årsak. Det har vært en sterk *cordon sanitaire* i Tyskland (se blant annet Ellinas 2010; Thorsen 2012; Arzheimer 2015). Men flere mener at grobunnen for et høyre-radikalt parti på mange måter er god i landet. Ellinas (2010: 25) trekker frem meningsmålinger som viser at det tyske folk i stor grad har fremmedfiendtlige holdninger. Han viser i tillegg til FPÖs suksess i Østerrike, et land som også har sitt å bære på fra andre verdenskrig og som kan sees som et ”most similar case” for Tyskland (ibid.) Også Berbuir, Lewandowsky og Siri (2014: 158) trekker frem at fremmedfiendtlige holdninger eksisterer i Tyskland på samme måte som i mange andre europeiske land. De kaller den sviktende suksessen for høyre-radikale partier i Tyskland for ”a puzzle”.

Det er tegn til at dette ”mysteriet” snart kan være historie. I 2013 ble *Alternative für Deutschland (AfD)* grunnlagt, et tysk parti som stadig er blitt koblet til den høyre-radikale partifamilien. Partiet var overraskende nær å komme inn i Forbundsdagen under valget samme år som grunnleggelsen. Partiet fikk 4,7 prosent, svært nær Tysklands sperregrense på 5 prosent. Resultatet var det beste for noe tysk nyparti siden 1950-tallet (Franzmann 2014: 115). Året etter kom partiet inn i Europaparlamentet med syv mandater etter å ha fått 7,1 prosent av stemmene. Dermed ble det det fjerde største tyske partiet i Europaparlamentet ved

¹ *Deutsche Konservative Partei – Deutsche Rechtspartei (DKP-DRP)* bestod av monarkister, konservative demokratikritikere og nazister. De kom inn i Forbundsdagen i 1949, men gikk siden raskt i oppløsning. *Bund der Heimatvertriebenen und Entrechteten (BHE)* var grunnlagt av den tidligere nazisten Waldemar

siden av *Die Linke*. Partiet har også gjort det godt i en rekke lokalvalg², senest i mars da partiet gjorde brakvalg i tre ulike delstater, blant annet i Sachsen-Anhalt, der de ble nest størst med 24,3 prosent. Partiets oppslutning på meningsmålingene på landsbasis har økt gjennom 2015 og 2016. Høsten 2015 gjorde partiet et hopp fra rundt 5 prosent til rundt 7 prosent³. I begynnelsen av 2016 gjorde partiet et nytt hopp. Fra januar til april har partiet hatt en oppslutning på mellom 10 og 14 prosent og kniver dermed med *Die Grünen* om å være Tysklands tredje største parti.

Så, har den høyre-radikale trenden i Europa endelig nådd kontinentets mest folkerike stat? Dette spørsmålet avhenger av om partiet klarer å holde på oppslutningen frem til forbundsdagsvalget neste år, men også om AfD faktisk er et høyre-radikalt parti. Partiet er blitt koblet til den høyre-radikale partifamilien i den offentlige debatten. Visekansler Sigmar Gabriel fra *Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)* uttalte høsten 2015 at AfD er et høyre-radikalt parti som sprer hat mot flyktninger (Die Zeit 2015a). I norsk presse er AfD blitt sett i sammenheng med fremgangen til andre høyre-radikale partier i Europa, blant annet *Front National*, *Sverigedemokratene* og *FPÖ* (Langberg 2015). Avisen *Der Spiegel* har endog spurt om AfD kan være et *høyreekstremt* parti, noe de gjorde etter at partileder Frauke Petry uttalte at flyktninger som tar seg ulovlig inn i Tyskland, i siste instans burde skytes på grensen (Meiritz 2016). Samtidig avviser AfD selv at de er et høyre-radikalt parti. Petry har avfeid merkelappen konsekvent (se blant annet Deutsche Welle 2016). Nestleder Alexander Gauland har spurt om AfD er et høyre-radikalt parti bare fordi de ønsker å stenge grensene for flyktninger, slik han påpeker at Sverige har gjort (Süddeutsche Zeitung 2016b).

AfD blir ikke bare kalt for høyre-radikalt. Også andre merkelapper som forsøker å beskrive hva dette nye partiet står for, er blitt brukt i mediene. Partiet er beskrevet som *euroskeptisk*, *anti-euro*, *populistisk*, *høyrepopulistisk*, *ytre høyre* og *nasjonalkonservativt* (Frankfurter Allgemeine Zeitung 2013, 2013; Süddeutsche Zeitung 2016a; Bangel 2013; Amann m.fl. 2016; Geis 2016; Schäffer 2015). Alle disse merkelappene er betegnelser som vi kjenner igjen fra litteraturen om den høyre-radikale partifamilien. Selv sier partiet at de ble grunnlagt i 2013 som en protest mot EUs politikk for å redde euroen (Vedeler 2015). Partiet har også forsøkt å distansere seg fra kategorisering og ideologisk plassering som sådan.

² Høsten 2014: Sachsen (9,7 prosent, 14 representanter), Brandenburg (12,2 prosent, 11 representanter), Thüringen (10,6 prosent, 11 representanter). Våren 2015: Hamburg (6,1 prosent, 8 representanter), Bremen (7,8 prosent, 4 representanter). Våren 2016: Sachsen-Anhalt (24,3 prosent, 37 representanter), Baden-Württemberg (15,1 prosent, 23 representanter), Rheinland-Pfalz (12,6 prosent, 14 representanter).

³ Se oversikt på Wahlrecht.de: <http://www.wahlrecht.de/umfragen/index.htm>

Tidligere partileder Bernd Lucke har sagt at AfD er et parti hverken til høyre eller venstre (Arzheimer 2015: 544). Denne retorikken er imidlertid ikke konsekvent. Nåværende partileder Frauke Petry har uttalt at AfD er ”et demokratisk parti til høyre i tradisjon med CDU” (Der Spiegel 2016). Marcus Pretzell, partiets leder i Nordrhein-Westfalen og Frauke Petrys partner, har uttalt at AfD både er et ”euro-parti” og et ”Pegida-parti”⁴ (Deutsche Welle 2016).

Det er behov for å studere AfDs ideologi samfunnsvitenskapelig og slik gå bakenfor merkelappene i pressen og partiets egen beskrivelse av seg selv. Som et nytt fremadstormende parti i det tyske partisystemet er det svært interessant å finne ut av hva slags ideologi AfD har. Tilhører partiet den høyre-radikale partifamilien? Og i så fall, hva slags type høyre-radikalt parti er det? Er partiet populistisk? Er det euroskeptisk? Ligger det til høyre økonomisk? Disse spørsmålene akter jeg å ta for meg i denne oppgaven. Analysen vil basere seg på AfDs partiprogrammer, samt artikler som partiet har publisert på nettsidene sine. Oppgavens problemstillingen går som følger: ***Er AfD et høyre-radikalt parti, og i så fall, hva slags type høyre-radikalt parti er det?***

1.1 Har AfD endret seg?

Det er gjort forskning på AfDs ideologi og familietilhørighet allerede. Vi kan ikke konkludere om AfD er et høyre-radikalt parti ut i fra denne forskningen. Simon Tobias Franzmann (2014) har gjort en kvantitativ innholdsanalyse av partiets partiprogram før forbundsdagsvalget 2013, samt partiets pressemeldinger fra midten av april og frem til valget, som var 22. september. Han mener at partiet ikke kunne betegnes som et *høyrepopulistisk* parti ved grunnleggelsen, men at de viste høyrepopulistiske tegn utover i valgkampen. Det er uklart hva Franzmann legger i begrepet høyrepopulistisk, men han spør innledningsvis hvilken partifamilie AfD tilhører, og det er nærliggende å anta at han bruker betegnelsen på det vi i denne oppgaven kaller den høyre-radikale partifamilien.

Berbuir, Lewandowsky og Siri (2014) har også gjort en kvantitativ innholdsanalyse av partiprogrammet fra 2013, men de har i tillegg tatt for seg taler, avisartikler og partiets aktivitet på sosiale medier, samt plakater fra valgkampen til forbundsdagsvalget samme år. De finner populistisk retorikk i partiet og mener at partiets slagord for den heteroseksuelle familien kan betegnes som anti-homo og dermed er forenlig med en type sexisme man finner

⁴ Pegida (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes) er en islam- og innvandringsfiendtlig bevegelse som finnes i flere europeiske land, men som opprinnelig er fra Tyskland.

i flere andre høyre-radikale partier. I tillegg mener de at partiets retorikk om at det skjer en negativ verdimeslig omskolering av det tyske folk, kan betegnes som et nasjonalistisk forsvar av Tyskland mot skadelig utenlandsk innflytelse. På samme tid skriver de at AfD unngår åpenbar rasisme og at det er motstand mot EUs valutapolitikk som er partiets hjertesak, noe de påpeker ikke behøver å være høyrepopulistisk. Dette er et uttrykk de i likhet med Franzmann bruker i stedet for høyre-radikal. De lander på at AfD ikke er høyrepopulistisk, men liberalkonservativt, hvis man bare ser på partiprogrammet fra 2013. ”We found that the AfD is neither ‘just another right-wing populist party’ nor an ordoliberal bourgeois party free from populist and nationalist ideas.” (Berbuir m.fl. 2014: 173).

Kai Arzheimer (2015) har gjort en grundig kvantitativ innholdsanalyse av AfDs ideologi. Han har studert partiets partiprogram fra forbundsdagsvalget 2013 og europaparlamentsvalget 2014, partiets Facebook-oppdateringen og samtlige artikler på partiets nettsider. Han finner ikke grunnlag for at partiet er høyre-radikalt. Partiet uttrykker nasjonalisme, antifeminisme og markedsliberalisme, skriver Arzheimer (2015: 552), noe som gjør at han plasserer det helt til høyre i det tyske politiske landskapet. Men han finner ikke *etnisk nasjonalisme* (ibid.), som er det viktigste kjennetegnet ved den høyre-radikale partifamilien, noe jeg redegjør for i kapittel 4. Videre finner han at AfD er et euroskeptisk parti, men et relativt moderat et. Han finner heller ikke populistisk retorikk i datamaterialet. Arzheimer påpeker til slutt at AfD er et nytt parti som kan komme til å endre seg i fremtiden (ibid.), en indirekte oppfordring om å følge nøye med på partiet.

Det er god grunn til å ta oppfordring på alvor. Siden han publiserte sin artikkel i januar 2015, har mye skjedd. I juli 2015 ble partiet splittet. En langvarig strid mellom partilederne Bernd Lucke og Frauke Petry kulminerte i et ekstraordinært landsmøte og valg av nytt lederskap. Petry vant med god margin og ble valgt til å lede partiet sammen med økonomiprofessoren Jörg Meuthen (Die Zeit 2015b). Lucke forlot kort tid etter partiet han hadde vært med å grunnlegge, og flere enn 2000 medlemmer skal ha fulgt med ham (Frankfurter Allgemeine Zeitung 2015b). Han dannet i stedet et nytt parti, *Allianz für Fortschritt und Aufbruch (Alfa)*, som har hatt marginal oppslutning på meningsmålingene. Lucke og Petry representerte to forskjellige fløyer i partiet, og med Luckes utmeldelse fikk Petrys fløy i stor grad kontrollen. Petrys fløy er blitt beskrevet som islamkritisk og nasjonalkonservativ (Süddeutsche Zeitung 2016b; Die Zeit 2015b), mens Luckes fløy er blitt beskrevet som mer moderat og *liberal-konservativ* (Süddeutsche Zeitung 2015a). Mye tyder på at AfD har gått nye veier etter at Lucke og store deler av den moderate fløyen forlot partiet. Partiet har trykket flyktningkrisen til sitt bryst. I september 2015, rundt to måneder

etter splittelsen, lanserte de et program med strakstiltak for å stoppe flyktningstrømmen til Tyskland. Siden den gang har tysk presse ofte skrevet at partiet har gått i høyre-radikal retning (se blant annet Amann m.fl 2016 og Bender 2016). Utbryteren Lucke og hans meningsfeller har selv anklaget partiet for dette. Lucke har uttalt at AfD er blitt et ”Pegida-parti” (Die Welt 2015), mens tidligere nestleder Hans-Olaf Henkel har sagt at partiet er blitt et ”NPD light”⁵ (Handelsblatt 2015). Han uttrykte bekymring for om han har vært med på å ”skape et monster” (ibid.) I en analyse av AfDs ideologi i dag er det naturlig å undersøke denne angivelige endringen. Eventuell endring etter splittelsen er ikke blitt fanget opp av forskningen ovenfor. Oppgaven har derfor også en andre problemstilling: *Er partiet blitt mer høyre-radikalt etter splittelsen sommeren 2015?*

1.2 Et dypdykk i AfDs ideologi og familietilhørighet

Før jeg gir meg i kast med besvarelsen, vil jeg redegjøre for begrepet partifamilie og hvordan denne oppgaven tar utgangspunkt i en ideologisk forståelse av begrepet. Begrepet brukes ofte som en selvfølge uten at det er det. I 1998 påpekte Mair og Mudde at begrepet var blitt et vanlig referansepunkt for statsvitere til tross for stor mangel på teori som underbygger bruken (Mair og Mudde 1998: 212). Begrepet *partifamilie* er ikke allmenngyldig – jo lenger partisystemer er fra hverandre i tid og rom, jo vanskeligere blir det å plassere partier sammen på tvers av landegrenser. Og det er slett ikke bare den høyre-radikale partifamilien som har definisjonsproblemer. Også innenfor andre familier eksisterer det forskjeller. For eksempel kan det sosialdemokratiske *Arbeiderpartiet* i Norge lettere grupperes sammen med *Socialdemokraterna* i Sverige enn med *Ha'Avoda* i Israel, selv om også *Ha'Avoda* går for å være sosialdemokratisk. Det blir lettere å plassere partier sammen og kalle dem en familie jo nærmere de er hverandre historisk, geografisk og kulturelt. Dette synliggjør et viktig poeng: partifamilier bør sees som konstruerte analytiske verktøy fremfor samfunnsvitenskapelig funn.

I den sammenheng vil jeg trekke frem at det finnes ulike måter å gjennomføre kategorisering av partier i partifamilier og at disse ulike metodene kan gi svært ulike resultater. Mair og Muddes artikkel fra 1998 er en kritisk gjennomgang av fire fremgangsmåter som var brukt i litteraturen før dem (Mair og Mudde 1998: 215-220). Den første (1) fremgangsmåten tar utgangspunkt i partienes opprinnelse, en tradisjon som er sterkt

⁵ *Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD)* er et tysk høyrekestremt parti grunnlagt av tidligere nynazister.

inspirert av Stein Rokkans studier av partisystemer og skillelinjer (Rokkan 1970). Det partiene var ved sin opprinnelse – da de ifølge Rokkan oppsto ut i fra sosiale grupperinger og særinteresser i samfunnet – brukes til å definere partiene i dag. Den andre (2) fremgangsmåten ser på hvordan partier organiserer seg med partier i andre land. Det finnes eksempler på slike flernasjonale partisammenslutninger både på globalt, kontinentalt og regionalt nivå. Partigruppene i Europaparlamentet er et praktisk-politisk eksempel. Den tredje (3)⁶ fremgangsmåten er såre enkel: man undersøker hva partiene heter og plasserer dem deretter. Tanken er at partiene selv vet best hvem de er og at dette vil reflekteres i partinavnet. Liberale partier vil ha ”liberal” i navnet, sosialdemokratiske partier ”sosialdemokrat” og så videre. Den fjerde (4) fremgangsmåten går ut på å undersøke partienes *ideologiske* grunnlag og faktiske politikk. Her kan ulike metoder brukes. Ekspertvurderinger, kvantitative spørreundersøkelser og analyser av partienes valgprogrammer og stemmegivning er mye brukte teknikker.

Alle disse fremgangsmåtene har sine svakheter. Som Mair og Mudde påpeker (1998: 216), lider den første fremgangsmåten av at Rokkans skillelinjemodell ikke kan forklare og plassere nye partifamilier på samme måte som de eldre. En innvending mot dette argumentet er at det går an å se på partenes opprinnelse uten å ta utgangspunkt i Rokkan. Men fremgangsmåten vil da miste mye av sitt solide teoretiske fundament. Et annet og kanskje større problem, som Mudde og Mair ikke legger særlig vekt på, er det faktum at partier endrer seg over tid. Et parti definert som distrikts- eller bondeparti under Rokkans fastfrysing, kan ha endret seg og fremstå som noe annet i dag. Den andre fremgangsmåten – å se på hvordan partiene organiserer seg med partier fra andre land – kan være problematisk fordi det finnes store forskjeller mellom partifamiliene på dette punktet (Mair og Mudde 1998: 217). Den tredje metoden, nemlig å plassere partier ut i fra hva de heter, har på sin side et mer åpenbart problem: partinavnet forteller slett ikke alltid hva slags parti det er. Navnet kan tvert imot være villedende. For eksempel er ikke *Partido Social Democrata* i Portugal sosialdemokratisk. Det tilhører høyresiden.

Den fjerde fremgangsmåten, som skal klassifisere partiene ut i fra deres ideologi og praktiske politikk, møter et problem i hvordan dette kan gjøres komparativt med god *validitet*. Hvordan kan vi fastslå betydningen av ulike ideologier på tvers av landegrenser? For eksempel kan det som anses som høyreradikalt i Tyskland, potensielt være annerledes enn det som anses som høyreradikalt i Norge. Dette problemet er større for de kvantitative

⁶ Mair og Mudde (1998) presenterer fremgangsmåtene i en annen rekkefølge enn jeg gjør her, men dette har ingen betydning utover tekstens flyt og struktur.

metodene for slik analyse av ideologi. En populær metode er ekspertintervjuer, som innebærer at eksperter vurderer partier på tvers av landegrensene ved hjelp av en målestokk som er lik på for alle landene. Dette gir god *reliabilitet*, men møter validitetsproblemer når vi spør hvordan målestokken kan overføres mellom land og tidsperioder. Som Mair og Mudde (1998: 218) påpeker: på grunn av partikonkurransen i hvert enkelt land – altså at partier former sin politikk opp mot andre konkurrerende partier – kan det som skal være en komparativ analyse av partier i stedet bli en komparativ analyse av nasjoner.

En annen populær metode er kvantitative innholdsanalyser som tar i bruk koding av ord og sammensetninger av ord for å måle forekomsten av ideer. Dette kan også gi god reliabilitet. Her skal et nøysomt og godt utviklet kodeskjema kunne plassere partiers ideologi komparativt med høy etterprøvbarehet. Kodingen vil kunne ta høyde for nasjonale forskjeller i større grad enn ekspertintervjuenes målestokk. Også denne metoden kan imidlertid ha validitetsproblemer. Den nøysomme koding og kvantifisering kan gi god reliabilitet, men vil vi faktisk måle ideene vi er ute etter? Vi må spørre oss om begrepsvaliditeten er god nok, og det er ikke sikkert at svaret er ja. Det kan være finmaskede nyanser som avgjør hvor et parti skal plasseres. Som vil bli drøftet i kapittel 2, er det ideologiske landskapet som AfD ofte passerer i, komplisert og vanskelig. Kvalitative tekstanalyser er bedre egnet til å takle denne utfordringen. Her er det rom for tolkning. Politikken og ideene som partiene forfekter, kan tolkes ut i fra kontekst. Men reliabiliteten er til gjengjeld svak. Hvilken betydning vi legger i partiets ideer er opp til hver enkelt forskers tolkning og oppfatning. I tillegg kommer vi ikke utenom problemet som er nevnt ovenfor om at ideer kan ha ulik betydning i ulike land, og at for eksempel innvandringskritisk politikk kan bety noe annet, eller oppfattes annerledes, i Tyskland enn i Storbritannia.

Disse vidt forskjellige metodene viser at hva en partifamilie er og hvilke partier den skal inneholde, kan variere kraftig. Det bør gjøre oss oppmerksomme på at det ikke finnes noen fasit for klassifiseringen av partier, ei heller i denne analysen av AfD. I en nærstudie av ett parti er det imidlertid naturlig å ta utgangspunkt i den fjerde metoden, altså å undersøke partiets ideologi og faktiske politikk. Dette er en tidkrevende metode som ikke uten videre kan gjennomføres for hele partifamilier på én gang. I dette tilfellet skal vi derimot undersøke hvor vidt ett parti – AfD – har høyre-radikal ideologi og slik tilhører den høyre-radikale partifamilien. Vi skal også undersøke om partiets ideologi har endret seg, og et dypdykk i ideologien er derfor nødvendig. Som blir beskrevet i oppgavens kapittel 3, vil jeg gjennomføre en kvalitativ analyse av et utvalg av AfDs dokumenter. Selv om dette ikke er en komparativ gjennomgang av partiene i den høyre-radikale partifamilien, har en slik nærstudie

likevel komparativ nytteverdi. Det ligger i partifamiliens natur at de strekker seg over tid og landegrenser. En undersøkelse av AfD vil således bli del av en kontinuerlig kartlegging av europeiske partiers tilhørighet. Det bør i tillegg nevnes at selv om oppgaven er en deskriptiv analyse, vil den kunne gi kausal innsikt. AfD er et nytt parti med relativt stor velgersuksess. For å forstå denne suksessen, må vi forstå partiet og dets ideologi. Hva slags profil partiet har og har hatt, kan være med å forklare hva som har appellert til alle velgerne som har stemt på det.

1.3 Oppgavens oppbygning

Jeg vil i denne oppgaven dele inn høyre-radikal ideologi i en typologi som skal brukes til å besvare oppgavens problemstillinger. Denne typologien vil jeg gå gjennom i kapittel 2, og jeg vil her redegjøre for hvordan og hvorfor typologien er satt sammen slik den er. I kapittel 3 vil jeg ta for meg begrepene ideologi og idé, samt oppgavens datamateriale og metode, nemlig idéanalyse. I kapittel 4 vil jeg kort skrive om AfDs historie, før jeg i kapittel 5 går over til å analysere datamaterialet. Til slutt i kapittel 5 vil jeg reflektere over oppgavens viktigste funn: at AfD har gått fra å være et euroskeptisk énsaksparti til å forfekte en helhetlig høyre-radikal ideologi. I kapittel 6 vil jeg oppsummere funnene ytterligere og reflektere over om AfDs ideologiske endring kan bety at det unge partiet hadde en ustabil ideologi før splittelsen i fjor sommer. I dette kapittelet vil jeg med bakgrunn i Elisabeth Ivarsflatens teori ”Reputational Shields” også lansere en hypotese om at AfDs suksess så langt, kan skyldes at partiet ble startet som et ikke-høyre-radikalt parti.

2 Teori

2.1 Den høyre-radikale partifamilien

I innledningen har jeg brukt begrepet *den høyre-radikale partifamilien*, men dette er langt fra den eneste betegnelsen som er blitt brukt i litteraturen før meg. *Ytre høyre* (Ellinas 2010), *høyre-ekstremistisk* (Mudde 1996; Ignazi 2003; Carter 2005), *høyrepopulistisk* (Franzmann 2014; Berbuir m.fl. 2014), *populistisk høyre-radikal* (Mudde 2007), *nasjonalpopulistisk* (Backes 1991; Bunzl 1992), *nypopulistisk* (Taggart 2000) og *anti-innvandring* (Fennema 1997) er noen av de andre versjonene som verserer i litteraturen. Den rike floraen av navn på familien er også en viktig årsak til at AfD's ideologi beskrives med forskjellige merkelapper i mediene og i forskningen. AfD er ikke alene om denne skjebnen. Som Anders Ravik Jupskås påpeker (2012: 37), kan for eksempel *Dansk Folkeparti* bli omtalt som høyre-ekstremt i én artikkel og høyrepopulistisk i en annen. I den statsvitenskapelige litteraturen er det både strid om partifamiliens navn og det ideologiske innholdet, altså hva det vil si å være del av den. Likevel er den høyre-radikale partifamilien den klart mest omtalte partifamilien – antall bøker som er skrevet om den, overgår muligens antall bøker som er skrevet om samtlige andre partifamilier (Mudde 2007: 2). Vanskelighetene med å beskrive denne partitypen, bekreftes av en nærmere kikk på det substansielle innholdet i litteraturens mange definisjoner. I 1996 gjorde Cas Mudde en optelling. Han fant 26 ulike definisjoner av den høyre-radikale partifamilien (Mudde 1996: 229). Videre fant han at 58 forskjellige egenskaper ble listet opp som kjennetegn i disse definisjonene. Tatt i betraktning partifamiliens vekst og utvikling siden den gang, med stadig større litteratur og nye partier som blir plassert i gruppen, er det grunn til å tro at antall definisjoner ikke er færre i dag, heller tvert imot.

På bakgrunn av dette anser jeg det som spesielt viktig å klarlegge nøyaktig hva jeg legger i høyre-radikalisme i min studie av AfD's ideologi. Jeg vil altså besvare hva jeg forstår som høyre-radikalisme. For å gjøre dette vil jeg gå gjennom sentral litteratur på området og utvikle en typologi over høyre-radikal ideologi som kan brukes til å analysere AfD. Totalt vil jeg drøfte fire kjennetegn ved partifamilien: *nasjonalisme*, *populisme*, *autoritære holdninger* og *euroskeptisisme*. Disse kjennetegnene er valgt ut i fra sekundærlitteratur om den høyre-radikale partifamilien. Jeg bygger spesielt på Cas Muddes innflytelsesrike bok *Populist Radical Right Parties in Europe* (2007), men jeg gjør også egne valg som skiller seg fra ham. Jeg vil fortløpende i redegjørelsen for kjennetegnene klargjøre årsaken bak valgene mine der det er nødvendig. Den fjerde kategorien, euroskeptisisme, er i tillegg på bakgrunn av å være

et kjennetegn ved høyre-radikale partier, valgt ut i fra kunnskap om AfD's historie og rolle i tysk og europeisk offentlighet. AfD's EU-kritikk er helt sentral for å forstå partiet, og euroskeptisisme må derfor få en sentral plass i oppgaven. Typologien vil i min kvalitative analyse kunne ut i et analyseskjema (Tabell 3.1) som strukturerer datamaterialet og brukes til å plasserer partiets ideer.

2.1.1 Nasjonalisme – partifamiliens kjerne

Til tross for de mange definisjonene og ulike kjennetegnene i litteraturen finnes det relativt bred enighet i forskningen om noen sentrale elementer. Det er blant annet enighet om at nasjonalisme er et svært viktig kjennetegn, og flere ser på dette som det aller viktigste kjennetegnet (blant annet Mudde 2007 og Ellinas 2010). Ifølge Cas Mudde (2007: 16) fungerer konseptet *nasjon* som et ”klesstativ” for de andre ideologiske kjennetegnene ved partifamilien. Han mener nasjonalisme er partifamiliens *kjerne*. Dette bygger han på innsikten Freedens gir om kjernekonsepter i ideologi: konsepter som ofte er uunnværlige og som andre konsepter i ideologien knytter seg til og formes av (Freedens 1994: 155-164). Det finnes gode argumenter for at Mudde gjør rett i å definere nasjonen som partifamiliens kjerne⁷. Alle de andre kjennetegnene som i denne oppgaven knyttes til den høyre-radikale partifamilien – være seg populisme, euroskeptisisme eller autoritære innstilling – kan i høyre-radikal sammenheng forstås ut i fra et nasjonalistisk syn på politikken.

Den vanligste definisjonen på nasjonalisme er et politisk prinsipp om kongruens mellom stat og nasjon – eller sagt på en måte: kongruens mellom den statlige politiske enheten og en nasjonal kultur/etnisitet (Mudde 2007: 16; Ellinas 2010: 10). En nasjonalist ønsker med andre ord en homogen stat som bare består av ens egen ”nasjon”. Pål Kolstø som har studert nasjonsbygging i postsovjetiske land, vektlegger at det kreves en viss kongruens mellom stat og nasjon for at staten skal fungere. ”[People] must feel linked together by allegiance to certain shared values, as well as to the same shared symbols and institutions”, skriver han (Kolstø 2000: 2). Som Kolstø også påpeker, betyr imidlertid ikke dette at alle mennesker må være kulturelt eller etnisk like. Det er fullt mulig å ha to sett med identiteter – én politisk identitet der man er stolt av å tilhøre en nasjonalstat og nasjonens symboler og én

⁷ Dette til tross for at Freedens mener at en ideologisk kjerne alltid vil inneholde mer enn ett konsept (Freedens 1994: 160), og Muddes definisjon dermed ikke samsvarer fullt og helt med teorien han baserer sin definisjon av den høyre-radikale partifamilien på. Når det er sagt, påpeker Freedens at man ofte oppfatter et konsept i en ideologisk kjerne som ideologiens viktigste konsept (Freedens 1996: 84). Slik sett er det mulig, i tråd med Freedens, å definere nasjon som det viktigste kjernekonseptet i en ideotype av høyre-radikal ideologi.

kulturell identitet der stoltheten rettes mot sin egne kulturelle eller etniske gruppe (ibid.). Nasjonalisme behøver med andre ord ikke være ekskluderende.

Derfor er det vanlig å skille mellom statlig og etnisk nasjonalisme i litteraturen. Statlig nasjonalisme tillater den delte identiteten som Kolstø trekker frem. Ideen i den amerikanske patriotismen om at man kan bli amerikaner uavhengig bakgrunn, religion og hudfarge, så lenge man slutter seg til landets kjerneverdier, er et godt eksempel. Etnisk nasjonalisme, derimot, er en mer kontroversiell idé som bruker folks opphav og kulturelle identitet som parameter for å tilhøre nasjonen, og dermed også staten. De som har riktig opphav og kulturell identitet, tilhører nasjonen. De som ikke har det, gjør det ikke. Det er denne formen for nasjonalisme Ellinas sikter til når han bruker begrepet, selv om han ikke eksplisitt klargjør dette selv. De høyre-radikale partiene står for et *etnokrati*, skriver Ellinas (2010: 10). Ingen annen partifamilie knytter stat til nasjon, statsborgerskap til etnisitet, og *demos* til *ethnos* på samme måte som den høyre-radikale partifamilien (ibid.).

Denne etniske nasjonalismen i de høyre-radikale partiene manifesterer seg ofte i innvandringskritikk. Høyre-radikale partier er som regel svært opptatt av innvandring – med negativt fortegn. Samtlige partier som Anders Ravik Jupskås (2012) skriver om i sin bok *Ekstreme Europa*, er innvandringskritiske. Sammenlignet med andre partifamilier er det bare de grønne partienes syn på miljøspørsmål som ser ut til å ha et like sterkt preg av enighet som de høyre-radikale partienes innvandringskritikk (Jupskås 2012: 28). Jupskås mener innvandringskritikk er det som forener partifamilien (ibid.). Jeg mener imidlertid det er mer analytisk fruktbart å ta utgangspunkt i den etniske nasjonalismen. Dette fordi *begrunnelsen bak* innvandringskritikken kan ha stor ideologisk betydning. Om innvandringskritikken bygger på etnisk nasjonalisme eller om den bygger på økonomi og statens kapasitet til å ta imot fattige flyktninger, gir den totalt forskjellige karakterer. Det er også et poeng at hva som anses som streng innvandringspolitikk, som da gjerne også anses som innvandringskritisk, forandrer seg gjennom tiden. Det som er strengt i dag, behøver ikke være det om et år eller to. Hvis vi bruker innvandringskritikk som den viktigste målestokken for den høyre-radikale partifamilien, risikerer vi at stadig flere partier faller inn under definisjonen etter hvert som Europa innfører strengere regler for asyl og migrasjon – med mindre vi stadig flytter på hva som er *strengt nok* for å tilhøre familien.

I AfD's tilfelle er dette et spesielt viktig poeng, ettersom det asylpolitiske klimaet i Tyskland kan sies å ha endret seg markant siden partiet ble opprettet i 2013. Det kom enormt

mange innvandrere til Tyskland i 2015⁸, og dette har endret forutsetningene for innvandringspolitikken. Flere partier har tatt til orde for innstramminger (se blant annet Bewarder m.fl. 2016 og Süddeutsche Zeitung 2015b), og innstramminger er også gjennomført⁹. At det politiske landskapet blir mer innvandringskritisk er et spennende fenomen i seg selv, og det er mulig å se for seg at politikken går i høyre-radikale retning. Men analytisk er det mer fruktbart å se på begrunnelsen bak innvandringskritikken – og etnisk nasjonalisme er hovedbegrunnelsen for innvandringskritikken i høyre-radikal ideologi.

Etnisk nasjonalisme kan også ha biologisk karakter og dermed være rasistisk. Rasisme, der man skiller mellom folkegrupper på bakgrunn av biologisk opphav, er et viktig kjennetegn ved *høyreekstreme partier*, som kan sees som en undergruppe i den høyre-radikale partifamilien. Noen forfattere bruker som nevnt høyrekstremisme som navn på selve partifamilien og begrunner det, blant annet, med at familiens *anti-system-holdninger*, eller *antidemokratiske holdninger*, er det viktigste kjennetegnet. Dette blir drøftet videre under neste kjennetegn, autoritær innstilling. Men begrepet brukes også på en særegen gruppe partier i familien som ønsker å kaste demokratiet og som ofte har fascistiske eller nazistiske trekk. Det er slik jeg også vil bruke begrepet. Flere av disse partiene har rasistiske ideer om at visse innvandringsgrupper av biologiske årsaker ikke passer sammen med den nasjonale etnisiteten, og de forfekter dermed noe som kan kalles *biologisk etnisk nasjonalisme*. Å forfekte slike ideer utelukker imidlertid ikke at man i tillegg forfekter etnisk nasjonalistiske ideer som fokuserer på kulturell identitet. Det er også verdt nevne at rasistiske høyreekstreme partier, slik de her forstås som en ekstrem undergruppe, har hatt lite suksess blant velgerne de siste tre tiårene. Carter (2005: 59) finner at slike partier er den utvilsomt minst suksessrike undergruppen i partifamilien, med en gjennomsnittlig oppslutning på 0,23 prosent i totalt 25 vesteuropeiske valg fra 1979 til 2003.

Nativisme

Cas Mudde, som de siste årene har vært en av de mest toneangivende forskerne i debatten, har gått et skritt videre med den etnisk nasjonalismen som det mest sentrale kjennetegnet ved partifamilien. Mudde mener at etnisk nasjonalisme ikke skiller mellom moderate, liberale nasjonalister og radikale nasjonalister (Mudde 2007: 17). Det går an å forfekte etnisk nasjonalistisk tankegods uten å være fremmedfiendtlig og radikal. Han velger heller et begrep

⁸ I 2015 kom over én million mennesker til landet (Frankfurter Allgemeine Zeitung 2016).

⁹ Parlamentet vedok i februar 2016 blant annet en forenkling av regelverket for utvisning av asylsøkere som har fått avslag og et strengere regelverk for familiegjenforening (Frankfurter Rundschau 2016).

som snevrer nasjonalismedefinisjonen ytterligere et hakk inn: *nativisme*. I nativismen er fremmedfiendtligheten iboende. Dette er altså en form for nasjonalistisk fremmedfiendtlighet. Mudde definerer det slik: "an ideology, which holds that states should be inhabited exclusively by members of the native group ("the nation") and that nonnative elements (persons and ideas) are fundamentally threatening to the homogenous nation-state" (Mudde 2007: 18-19). Dette samsvarer med nasjonalismeforståelsen til Ellinas (2010), men er et mer presist begrep. Begrepet inkluderer også at en nativist føler seg *truert* av ikke-etniske elementer.

Jeg vil ta utgangspunkt i nativisme. Hvis nativismen er partifamiliens fremste kjennetegn, er det rimelig å ha som et minimumskrav at partier som tilhører den høyre-radikale partifamilien, forfekter nativistiske ideer. Slik vil nativisme utgjøre en minimal definisjon av partifamilien, noe den også gjør i Muddes forskning (2007). Slik kan nativismen brukes som en dikotom variabel som omgår det relativistiske problemet knyttet til streng innvandringspolitikk og innvandringskritikk. Når det er sagt, er det ikke uten videre enkelt å plassere et parti på den ene eller andre siden av variabelen – nativisme kan i stor grad være et gradsspørsmål.

2.1.2 Autoritære innstilling – det andre sentrale kjennetegn

Et annet svært viktig kjennetegn ved den høyre-radikale partifamilien er det som på norsk kan oversettes til *autoritær innstilling* (*authoritarianism* på engelsk). I Muddes utvidede definisjon av partifamilien er autoritær innstilling én av tre egenskaper i tillegg til nativisme og populisme (Mudde 2007: 20-23). Som vi skal se nedenfor, er en variant av dette kjennetegnet for enkelte forfattere også utgangspunktet for det som binder partifamilien sammen. Jeg mener i likhet med Mudde at nativisme er en bedre minimal definisjon, men jeg vil i denne oppgaven regne autoritær innstilling som det andre sentrale kjennetegnet hos den høyre-radikale partifamilien.

Autoritær innstilling defineres i Det store norske leksikon som en tenkemåte der man "uten saklig grunnlag eller uten å gi saklig begrunnelse, søker å bestemme over andre"¹⁰. I høyre-radikalismen finner vi gjerne dette i form av en sterk vektlegging av handlekraftig stat og strenge straffer. Mudde forstår autoritær innstilling i Frankfurter Schules tradisjon og Theodor Adornos bok *Den autoritære personlighet* fra 1950. Den tolker autoritær innstilling

¹⁰ Sitatet er hentet fra en artikkel skrevet av Bernt Hagtvat i Det store norske leksikon, sitert av Jupskås (2012: 43). Artikkelen URL: <https://snl.no/autoritær>

som en generell hang til å glorifisere, være underdanig og ukritisk til autoritære figurer innenfor sin egen gruppe, samt å ha en dømmende holdning overfor figurer utenfor egen gruppe, alt dette forsvart av en eller annen form for moral (Mudde 2007: 22). I lys av dette definerer Mudde autoritær innstilling i sin studie av høyre-radikale partier som troen på et strengt ordnet samfunn der overtredelser overfor autoriteten straffes hardt (Mudde 2007: 23). Mudde påpeker at straff ikke bare sees i lys av paragrafer og lover, men at dømmende moralisme også inkluderes i begrepet. Denne forståelsen av autoritær innstilling samsvarer med definisjonen hentet fra Det store norske leksikon ovenfor.

Jupskås skriver at høyre-radikale partier særlig ønsker strengere straffer for voldtekt, narkotikakriminalitet og blind vold (Jupskås 2012: 51-52). De mer ekstreme høyre-radikale partiene ønsker gjerne dødsstraff (ibid.). Høyre-radikale partiet ønsker også ofte større fullmakter til politi og forsvar, samt senkning av den kriminelle lavalder. Staten skal bli sterkere og mer handlekraftig.

Man kan stille spørsmål ved om et handlekraftig politi og strengere straffer for grove forbrytelser er autoritært. Slike ønsker kan sees som legitime politiske standpunkter uten å være dømmende eller usaklig. For at slike standpunkter skal være tydelige tegn på autoritær innstilling, står *nivået* på hvor strengt det skal være, sentralt. Slik blir dette kjennetegnet i stor grad gjenstand for forskerens tolkning av ideene ut i fra kontekst. Det blir et tolkningsspørsmål hvor mye et politisk standpunkt går utover borgernes frihet. Det er også et poeng hvis et standpunkt går i illiberal *retning*, selv om standpunktene som sådan ikke behøver å være direkte i strid med et liberalt demokrat. I det perspektivet blir autoritær innstilling et kjennetegn som må sees relativt i hvert enkelt partisystem. USA har for eksempel allerede dødsstraff, og hva som anses som et autoritært justispolitisk forslag der vil være annerledes enn i Tyskland. Om et parti i Tyskland tar til orde for å innføre dødsstraff, vil det være å ta straffesystemet i illiberal retning, og det vil være et tydelig illiberal standpunkt i forhold til de andre partiene i partisystemet.

Anti-demokratiske holdninger som er så autoritære at de er direkte i strid med den demokratiske styreform, kan også falle inn under autoritær innstilling, men slike ekstreme ideer bør ikke sees som et krav, et syn blant annet Mudde støtter (2007: 23). Dette er imidlertid i strid med enkelte tidligere definisjoner av partifamilien. I noen definisjoner sees en romslig definisjon av autoritære, antidemokratiske holdninger som familiens viktigste kjennetegn. Elisabeth Carter (2005: 17) mener avvísning av fundamentale verdier, prosedyrer og institusjoner i det demokratiske samfunnet er ett av to kjennetegn som binder partifamilien sammen, noe som gjør at hun velger navnet *høyreekstrem* på partifamilien.

En annen sentral forsker er Piero Ignazi. Han bruker begrepet *anti-system-holdninger* (Ignazi 2003: 31-33), et begrep som samsvarer med Carters syn. Ignazis definisjon av anti-system-holdninger springer ut av de anti-demokratiske og anti-konstitusjonelle ideene hos fascistiske partier. Begrepet er imidlertid romsligere enn direkte motstand mot demokratiet. Han mener kjennetegnet også finnes i mer moderate ikke-fascistiske partier, i den forstand at de forfekter verdier og holdninger som er radikalt i opposisjon til sine respektive politiske systemer (ibid.), igjen på linje med Carter. For å finne disse anti-system-holdningene i flere av de moderate partiene – som Ignazi korrekt påpeker er langt vanligere enn fascistpartiene i dagens høyre-radikale partifamilie – må vi ofte trekke frem ideer som i denne analysen kan plasseres som nativisme, populisme eller euroskeptisisme. Moderat *autoritær innstilling* som krever strengere straffer og sterkere politi, behøver ikke være *anti-system*. Nativisme som går på bekostning av det liberale demokratiet, og populisme og euroskeptisisme som angriper etablissementet, kan derimot sees som radikale ideer i opposisjon til det politiske systemet. Disse partiene ønsker imidlertid ikke å kaste den demokratiske styreform. Å blande nativisme, populisme og euroskeptisisme sammen med rene anti-demokratiske holdninger i en anti-system-kategori, mener jeg er lite analytisk fruktbart. Jeg vil derfor forholde meg til anti-demokratiske holdninger som ideer direkte i strid med den demokratiske styreform, og jeg vil anse det som et høyreekstremt, ikke-obligatorisk trekk innenfor *autoritær innstilling*.

Dette synet finner også ofte støtte i den tyske litteraturen, der høyreekstremisme (*rechtsextremismus*) gjelder bevegelser ytterst til høyre som vil kaste demokratiet (se blant annet Backes og Jesse 1993: 331; Minkenberg 1998: 31). Denne begrepsbruken springer ut av at Tysklands grunnlov forbyr partier som ønsker å endre eller oppheve den ”gjeldende forfatningsmessige ordningen” (Thorsen 2012: 193). Forbundsrepublikken Tyskland ble opprettet i kjølvannet av naziregimets fall, og det var viktig for de vestlige okkupasjonsmaktene å unngå at antidemokratiske krefter igjen skulle få fotfeste i partisystemet (ibid.). Forbudet ble nedtegnet i den nye grunnloven og har vært der siden. Det betyr at antidemokratiske meninger er forbudt i organisert form, noe som gjør livet vanskelig for partier med høyreekstremistisk tankegods. Thorsen skriver at det er ”blitt svært viktig for mange av disse grupperingene å holde seg så vidt innenfor loven og utenfor myndighetenes oppmerksomme blikk” (ibid.: 195). Dette tilsier at man som forsker må være observant på at høyreekstremer, antidemokratiske ideer kan ligge latent i partier selv om dette ikke er eksplisitt formulert i partienes offisielle dokumenter.

2.1.3 Populisme – en kameleon

Populisme er et kjennetegn som stadig trekkes frem ved den høyre-radikale partifamilien, både i pressen og i academia. I forskningens verden er *høyrepopulistisk* et av de mest brukte begrepene i studier av partier på ytre høyre fløy, særlig i den tyske litteraturen (Mudde 2007: 30). Hva er så populisme? Begrepet er sært omdiskutert. Det er blitt debattert i akademiske kretser i flere tiår, på mange måter uten hell, for som Mudde og Kaltwasser (2012: 4) påpeker, har ønsket om å lande på en noenlunde felles definisjon tvert imot blitt fjernere med årene. For eksempel brukes ofte populisme i europeisk kontekst om fremmedfiendtlige holdninger mens det i Latin-Amerika ofte brukes om klientelisme og økonomisk vannstyring (Mudde m.fl. 2013: 2). I mediene brukes populisme om svært mye forskjellige, blant annet uansvarlig økonomisk politikk, folkloristisk politikk og folkebevegelser der flere samfunnslag deltar (ibid.). Begrepet er endog blitt brukt om en rekke forskjellige ideologier, både på venstre- og høyresiden (Taggart 2000: 10). Etter at en konferanse ved *London School of Economics and Political Science* i 1967 forsøkte å definere populisme uten å lykkes (Taggart 2000: 15), er begrepet nærmest rituellet blitt omtalt vagt, upresist og uklart i litteraturen (Jupskås 2008: 16).

Dette er nok grunnen til at flere forskere de siste årene har tydd til en minimal definisjon. Se blant annet Jupskås (2008, 2012), Mudde (2007, 2014), Mudde og Kaltwasser (2012) og Franzmann (2014). Denne minimale definisjonen av populisme tar utgangspunkt i en påstått konflikt mellom ”folket” og ”eliten”. Populistiske partier fremstiller seg selv som forsvarerne av ”folket” i en kamp mot etablerte partier og andre makthavere. De forfekter at det finnes ”folkevilje” som eliten ikke evner å gjennomføre. Denne definisjonen gjør at populisme kan brukes på alle slags partier, uavhengig ideologiske retning. Man ”parer” populisme med en annen ideologi. Definisjonen samsvarer også med innsikten Paul Taggart gir i boken *Populism*, der han skriver at populisme har *kameleonsk karakter* (Taggart 2000: 117). *”The empty heart of populism is invariably remedied with values of other ideologies”* (Taggart 2000: 115). Populisme har dermed som en hul karakter, som må fylles med innhold.

Om populisme har en slik hul karakter, kan det forklare hvorfor begrepet historisk er blitt brukt forskjellig, noe også Taggart påpeker (2000: 18). Herfra følger det logisk at ordet høyrepopulistisk burde gjelde alle typer partier på høyresiden som tar i bruk den populistiske dikotomien i sin retorikk. Begrepet behøver med andre ord ikke være eksklusivt for den høyre-radikale partifamilien. Også Jupskås påpeker dette. Han nevner at høyrepopulisme blant

annet også gjelder *konservativ agrarpopulisme* og *nyliberal populisme* (Jupskås 2012: 54-55). Jeg vil med andre ord kunne finne at AfD er et høyrepopulistisk parti uten at dette plasserer det i den høyre-radikale partifamilien. Populismen kan også fylles med ideologier som er svært forskjellige fra høyre-radikalisme. For eksempel kan en sosialistisk kamp for rettferdighet ta form som populisme. En slik minimal definisjon kan derfor sies å være et kjennetegn ved den høyre-radikale partifamilien som ikke er avgjørende for det å være et høyre-radikalt parti. Tatt i betraktning begrepets svært uklare betydning, er den minimale definisjonen likevel det beste utgangspunktet for å studere populisme i en analyse av AfDs ideologi.

Det er i den forbindelse viktig å trekke frem at populisme er et svært sentralt element hos de fleste av dagens høyre-radikale partier. Jupskås (2012: 54) skriver at de fleste suksessrike høyre-radikale partiene i Vest-Europa har vært sterkt preget av populisme (Jupskås 2012: 54). Dette har gjenklang hos Mudde, som skriver at populistiske høyre-radikale partier kan sees som en midlertidig, dominant partitype på ytre høyre fløy: "*it is a radical right reflection of the contemporary populist Zeitgeist*". Populismen i disse partiene kan komme til uttrykk gjennom deres nativisme og ekskluderende definisjon av *folket*. Partiene påberoper seg å forsvare folket i en kamp mot en elite som truer nasjonen gjennom å legge til rette for innvandring og et flerkulturelt samfunn. Slik blir landets elite, enten det er mediene, etablerte politiske partier eller kulturpersonligheter, målet for mye av den nativistiske populistiske kritikken, selv om det er etniske minoriteter de ønsker å ha vekk, eller å hindre at kommer til landet.

Populisme kan også komme til uttrykk gjennom et påberopt forsvar av demokratiet og engasjement for folkeavstemninger. Den populistiske kritikken av eliten går som sagt ut på at makten i samfunnet er virkelighetsfjern og at eliten ikke vil, eller ikke evner, å gjennomføre *folkets vilje* slik et demokrati krever. Større innslag av direkte demokrati blir i dette perspektivet å gi makten tilbake til folket. Jupskås (2008: 39) påpeker at ønsket om direkte demokrati og folkeavstemninger ikke er et definatorisk trekk ved populisme. Det er heller en konsekvens av denne eliteforakten. Det er ikke slik at det automatisk er et populistisk argument å argumentere for folkeavstemning. Ønsket om direkte demokrati er også et kjennetegn ved opposisjonspartier generelt, og folkeavstemning kan sees som et valgteknisk verktøy for å løse visse politiske stridsspørsmål (ibid.). Dette tilsier at argumenter for direkte demokrati må tolkes og sees i kontekst før det kan plasseres som et populistisk trekk.

2.1.4 Euroskeptisisme

Begrepet "euroscepticism", eller "Euro sceptic", kan spores tilbake til Storbritannia på 1980-tallet og viser kort fortalt til motstand mot makt i EU (Brack og Startin 2015: 239). Euroskeptisisme, som begrepet er blitt hetende på norsk, er ikke eksklusivt for noen politisk bevegelse. Det finnes så vel på ytre høyre som ytre venstre fløy, og i økende grad i mainstreampartier – dog betydelig svakere enn hos fløypartiene (ibid.: 242-245). Euroskeptisisme er således et kjennetegn som er langt fra eksklusivt for den høyre radikale partifamilien. Kjennetegnet er imidlertid til stede i de fleste partier i dagens høyre radikale partifamilie (Mudde 2007: 159). Euroskeptisismen i de høyre radikale partiene kan forstås ut i fra de høyre radikale partienes nasjonalisme – det ligger på sett og vis i nasjonalismens natur å være imot overnasjonal styring. Det er også et viktig poeng for denne oppgaven at euroskeptisisme er et helt sentralt begrep for å forstå AfD's ideologi. Partiet ble opprettet som en protest mot euroredningspolitikken. Dette tilsier at euroskeptisisme må inkluderes i denne oppgavens typologi over den høyre radikale partifamilien.

Den vanligste formen for negative holdninger til EU i den høyre radikale partifamilien i dag er skeptisisme til *nivået* og *retningen* på den europeiske integrasjonen. Det vil si at partiene mener integrasjonen har gått for langt og griper inn i områder den ikke burde gripe inn i. Partiene forkaster som regel ikke hele unionen og overnasjonalt samarbeid som sådan (Mudde 2007: 164). En nativistisk tanke om en felles europeisk kultur under press fra innvandring, kan være med på å forklare denne mellomposisjonen. Partiene ønsker gjerne en felles europeisk identitet, bare ikke denne identiteten går utover den nasjonale identitet.

En slik mellomposisjon faller inn under "myk euroskeptisisme" i Taggart og Szczerbiaks (2002) dikotome modell for euroskeptisismeanalyse. De skiller nemlig mellom *hard* og *myk* type. Den *harde* typen defineres som prinsipiell motstand mot hele prosjektet for europeisk integrasjon i EU. Den finnes i partier som enten ønsker at landet deres skal melde seg ut av EU eller som forfekter en EU-politikk, det vil si så kraftige tilbakeblikk i integrasjonen, at det i praksis betyr å forkaste hele prosjektet (Taggart og Szczerbiak 2002: 7). Den *myke* typen defineres som "kvalifisert" motstand mot europeisk integrasjon. Dette kan være bekymring for én eller flere politikkområder i unionen eller for at landets nasjonale interesser er i strid med EUs utviklingen (ibid.). Taggart og Szczerbiaks modell er den mest innflytelsesrike innen litteraturen om euroskeptisisme (Flood og Usherwood 2007: 2). Den er tydelig og enkel å anvende og er blitt brukt med hell i en rekke fruktbare analyser. Man kan imidlertid spørre seg om den er i ferd med å miste deler av sin relevans. Som Mudde trekker

frem, blir modellen vanskeligere å bruke etter hvert som euroskeptiske holdningene brer om seg i Europa (Mudde 2012: 201). Stadig flere partier inntar negative holdninger til den europeisk integrasjon i EU, eller til nivået på integrasjonen, og stadig flere partier vil dermed ende opp som myke euroskeptikere. Det gjør det vanskelig å skille mellom euroskeptisismen i høyre-radikale partier og andre partier. Dette problemet kan bli verre i fremtiden hvis kritikken mot EU tiltar. Kategoriseringen kan til slutt kunne miste evnen til å skille mellom euroskeptiske partier og partier som forfekter konstruktiv kritikk, men som i virkeligheten ikke er euroskeptiske. Også den harde typen har problemer med å måle viktige nyanser. Flood og Usherwood (2007: 3) påpeker at den ikke skiller mellom dem som ønsker å melde seg ut av EU og dem som "bare" ønsker et kraftig tilbakesteg i integrasjonen.

Manglene ved de grove kategoriene i Taggart og Szczerbiaks modell kommer også til uttrykk når man leser deres utdypning av kategoriene og ser dette i lys av AfD som parti. Taggart og Szczerbiak skriver at EU-kritiske énsakspartier bør anses som hardt euroskeptiske fordi de antar at "a party would only mobilise solely against the EU if it were opposed to it in principle" (Taggart og Szczerbiak 2002: 7). Som vil komme frem i kapittel 4 om AfDs historie, ble AfD ansett som et EU-kritisk énsaksparti da det ble opprettet i 2013. Å automatisk plassere partiet som hardt euroskeptisk av den grunn, vil være en grov overforenkling og en potensielt urimelig plassering av et parti som forfekter kompleks og avansert kritikk av EU. Et annet viktig poeng, særlig for denne oppgaven, er at den todelte modellen ikke fungerer særlig godt til å spore endringer. Den eneste mulige endringen er det store spranget fra myk til hard, eller omvendt. I denne oppgaven skal jeg finne potensiell endring i AfDs ideologi, og en mer nyansert modell som kan fange opp mindre endringer i de euroskeptiske holdningene, er å foretrekke.

Flood og Usherwoods seksnivå-modell

Flood og Usherwood (2007) har, som et svar på problemene, laget en mer kompleks modell for kvalitative studier av euroskeptisisme. Modellen har seks nivåer, og disse nivåene klarer i større grad å skille mellom ulike former for "hard" og "myk" euroskeptisisme. Modellen måler heller ikke bare euroskeptisisme, men rommer også standpunkter som er pro-EU. Slik sett kan modellen sees som en skala fra 1 til 6, der 1 er den hardeste formen for euroskeptisisme og 6 ukritisk støtte til europeisk integrasjon. Forfatterne selv ønsker imidlertid ikke dette fordi det impliserer presis numerisk plassering som man oppnår gjennom kvantitative studier (Flood og Usherwood 2007: 6). Modellen er ment for kvalitativ

forskning og begrepene som brukes til å beskrive de ulike nivåene, har substansiell betydning utover skalaen. Modellen har følgende seks nivåer:

1. Avvisning av EU (*Rejectionists*): Står for total avvisning av europeisk integrasjon og ønsker enten å forlate EU eller er sterkt i mot å bli medlem.
2. Revisjonistisk (*Revisionists*): Ønsker å gå tilbake til et tidligere stadium i den europeiske integrasjonen. Mener altså at integrasjonen har gått for langt.
3. Status quo (*Minimalists*): Godtar status quo, men ønsker å stoppe videre integrasjon så langt det lar seg gjøre.
4. Gradvis integrasjon (*Gradualists*): Godtar ytterligere integrasjon, så lenge det skjer sakte og gradvis.
5. Reformvennlig (*Reformists*): Slutter seg til den videre integrasjonen, men er åpen for å endre på mangler som har oppstått som følge av integrasjonen i EU.
6. Maksimalistisk (*Maximalists*): Ønsker så rask og utstrakt integrasjon som mulig gjennom praktisk gjennomføring av en gitt plan for EU.

Kategoriene kan beskrives som tynne, i den forstand at de hverken forteller noe om bakgrunnen for at man plasseres på et gitt nivå (årsaken bak standpunktet kan være alt fra ideologisk kritikk til rasjonell egeninteresse) eller det substansielle innholdet i EU-kritikken (ibid.). Modellen er også bedre egnet til å finne endring i partiers standpunkter enn Taggart og Szczerbiaks, ettersom den er mer finmasket og inkluderer standpunkter som er positive til EU. Slik sett fungerer modellen godt for denne oppgavens problemstilling. Som Flood og Usherwood (ibid.: 7) påpeker, behøver ikke en seks-nivå-skala være for komplisert hvis den brukes i studier som går i dybden, noe denne oppgaven gjør.

2.4 Helt til høyre – eller?

Høyre og *venstre* er to av de mest brukte begrepene i politikken verden. I motsetning til mange andre statsvitenskapelige begreper, begrenser de seg ikke til academia, men brukes av nær sagt enhver som forholder seg til politikk på en eller annen måte, fra den mest uengasjerte sofavælger til toppolitikere. Begrepene henger naturligvis sammen. De står diametralt overfor hverandre, og mellom dem går det et kontinuum av ulike sjatteringer. Den vanlige tolkningen er gjerne økonomisk: *høyre* står for det frie marked og *venstre* for statlig

styring av økonomien. Innenfor statsvitenskapen er det denne sosioøkonomiske dimensjonen høyre-venstre-skalaen som oftest representerer (Mudde 2007: 25).

Begrepene kom imidlertid først i bruk under den franske revolusjonen som et skille mellom konservative monarkister og moderne reformatorer (Ignazi 2003: 4). I 1789 stemte den blodferske grunnlovgivende forsamlingen over om Kongen skulle få beholde sin vetorett eller ikke. De som var imot, plasserte seg til venstre, mens de som var for, plasserte seg til høyre (ibid.). Utover 1800-tallet spredte begrepene seg til andre europeiske land, og de økte i styrke i takt med klasseskillelinjen under den industrielle revolusjon. *Høyre* representerte borgerskapet og kapitalen, mens *venstre* representerte arbeiderne (ibid.). Dagens økonomiske tolkningen av begrepet er en fortsettelse av dette.

Gitt denne tolkningen kan man spørre seg hvorfor den høyre-radikale partifamilien egentlig kalles for høyre-radikal. Disse partiene er nemlig ikke nødvendigvis til høyre i den økonomiske politikken. Ifølge Mudde (2007: 137) står tvert i mot brorparten av partiene i sentrum. I tillegg er ikke den økonomiske politikken sentral for definisjonen av den høyre-radikale partifamilien. Det er det, som vi har sett, særlig nativisme og autoritære innstilling som er. Mange av partiene tar også selv avstand fra begrepsbruken. *Front Nationals* Jean Marie Le Pen pleide å beskrive sitt eget parti ”som verken til høyre eller venstre, men fransk” (Jupskås 2012: 33). På landsmøtet til det italienske partiet *Movimento Sociale Italiano* i 1991, plasserte 42 prosent av deltagerne seg enten på midten eller venstresiden, og partiet hevdet offisielt at de ikke tilhørte noen av sidene (ibid.). Hvorfor plasseres disse partiene gjerne ytterst til høyre det politiske landskapet? Mange definisjoner av partifamilien som *ytre høyre* og *høyreekstrem* bygger nettopp på at partiene ligger ytterst til høyre i sine respektive partisystemer. Årsaken er at det er vanlig å bruke høyre- og venstre-begrepene utover den allmenne tolkningen om det frie marked/statlig styring. Begrepene kan også representere hvor egalitært man ønsker at samfunnet skal være. Ut i fra denne forståelsen ser venstresiden på ulikhet som noe unaturlig som bør imøtekommes av staten, mens høyresiden ser ulikhet som noe naturlig utenfor statens ansvarsområde (Mudde 2007: 26). Høyre-radikale partiers nativisme, om at nasjonen og staten først og fremst er til for en etnisk majoritet, plasseres langt til høyre med denne ulikhetsdefinisjonen.

”The Silent Counter Revolution”

På 1970-tallet lanserte Ronald F. Inglehart en banebrytende teori. Han hevdet at det var i ferd med å skje en fundamental verdiendring i moderne industrielle samfunn, noe som igjen ville påvirke det politiske landskapet (Inglehart 1971). Han kalte den for ”The Silent Revolution”.

Gjennom surveydata fant han store forskjeller i verdiene til eldre og yngre generasjoner i flere vesteuropeiske land, og Inglehart spådde at endringene ville øke i styrke etter hvert som nye fødselskohorter vokste opp. Det ble starten på tiår med forskning på feltet, og i dag finnes det omfattende bevis for at teorien stemmer (Inglehart 2008: 131). Nye *postmaterialistiske* verdier, om blant annet individualisme, selvrealisering og deltagelse, har erstattet eller supplert de eldre *materialistiske* verdiene som dominerte første halvdel av forrige århundre og som kan spores tilbake til klassekamp under den industrielle revolusjon. De materialistiske verdiene handler om økonomisk sikkerhet, men også andre former for sikkerhet og trygghet, som nasjonalt forsvar og lov og orden. Denne verdiendringen fra materialistiske verdier til postmaterialistiske verdier har forandret partipolitikken i Vest-Europa og vært med på å minske betydning av den gamle, som oftest økonomisk fokuserte, høyre-venstre-skillelinjen. Sosial klasse kan ikke lenger forklare stemmegivning på samme måte som før (Dalton 2014: 157-162).

Verdiendringen som Inglehart påpekte, har imidlertid skapt en ny skillelinje. Denne skillelinjen er blitt stadig viktigere de siste tiårene og berører i dag mange sentrale politiske spørsmål (Flanagan og Lee 2003, Marks m.fl. 2015). Særlig miljø og sekulære og religiøse verdier om likestilling, kjønnsproblemer og personlig moralsk frihet knyttes til den nye skillelinjen. Flere forskere inkluderer også spørsmål rundt innvandring til de nye verdiene, men for å gjøre min analyse tydeligere og enklere vil jeg holde innvandringssaken utenfor. Det viktigste for min oppgave når det gjelder innvandringspolitikk, er å undersøke om den er nativistisk begrunnet – et kjennetegn som kan plasseres langt til høyre på den gamle skalaen.

Den nye skillelinjen blir ofte beskrevet som grønn/alternativ/liberal (GAL), som står i forhold til tradisjonisme/autoritær/nasjonalisme (TAN) (Marks m.fl. 2015: 157; Franzmann 2014: 118). Det er partier som hegner om GAL-siden av denne skalaen, særlig den grønne partifamilien, som først gjorde seg relevante. Ofte blir GAL-siden beskrevet som *The New Left* (se blant annet Kitschelt 1995: 2). Vi fikk med andre ord et sett med nye venstresideverdier, selv om det ikke er noen systematikk i at partier som ligger til venstre på den gamle høyre-venstre-skillelinjen er mer miljøorientert enn partier på høyresiden.

Dalton advarer imidlertid mot å tro at venstresidepartier vil oppleve økt velgerstøtte som følge av at de postmaterialistiske verdiene blir stadig viktigere (Dalton 2014: 178). I tillegg til at den økonomiske høyre-venstre-skalaen ikke forsvinner, kommer nye partier på høyresiden til (ibid.). De utfordrer GAL-verdiene og bruker den nye skillelinjen til sin fordel. Inglehart kalte verdiendringen på 1970-tallet for "The Silent Revolution" og fremveksten av dagens populistisk høyre-radikale partifamilie er blitt kalt "The Silent Counter-Revolution"

(Mudde mfl. 2013: 6). De populistiske høyre-radikale partiene er på mange måter et speilbilde av de grønne partiene. For både den grønne og den høyre-radikale partifamilien er sosiokulturelle og post-materialistiske verdier viktigere enn sosioøkonomiske og materialistiske verdier (ibid.).

Den nye skillelinjen kan sies å være spesielt viktig for å forstå tysk politikk. Vest-Tyskland opplevde en enorm sosioøkonomisk forandring i etterkrigstiden, og følgelig har verdiforskjellene vært større mellom alderskohortene her enn i mange andre land (Dalton 2014: 97). Partiet *Die Grünen*, som springer rett ut fra de nye verdispørsmålene, ble i 1998 et av de første grønne partiene i Europa som fikk regjeringsmakt. I den internasjonale komparative forskningen er det enighet om at tysk partipolitikk best forstås i et todimensjonalt rom der den gamle høyre-venstre-skalaen inkorporeres med den nye skalaen (Franzmann 2014: 118). Som sagt har ikke materialistiske verdier forsvunnet fra vesteuropeisk politikk, ei heller fra Tyskland. I forskningen på de nye postmaterialistiske verdiene, ble det tidlig påpekt at den gamle venstre-høyre-skalaen fremdeles gjør seg gjeldende (se blant annet Knutsen 1995). I dag består partipolitikken i avanserte industrisamfunn av en miks av materialistiske og postmaterialistiske verdier (Dalton 2014: 100), og denne miksen er i stor grad til stede i Tyskland. Med tanke på alt dette, er det i en analyse av AfD viktig å se partiet i forhold til den nye postmaterialistiske skillelinjen i tillegg til den tradisjonelle økonomiske/ulikhetsbaserte skillelinjen. I oppgaven vil jeg omtale dem som den nye og den gamle skalaen.

3 Metode og data

For å analysere AfD's ideologi vil jeg gå i dybden, og jeg kommer til å bruke kvalitativ tekstanalyse, nærmere bestemt idéanalyse. Jeg ser det som en fordel å bruke kvalitativ metode som legger opp til fortolkning. Muligheten til fortolkning gir større validitet til analysen når det gjelder å skille mellom nyansene innad i partifamilien. Det kan for eksempel gjelde om innvandringskritikk har et nativistisk idégrunnlag eller ikke. Et annet eksempel er skillet mellom etnisk og statlig nasjonalisme. Det kan være komplekse nyanser som avgjør på hvilken side vi lander i denne todelte forståelsen av nasjonalisme, ikke bare når vi vurderer en hel ideologi, men også enkeltfunn, altså enkeltideer. Mudde (2007: 17) mener endog at nasjonalistisk ideologi alltid vil inneholde statlige og etniske elementer. Tolkning av hvor viktig og hvor sentrale de etniske elementene er, kan derfor være avgjørende for å klare å plassere nasjonalisme på rett plass.

Kvantitativ innholdsanalyse, der ord og sammensetninger av ord kvantifiseres, er en vanlig metode for å plassere et parti på venstre-høyre-skalaen, samt for å undersøke ideologisk endring i et parti over tid (Dinas og Gemenis 2010: 427-428; Bratberg 2014: 20, 88). Jeg skal gjøre begge deler i min analyse. Sistnevnte er imidlertid allerede gjort i flere studier om AfD (Franzmann 2014; Berbuir m.fl. 2014; Kai Arzheimer 2015), noe som i seg selv er et argument for å benytte kvalitativ analyse. I tillegg ønsker jeg som nevnt større mulighet til fortolkning enn kvantifiseringen tillater. Når det gjelder å plassere partier på høyre-venstre-skalaen, finnes det gode argumenter for at kvantitativ innholdsanalyse er en særlig egnet metode. Gjennom ordtellingen kan man oppnå en numerisk komparativ plassering av partiene i et partisystem, og vi kan slik for eksempel få et mål på hvor mye lenger til høyre *Christlich Demokratische Union (CDU)* står i forhold til *Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)* i det tyske partisystemet. Denne nyttige fremgangsmåten er imidlertid ikke nødvendig for å besvare oppgavens problemstilling. Høyre-venstre-skalaen *må* ikke forstås numerisk – den kan også benyttes i kvalitativ forskning. Det er mulig å bruke ord og plassere et parti for eksempel ”langt til høyre”, ”i sentrum” eller ”ytterst til høyre” uten at dette er numerisk begrunnet. En kvalitativ lesning av AfD's ideer for å finne ut hvor partiet står på både den nye og gamle høyre-venstre-skalaen, er nok for å besvare oppgavens problemstilling. Det er også verdt å trekke frem at til tross for verdien i en numeriske plasseringen av partier, er partiideologi ikke noe man først og fremst teller, men noe man prøver å forstå gjennom fortolkning.

3.1 Politisk ideologi: et handlingsorientert idésystem

I det følgende vil jeg først redegjøre for og drøfte begrepet ideologi. Jeg vil deretter ta for meg begrepet idé og oppgavens kvalitative metode: idéanalyse. Sist, men ikke minst vil jeg drøfte oppgavens datamateriale.

I likhet med partifamilie er ideologi et begrep som brukes mye selv om det er stor uenighet om akkurat hva det inneholder. Gerring går gjennom de svært mange ulike definisjonene av begrepet og slår fast at det er blitt offer for sin egen popularitet: "the term has become so overladden with meaning that it is no longer stable enough to be of much use" (Gerring 1997: 979). Jeg skal ikke levere en utfyllende redegjørelse for de mange definisjonene her, men ta for meg hvordan jeg vil bruke begrepet. Trass i definisjonsproblemene har Gerring funnet en minimal versjon som de aller fleste kan godta: en ideologi er et sett av ideer som henger sammen og hører til hverandre – et idesystem med *indre koherens* (Gerring 1997:980). I min analyse er det hensiktsmessig å utvide denne minimale definisjonen noe. Oppgaven skal undersøke et politisk partis ideologi, og den minimale definisjonen kan potensielt inkludere svært mye som strengt tatt ikke har med samfunnsspørsmål eller det politiske liv å gjøre. Det er for eksempel mulig å tenk seg et sett av sammenhengende ideer om hvordan god Riesling skal lages, men vi forventer ikke å finne slik verdifull innsikt hos AfD.

Bergström og Boreus (2012) hjelper oss med dette. I en gjennomgang av begrepsbruken spisser de den minimale definisjonen og lager et skille mellom *politisk ideologi* og annen ideologi. Den politisk ideologien er et system av ideer som handler om samfunnet og politikken (Bergström og Boreus 2012: 140). Dette samsvarer også med Øyvind Bratbergs ideologidefinisjon. Han definerer det slik: "(...) et system av ideer som er gjensidig funksjonelt avhengige. En gitt ideologi vil omfatte en samfunnsdiagnose, tegnet opp som en visjon av fundamentale mål og en strategi for å nå dem (...)" (Bratberg 2014: 79). I Bratbergs definisjon ser vi at ideologi er *handlingsorientert* og at denne handlingsorienterte egenskapen kan deles inn i tre ulike nivåer: en bærer av en ideologi har ikke bare *en diagnose* på samfunnet – altså hvordan tingenes tilstand angivelig er – men også ideer om hvordan samfunnet *burde* være og ikke minst hvordan man kan *oppnå* et slikt samfunn. Dette er noe vi finner igjen hos Sainsbury (1981: 283-284) og Freedom (1996: 76), som begge anser det å knytte politisk tenkning til politisk handling som en av ideologiens sentrale funksjoner. Dette er nyttig innsikt å ta med seg i studier av et nytt parti som AfD. Har partiet utviklet en *helhetlig* ideologi som inneholder handlingsorienterte ideer på disse tre nivåene? Det er

forskjell på om AfD har en høyre-radikal ideologi som er handlingsorientert og helhetlig eller om partiet bare trekker på mer løsrevne høyre-radikale ideer.

Den kvalitative idéanalyse hjelper oss å avdekke ideer på de ulike nivåene. Hvis vi tar et tenkt eksempel om nativisme og AfD, er det slik at AfD mener den tyske kulturen står i fare for å bli utvannet gjennom fremmedkulturell påvirkning? Og er det slik at de har en oppskrift på hvordan det heller burde være, for eksempel at langt færre innvandrere skal bo i Tyskland og at den etniske kultur og majoritet bør få prege samfunnet i større grad? Og til sist, har partiet også en politikk for hvordan de skal oppnå dette? Det kan være innvandringspolitiske tiltak og tiltak som fremhever den tyske kulturen fremfor andre kulturer i samfunnet.

3.1.1 Ideologi som idealtyper

Knight påpeker at det ligger implisitt i ideologi at den står i kontrast til andre ideologier når man tar for seg partier, politiske grupperinger og ”ismer” (Knight 2006: 623). Et idésystem vil på denne måten være et idésystem også fordi det ikke inneholder akkurat de samme ideene som andre idésystemer. Dette er også et poeng som Gerring (1997: 980) trekker frem. Han skriver i tillegg at ideologi kjennetegnes av stabilitet – det vil si at ideene ikke er flyktige, men har en viss varighet (ibid.). Et interessant spørsmål, som leder oss over til to ulike måter å se på ideologi, er: hvem er det ideologien tilhører? Eller sagt på en annen måte, hvem er det som er bærer av ideologien?

Det er mulig å se på ideologier som idealtyper, altså allerede definerte idésystemer som et politisk parti i større eller mindre grad passer til. Slik kan en ideologi eksistere på tvers av partier, land og tidsperioder. Det er nettopp en idealtipe denne oppgaven tar utgangspunkt i når jeg undersøker om AfD er, eller er blitt, et høyre-radikalt parti. Det er imidlertid også mulig å se på ideologi som et idésystem unikt for ett subjekt, for eksempel et parti. I et slikt perspektiv vil AfD ha sin unike sammensetning av ideer som utgjør partiets ideologi. Denne ideologien kan trekke på, ligne på og være definert opp mot andre ideologier, men ingen andre partier har akkurat maken. Den kan være høyre-radikal, men partiets høyre-radikale ideologi vil aldri være helt lik som andre høyre-radikale partiers ideologier. Som Freedon påpeker, vil det være like mange versjoner av sosialistisk ideologi som det er tilfeller av sosialistisk ideologi (Freedon 1996: 82). Et partis unike ideologi vil aldri kunne bli definert fullt ut i sine rene form. Det er umulig for forskeren å vite akkurat hva som utgjør ideologien. Det finnes rett og slett ingen fasit. Uansett metode vil vi måtte ta i bruk et

begrepsapparat. Det vil si forhåndsdefinerte kategorier, ord og betydninger, for å forstå ideologien, og det begrepsapparatet vi velger, legger begrensninger for forståelsen. En unik partiideologi vil alltid være flytende og foranderlig og forskjellig avhengig av metode og fortolkning.

I min analyse tar jeg i bruk en idealtipe av den høyre-radikale partifamilien for å undersøke om AfD er høyre-radikalt. Typologien i kapittel 2 fungerer dermed som *et konstruert verktøy* for analysen. Ved bruk av idealtyper er begrepsapparatet på mange måter klargjort på forhånd. Jeg skal undersøke om AfD har en høyre-radikal ideologi, og jeg har allerede forespeilet noen sentrale høyre-radikale ideer og konsepter som de høyre-radikale ideene knyttes til. Dette legger store begrensninger på hvor inngående vi kan studere AfDs ideologi utenfor begrepsapparatets, eller verktøyets, virkeområde. Når vi bruker idealtyper, vil vi naturligvis lete etter ideer som samsvarer med idealtypene. Vi går deduktivt til verks. Men som Bratberg spør: hva med alle ideene som faller utenfor idealtypene (2014: 74)? Idealtypen over den høyre-radikale partifamilien hjelper oss å besvare denne oppgavens problemstilling, men ville kommet til kort hvis analysens formål hadde vært å definere AfDs unike, detaljerte ideologi. Dette utelukker imidlertid ikke at jeg gjør funn som ikke inngår i typologien. Selv om man leter etter ideer som passer til idealtypen, vil analysen likevel kunne finne andre ideer som forteller noe om hva slags parti AfD er. Men ettersom dette ikke er analysens og problemstillingens fokus, vil slike funn ha begrenset verdi som en utfyllende beskrivelse av AfDs unike ideologi. Jeg vil først og fremst være opptatt av å finne ideer som kan forstås ut i fra typologien som er definert i kapittel 2.

3.2 Ideer og idéanalyse

Så hva er disse *ideene* som utgjør en politisk ideologi? Det umiddelbare, uskolerte svaret vil kanskje være at det er ulike politiske standpunkter – altså hvilke saker et parti eller en politisk aktør står for, men dette blir for enkelt. En politisk ideologi er ikke det et parti til enhver tid ønsker å gjennomføre. Partier kan endre mening i enkeltsaker uten at det betyr at partiets ideologi endrer seg. Et eksempel er Bergen Høyres vingling rundt eiendomsskatt de siste årene. I 2012 fjernet de Bergens eiendomsskatt og feiret bragden med fyrverkeri (Sparre 2014). To år senere var plutselig tonen en annen. Partiet så seg nødt til å innføre skatten igjen for å få budsjettet til å gå opp. Det fremstår urimelig å hevde at Bergen Høyres ideologi endret seg to ganger gjennom denne prosessen selv om de endret standpunkt (Vedeler 2015: 4). Partiets syn på skatt kan utgjøre en elementær del av partiets ideologi, men det behøver ikke bety mye

for ideologien om de skifter mening om én enkeltskatt. Et standpunkt bør nemlig ha en viss *kontinuitet* før det kan kalles en idé (Bergström og Boreus 2012: 140). Dette samsvarer med ideologidefinisjonen som vektlegger kontinuitet ovenfor. Bergström og Boreus definerer en idé slik: ”*En idé kan betraktes som en tankekonstruksjon som skiller seg fra de flyktigere intrykkene eller attityderna utmerkes av en viss stabilitet og kontinuitet*” (ibid.).

For å spore ideene kan vi være avhengig av fortolkning. For eksempel vil et ønske om at tysk økonomi skal være mer avhengig fra EU, kunne tolkes om uttrykk for en idé om at Tyskland bør få større suverenitet som nasjon, noe vi deretter kan plassere som statlig nasjonalisme ut i fra typologien i kapittel 2. Tolkning av kontekst, samt det å se standpunktet i sammenheng med andre standpunkter, vil kunne hjelpe oss til å trekke en slik slutning.

3.2.1 Idéanalyse – fortolkning og kartlegging

Idéanalyse er en kvalitativ metode som gir mulighet til slik fortolkning. Bredt definert er idéanalyse en metode for systematiske studier av politisk budskap (Bratberg 2014: 57). Mer konkret er det en form for kvalitativ tekstanalyse som gir oss stor mulighet til å ta høyde for konteksten ordene står i. Vi kan se på hele setninger og tekstutdrag og deretter tolke betydningen ut i fra politisk kontekst, historie og begrepsapparat – og ikke minst all bagasjen, kunnskapen og erfaringen som vi bringer med oss som forskere.

Ideer og ideologi ligger i kjernen av idéanalysens formål: å kartlegge politiske ideer og forklare politisk handling. Som vi har sett har ideologi en handlingsorientert funksjon – ideologien forsøker å bevege samfunnet. Idéanalyse tar utgangspunkt i en slik forståelse av ideologi. Metoden legger til grunn at ideer har politisk kraft og derfor er meningsfullt å studere for å forklare aktørenes handlingsvalg (Bratberg 2014: 76). Idéanalysen tar også på alvor aktørene som bærer ideene. Den antar at aktørene bærer på ideer som de er ærlige om (ibid.), noe som er med å gjøre en kartlegging meningsfull. I en analyse av et partis ideologi vil man forsøke å spore aktørenes ideer i et utvalgt datamateriale der ideene forhåpentligvis kommer til uttrykk. Dette er gjerne tekst i form av taler, partiprogrammer, debatter osv. Mitt datamateriale og i hvilken grad det representerer AfDs ideologi, vil bli drøftet nedenfor.

Idéanalysen er imidlertid ikke uten utfordringer. Etterprøvbarehet er et umiddelbart problem. Hvordan skal andre forskere kunne undersøke om jeg har rett når vi kanskje tolker forskjellig og legger forskjellige premisser til grunn? Idéanalyse har svakere reliabilitet enn kvantitative metoder. Det er derfor svært viktig å være så åpen som mulig om hvordan man kommer frem til funnene man gjør. Hvordan resonnementene bak fortolkningen fortøner seg,

bør gjøres så klart som mulig for leseren. Analyser som tar i bruk idealtyper, slik denne oppgaven gjør, kan sies å ligge i en mellomkategori mellom kvantitativ innholdsanalyse og induktiv kvalitativ tekstanalyse (Jupskås 2008: 69). Det er som nevnt ovenfor nokså klart hvilke kjennetegn jeg er på utkikk etter i analysen. Dette øker etterprøvbareheten noe, men fjerner ikke det subjektive elementet. Den reduserte etterprøvbareheten er likevel ikke et argument som tilsier at man bør unngå kvalitative tekstanalyser. Som Jupskås påpeker, er det rett og slett mye i samfunnsvitenskapens verden som ikke lar seg kvantifisere (ibid.). Kvalitativ forskning kan gi stor merverdi.

3.2.2 Ideer tatt på alvor

Når det gjelder idéanalysens syn på aktørenes rolle, er det på sin plass å trekke frem at idéanalyse har konstruktivistiske røtter og at metoden slekter på diskursanalyse. Det epistemologiske grunnlaget tar avstand fra rasjonell aktør-tenkning, som går ut på at en aktørs interesser kan forutsies hvis man bare kjenner alle faktorene som påvirker interessene. Standpunktene som en aktør forfekter, vil i et rasjonelt aktør-perspektiv sees som klare og rasjonelle, ytret for å nå visse mål basert på aktørens egeninteresse. Men som Colin Hay (2011: 71-72) påpeker, vil aktøren aldri ha perfekt informasjon om egen situasjon. Hun vil aldri kunne formulere interessene sine akkurat slik de burde være. Dette er noe idéanalysen tar høyde for. En aktørs idé forstås som noe utover ren egeninteresse – ideene må sees som del av et større og mer komplekst bilde som ikke kan begrenses til rasjonelle, materielle ønsker. Ideene kan være preget av aktørens holdninger, verdier og erfaringer, og de kan være normative. I lys av et slikt idébasert syn vil et rasjonelt aktør-perspektiv møte problemer selv i en fiktiv verden der aktøren vet alt om konteksten hun gjør sine valg i. Hennes interesser vil aldri være uomtvistelige, faktiske interesser, men snarere hennes *oppfatninger* om hva interessene er (Hay 2011: 77).

Dette konstruktivistiske vitenskapssynet preger idéanalysen. En idé behøver ikke være rasjonell, og den behøver ikke springe ut av egeninteresse. Samtidig skiller idéanalysen seg fra den enda mer konstruktivistiske diskursanalysen i at idéanalysen ikke legger like stor vekt på å forstå diskursene og konteksten som ideene bindes av. Som nevnt ovenfor tar idéanalysen aktørene på alvor, og den antar at aktørenes ideer er noe de faktisk mener og at disse ideene kan forklare deres handlingsvalg. ”Idéanalysen følger en middelvei i spennet mellom aktør og struktur”, skriver Bratberg (2014: 76). Vi antar at aktørene står friere til å velge og danne ideer enn diskursanalysens fokus på strukturen som binder aktørene. Samtidig

er ikke aktørene i en idéanalyse fri fra tidsånden og samfunnets struktur – aktørenes ideer må forstås i lys av kontekst.

Når man studerer et partis ideologi, kan ideene manifestere seg på ulikt vis i datamaterialet. Ideer kan komme til uttrykk gjennom deskriptive utsagn om hvordan noe er, normative utsagn om hvordan noe burde være og ikke minst politiske standpunkter og forslag. Av og til er ideen åpenbar. Hvis partiet skriver at Tyskland ikke burde ta inn for mange innvandrere, er dette en normativ idé om at nettopp Tyskland ikke burde ta inn for mange innvandrere. Utsagnet kan imidlertid også tolkes utover dette åpenbare. Vi kan se utsagnet i sammenheng med andre utsagn, og ikke minst konteksten utsagnet står i. Hvis partiet også i samme dokument, la oss si et partiprogram, sier at den tyske kulturen må bevares og forsvares, og hvis partiprogrammet er publisert i en spesifikk politisk kontekst, la oss si fjorårets Tyskland da svært mange innvandrere kom til landet på kort tid, vil vi kunne tolke oss frem til at begge utsagnene hviler på et nativistisk idégrunnlag om at tysk kultur trues av fremmedkulturelle innvandrere. Slik kan vi finne ideer som også ligger *bakenfor* teksten.

Når det er sagt, vil jeg påpeke at jeg i denne oppgaven skal forsøke å ha et nøkternt forhold til slik fortolkning. Jeg vil først ta utgangspunkt i ideene som kan hentes ut i fra teksten som faktisk står i datamaterialet. Tolkning av ideer bakenfor teksten vil jeg bare benytte dersom jeg føler det er nødvendig, og jeg vil forsøke å være så klar og tydelig som mulig på hvordan jeg gjør dette.

3.3 Data

Valget og innsamlingen av datamaterialet, det vil si tekstene som skal analyseres, er en krevende oppgave. Jeg har behov for data som er representativt for partiet på forskjellige tidspunkter – jeg ønsker å forstå AfD's ideologi før og etter splittelsen sommeren 2015. I tillegg trenger jeg data som gir et sammensatt og fyldig bilde av partiets ideologi, altså tekster der ideologien kommer til uttrykk. Et slikt datamateriale kan potensielt inneholde tekst av svært ulik karakter. Som vi har sett, er både Facebook-meldinger og valgkamplakater blitt brukt i analyse av AfD tidligere.

3.3.1 Partiprogrammene

I min analyse vil AfD's partiprogrammer stå sentralt. I programmene finner vi det partiet selv sier de ønsker å gjennomføre. Programmene har autorativ karakter når det gjelder å fremstille

partiets politiske ståsted – ingen andre tekster kan sies å representere partiet som enhet på en bedre måte (Bratberg 2014: 87). Partiprogrammer kan også være uttømmende, ettersom de gjerne dekker de fleste viktige politikkområdene i det politiske landskapet (ibid.). En fordel for denne oppgaven i forhold til tidligere studier av AfD, er at partiet i dag har flere partiprogrammer. Totalt fem programmer vil bli analysert i denne oppgaven: et program fra partiets grunnleggelse i 2013, et program fra europaparlamentsvalget i 2014, et program som AfD kaller sine ”politiske retningslinjer” (*Politische Leitlinien*, program 2014b) fra 2014, et program for asyl- og innvandringspolitikken fra 2015, og sist men ikke minst: et splitter nytt partiprogram fra mai 2016. En annen viktig fordel, som er svært relevant for denne analysen, er at partiprogrammene egner seg godt til sammenligning (Bratberg 2014: 87). De kommer før hvert valg og har omtrent samme karakter og oppbygning.

Her bør det bemerkes et problem for slik sammenligning. Ord og uttrykk kan ha ulik betydning på ulike tidspunkter. Dette problemet er tilsynelatende ikke veldig stort i mitt datamateriale, som kun strekker seg fra våren 2013 til våren 2016. Jo kortere tidsperiode, jo mindre forandring. Men ordskiftet og den politiske situasjonen i Tyskland har endret seg markant for et av analysens viktigste saksområder i denne perioden. Den enorme strømmen av flyktninger som kom til landet i 2015, har endret forutsetningene for innvandringspolitikken i landet. Innvandringspolitikk er, som redegjort for i oppgavens kapittel 2, et viktig tema i min analyse fordi den høyreradikale partifamiliens viktigste kjennetegn, nativisme, ofte kommer til uttrykk gjennom innvandringspolitikk. Derfor er jeg klar over nødvendigheten av å være påpasselig når dette gjelder dette politikkområdet. Jeg må kjenne konteksten som ideene står i på de ulike tidspunktene. Dette er ikke en uoverkommelig utfordring. Gjennom tolkningen, og ikke fordi nativisme-begrepet gir en fast størrelse å tolke innvandringskritikken opp mot, vil sammenligning være fullt mulig.

Partiprogrammene har ulik lengde og ulik karakter. Dette er det viktig at jeg er klar over før jeg gir meg i kast med analysen. Programmet fra 2013, som partiet laget på kort tid før forbundsdagsvalget samme år, er det korteste av de fem. Det er bare to sider langt, totalt 980 ord. Slik skiller det seg markant fra det neste programmet, programmet til europaparlamentsvalget i 2014, som er fyldig og i større grad har en uttømmende karakter. Dokumentet er 9.400 ord langt, dekker flere politikkområder og går mer i detalj enn 2013-programmet. Neste program, de politiske retningslinjene, er kortere, i alt 3500 ord, og mer generelt formulert. Dette programmet har likevel en uttømmende karakter i den forstand at det kan sees som et slags fundament for det viktigste partiet stod for på dette tidspunktet. Programmet som AfD publiserte i 2015, omhandlet utelukkende om asyl- og

innvandringspolitikk og innhold angivelige strakstiltak på området. Det er et kort dokument på 1670 ord. Det siste dokumentet fra mai 2016 er det klart lengste og fylldigste og kan sies å være det med størst uttømmende karakter. Det 27.200 ord lange dokumentet ble vedtatt i Stuttgart 1. mai og publisert i endelig versjon på AfDs nettsider den 27. mai.

Selv om partiprogrammer egner seg godt for sammenligning, består mitt datamateriale altså av ganske forskjellige programmer. Dette er det viktig å være klar over når man tolker programmene innhold. Når det er sagt, så er det disse programmene som AfD faktisk har produsert siden de ble opprettet i 2013. Slik kan programmene ulike karakter fortelle oss noe om hvordan AfD har utviklet seg som parti i denne perioden.

3.3.2 Annet datamateriale

Man kan imidlertid argumentere for at det ikke er nok å se på programmene. Partiprogrammene og retningslinjene er dokumenter med nøye utvalgte formuleringer. Partiets retorikk og standpunkter i mindre enkeltsaker vil ikke komme godt nok frem. Denne bekymringen gjelder spesielt populistiske ideer. Jupskås skriver i sin masteroppgave fra 2008, der han undersøker populisme i norske partier, at det er ”særdeles tvilsomt hva et partiprogram kan gi av innsikt” når man studerer ”populistiske partier og deres særegne politiske diskurs” (Jupskås 2008: 64). Han trekker frem et eksempel. I analysen ser han på i hvilken grad politikere har brukt dikotomien ”folket” og ”eliten” i partilederdebatte. Formuleringer med ordet ”folk” står dermed sentralt. Fremskrittspartiet er et parti som bruker slike formuleringer ofte. De hevder stadig at de er et parti for ”folk flest”, men i et av partiprogrammene deres, som er 100 sider langt, nevnes ”folk flest” kun syv ganger (Jupskås 2008: 65). Et annet argument for å utvide datamaterialet er den særegne tyske loven som forbyr antidemokratiske organisasjoner. Denne loven gjør det som sagt, så å si umulig å ytre i partiprogrammene at man ønsker å avskaffe demokratiet. Andre anti-konstitusjonelle meninger, som ønske om å bruke vold, kan også rammes av forbudet. Med andre ord vil det være vanskelig å finne høyreekstremismens kanskje viktigste kjennetegn i partiprogrammene. Jeg vil derfor utvide kildematerialet til å gjelde andre dokumenter.

Hvilke dokumenter skal dette være? Som nevnt innledningsvis, er dette krevende å avgjøre. Cas Mudde (2007: 36-38) mener at kun offisiell partilitteratur bør brukes når man analyserer et partis ideologi. Han mener man bør unngå litteratur som for eksempel avisintervjuer og taler fra partiledere fordi vi aldri vil kunne slå fast at dette er partiets faktiske meninger (ibid.). Funnene kan falle utenfor partiets *kjerneideologi*. Dette er et

interessant poeng. Velgere, som stort sett ikke beskjefriger seg med statsvitenskapelige metode- og validitetsspørsmål, vil vurdere et parti også ut i fra hva ledende politikere i partiet sier. I januar 2016 uttalte Frauke Petry at flyktninger i siste instans burde skytes på grensen hvis de forsøkte å ta seg inn i Tyskland på ulovlig vis (Mack og Serif 2016). For mange vil dette være et ekstremt standpunkt som forteller både noe om hvem Petry er og hva slags parti hun leder. Slike uttalelser kan være avgjørende for om man ønsker å stemme på partiet eller ikke. Men er det av den grunn en del av AfD's ideologi? Som vi har sett ovenfor, krever en ideologi koherens mellom ideene, og ikke minst en viss stabilitet, altså varighet over tid. Om slike standpunkter overhodet ikke finnes i offisiell partilitteratur, kan man spørre seg om dette er kontroversielle uttalelser for å øke oppslutningen fremfor uttrykk for partiets ideologi.

Muddes argument rammer også datamateriell hentet fra valgkampanjer. Berbuir, Lewandowsky og Siri (2014) bruker i sin analyse av AfD plakater fra partiets kampanje før forbundsvalgvalget i 2013. De gjøre interessante funn av både populistisk og antifeministisk retorikk (Berbuir et. al. 2014: 165-166), men når dette er plakater med slagord spesifikt trykket for en opphetet valgkamp, kan budskapet havne på siden av partiets kjerneideologi. Vi blir nødt til å spørre oss om vi finner stabile ideer i disse plakatene, og svaret behøver ikke være ja. Mudde utelukker blant annet norske Fremskrittspartiet fra sin analyse av "Populists Radical Right Parties" fordi han mener den høyre-radikale retorikken i partiet er uttrykk for valgkamptaktikkeri (Mudde 2007: 47). Mudde påpeker at partier kan fremstå schizofrene hvis man sammenligner valgkamputsagn med andre uttrykk for partiets ideer, og han mener det finnes flere partier som Frp – partier som bruker høyre-radikal retorikk uten at han vil plassere dem i sin populistiske høyre-radikale kategori (ibid.: 40). Han påpeker riktignok at skillet mellom ideologi og strategi blir vanskeligere å trekke hvis strategien vedvarer. Tatt i betraktning AfD's korte historie og få valgkamper, er imidlertid sistnevnte problemstilling ikke aktuell for denne oppgaven.

Cas Muddes innvendinger er vektige. Jeg vil likevel argumentere for at nettopp tekst som ikke inngår i partiets offisielle litteratur, er nødvendig i denne analysen. Som nevnt innledningsvis, og som vil bli grundigere redegjort for i neste kapittel, var AfD preget av strid før splittelsen i 2015. Denne striden kan være avgjørende for å forstå partiets ideologi. Hvis vi antar at AfD har forandret seg markant etter splittelsen, er det selvsagt ikke slik at dette har skjedd over natten. Det er naturlig å tenke at den nye ideologien har ligget latent i partiet frem mot sommeren 2015 – altså at vi finner spor av ideologien i Petrys fløy, som var i strid

med Luckes mer moderate fløy. Jeg ønsker å inkludere datamateriale som kan spore disse to strømningene i partiet.

Partiledernes artikler – uttrykk for to fløyer

Jeg vil derfor analysere artikler som er publisert på partiets nettsider der Petry og Lucke står som avsendere. Disse artiklene publiseres fortløpende på nettsidene og følger ofte den tyske politiske debatten. Som oftest er dette pressemeldinger, men artiklene kan være publisert som noe annet. Et par ganger er det taler og et par ganger er det utdrag fra noe partilederne har sagt i pressen. Uansett representerer artiklene tekst der de to partilederne mener noe. Artiklene har ulik lengde, men inneholder ofte pluss-minus 200 ord. Det er bare Luckes artikler som inneholder taler, nærmere bestemt to stykker, og disse er betydelig lenger enn andre artikler.

Jeg vil bare inkludere artiklene der det kommer frem at Lucke eller Petry er avsender i artikkelens tittel, ingress eller bilde. Jeg vil ikke inkludere artikler der de står som avsender sammen med en eller flere andre personer. Dette fordi jeg er ute etter å måle fløyene som Lucke og Petry representerer, og de andre personene kan ha ulik fløytilhørighet innad i partiet. Av totalt 1033 artikler som partiet har publisert på nettsidene sine i tidsperioden mai 2013 til april 2016, står Lucke og Petry til sammen som avsender på 188. Lucke står bak 97 artikler i tidsrommet april 2013 - juli 2015, som er fra AfD's grunnleggelse til han forlot partiet i fjor. Petry står bak 92 artikler i tidsrommet september 2013 - april 2016. Hennes artikler forekommer først i september 2013 fordi hun ikke sto som avsender på noen artikler i AfD's første fem måneder som parti. Artiklene hennes slutter i april 2016, som er så langt denne oppgavens tidsfrist tillater.

Ettersom artiklene representerer to forskjellige fløyer, og den seirende fløyen fortsatt å produsere artikler etter splittelsen, kan artiklene *både* måle forandring i partiet før og etter sommeren 2015 og finne potensielle forskjeller mellom fløyene. Artiklene består av uttalelser fra Petry og Lucke, og som nevnt ser vi uttalelsene som uttrykk for deres respektive fløyer. Det er i denne forbindelse interessant å trekke frem at Mudde mener at partier med en betydelig fløy som ikke er høyre-radikal, ikke kan regnes som et høyre-radikalt parti (Mudde 2007: 40). Og som Jankowski, Schneider og Tepe (2016: 2) påpeker, har partiprogrammer en tendens til å maskere ideologisk heterogenitet innad i partiet. Disse to poengene tatt i betraktning, utgjør et godt argument for å inkludere datamateriale som faller utenfor partiets offisielle litteratur, men som kan gi innblikk i ulike fløyer.

Artiklene er publisert på partiets nettside og antageligvis behandlet av denne samme presseavdelingen i partiet. Selv om de ikke kan sies å være del av partiets offisielle litteratur, representerer artiklene partiet som enhet i større grad enn uttalelser som partilederne for eksempel har kommet med i presseintervjuer. Artiklene er systematisk arkivert på nettside, og kan slik anses som en side ”man kan sjekke” for å finne ut hva partiet står for. Det er også et poeng at artiklene egner seg bedre til sammenligning enn avis- og TV-intervjuer ettersom de ikke har vært gjenstand for mediens til tider svært forskjellige redigering. Artiklene er i stor grad like i formen, er publisert på samme sted og må antas å ha vært gjennom det samme apparatet før publisering. Vi kjenner imidlertid ikke til hvordan dette apparatet fungerer, eller har fungert, fullt ut. Det er stor sannsynlighet for at det har vært personalutskiftninger i PR-apparatet i den aktuelle treårsperioden. Vi kan ikke vite om de samme menneskene har vurdert og jobbet med begge partilederes artikler, ei heller om presseavdelingen har vært gjennom store forandringer i forbindelse med splittelsen. Likevel er disse artiklene, som et supplement til partiprogrammene, det beste vi finner til sammenligning – både til å måle forskjellen mellom de to partilederne og som et supplement til partiprogrammene når det gjelder å finne forskjeller mellom ”det nye” og ”det gamle” AfD.

På bakgrunn av datamaterialet og typologien fra kapittel 2, kan jeg lage et analyseskjema som setter partiprogrammene og artiklene før splittelsen opp mot programmene og artiklene etter splittelsen (Tabell 3.1). Jeg vil bruke dette skjemaet til å systematisere de ulike ideene jeg finner i datamaterialet.

Tabell 3.1: Oppgavens analyseskjema

	Før splittelsen			Etter splittelsen	
	Partiprogrammene	Bernd Lucke	Frauke Petry	Partiprogrammene	Frauke Petry
Nativisme og nasjonalisme					
Autoritær innstilling					
Populisme					
Euroskeptisisme					
Den gamle skalaen					
Den nye skalaen					

4 *Alternative für Deutschlands* historie

Alternative für Deutschland ble formelt opprettet i februar 2013, men partiets historie strekker seg tilbake til september 2012 da en samling misfornøyde CDU-medlemmer dannet *Wahlalternative 2013*, en politisk liste til det kommende forbundsdaysvalget. I februar 2013 ble listen formelt til partiet AfD, og under partidannelsen ble økonomiprofessoren Bernd Lucke, journalisten Konrad Adam og kjemikeren Frauke Petry, valgt til å lede partiet sammen. Selv om flere tidligere CDU-medlemmer var drivkraften bak grunnleggelsen, bør ikke AfD bare betraktes som en avskalling fra kristendemokratene. Også flere personer som ikke var med i CDU, deltok. Blant annet en rekke professorer og forretningsfolk med ulik politisk bakgrunn fra høyre-sentrum i Tyskland (Arzheimer 2015: 541).

I valget til Forbundsdagen 22. september 2013 fikk AfD 4,7 prosent. Partiet kom med andre ord nesten over sperregrensen på 5 prosent, som ville gitt representasjon i parlamentet. Resultatet var det beste for et tysk nyparti siden 1953 (ibid.). De påfølgende månedene fokuserte partiet på utvide partiprogrammet og kvitte seg med et stempel som énsaksparti (ibid.). AfD ønsket å vise at de sto for mer enn bare EU-kritikk. Partiet ble ansett som et protestparti mot den gjeldende europolitikken i Tyskland og EU, og det ble stadig kalt ”euroskeptisk”, ”eurokritisk” og ”antieuro-parti” i pressen¹¹. Partiprogrammet til europaparlamentsvalget i mai 2014 var betraktelig utvidet sammenlignet med programmet året før. Våren 2014 utarbeidet de også et dokument som de kalte for sine ”politiske retningslinjer”, som tok for seg flere saksområder utover europolitikken og EU.

Likevel var det EU-saken som gjennomsyret AfDs politiske standpunkter og som i all hovedsak utgjorde partiets medieoppmerksomhet. Blant annet skrev *Frankfurter Allgemeine Zeitung* i september 2014 at AfDs suksess på meningsmålingene kunne påvirke den tyske regjeringen til å føre en hardere linje i forhandlingene med EUs kriserammede stater (Frühauf og Jahn 2014). I januar 2015 fikk Bernd Lucke si i *Der Spiegel* at det var bra at den tyske

¹¹ Se blant annet Merkur.de (<http://www.merkur.de/politik/alternative-deutschland-afd-zustrom-enorm-ueber-10000-mitglieder-zr-2873622.html>), RP Online (<http://www.rp-online.de/politik/deutschland/joerg-burger-ist-neuer-afd-chef-in-nrw-aid-1.3857120>) og Mittelbayerische Zeitung (<http://www.mittelbayerische.de/politik-nachrichten/afd-hat-mehr-als-10000-mitglieder-21771-art908137.html>)

regjeringen ikke lenger kategorisk utelukket at Hellas kunne forlate eurosone, men at regjeringens nye standpunkt kom altfor sent (Der Spiegel 2015b).

Frem mot valget til Europaparlamentet ble det tydelig at AfD hadde problemer med interne konflikter. Ulike fraksjoner kjempet om innflytelse (ibid.). Dagsavisen *Süddeutsche Zeitung* skrev i november 2013 at høyrekonservative i flere lokallag forsøkte å trekke partiet mot høyre og at det var en strid om hvordan partiet skulle forholde seg til ”islams rolle i Tyskland” (*die Rolle des Islam in Deutschland*, Schneider 2013). Den liberale fløyen anså det som et forsøkt på å stake ut en helt ny retning for partiet, skrev avisen (ibid.) Striden i partiet førte blant annet til én ukes utsettelse av en partikonferanse som i januar 2014 skulle velge kandidater til europaparlamentsvalget. Delegatene klarte ikke å bli enige om listen. Et annet tegn på konflikten som slet i partiet, var Bernd Luckes forsøk på å få større makt. Bare to måneder før europaparlamentsvalget forsøkte han å reformere partiets vedtekter for å styrke egen posisjon (Schneider 2014). Luckes forslag ble nedstemt.

Konflikten mellom Petry og Lucke som ble nevnt i innledning, var en sentral del av stridighetene på denne tiden. Petry representerte den konservative islamkritiske fløyen i partiet, mens Lucke representerte den mer liberale, økonomisk fokuserte fløyen. Ifølge ukeavisen *Der Spiegel* strekker denne konflikten seg helt tilbake til mars 2013, da Petry ifølge avisen på utspekulert vis skal ha forsøkt å kaste Lucke som leder (Amann og Schult 2015). Siden den gang skal konflikten ha ligget mer eller mindre latent – med kjølige, akademiske Lucke og karismatiske, folkelige Petry som to strake motsetninger (ibid.).

AfD gjennomførte likevel europaparlamentsvalget med relativt stor suksess. Partiet fikk 7,1 prosent og syv mandater og ble dermed det fjerde største tyske partiet ved siden av *Die Linke*. AfD valgte å slutte seg til partigruppen *European Conservatives and Reformist Group (ECR)*, som ønsker å bremse eller redusere den europeiske integrasjonen uten å underminere hele unionen. Det var på forhånd konflikt om dette. Enkelte medlemmer og partiets ungdomsorganisasjon *Junge Alternative* ønsket heller å slutte seg til *Europe of Freedom and Democracy (EFD)* (Arzheimer 2015: 241-242). EFD er langt mer EU-skeptisk, og Nigel Farage fra *United Kingdom Independence Party (UKIP)*, som lenge har vært en forkjemper for å trekke Storbritannia ut av EU, er den mest fremtredende representanten.

Etter valget ble konflikten mellom Frauke Petry og Bernd Lucke tydeligere. I november forsøkte Lucke igjen å endre på partiledelsen. Han mente partiet burde ha én leder, ikke tre, og han ville selv være sjefen (Weiland 2014). Lucke møtte imidlertid motstand internt, og planene lyktes ikke. I mai 2015 publiserte *Der Spiegel* en lang artikkel om konflikten mellom Petry og Lucke som inneholder pinlige lekkasjer fra begge sider i striden,

blant annet Petrys angivelig kuppforsøk mot Lucke i 2013 (Amann og Schult 2016). Artikkelen bretter også ut en ufordelaktig historie om Bernd Lucke der han fremstår som en usjarmerende, usosial mann. Saken hevder at Lucke skal ha forlatt en partifest tidlig, og da han tok regningen på partiets vegne, betalte han ikke én cent i tips – noe de andre oppdaget da de skulle dra senere på kvelden og restaurantens betjening spurte om de ikke var fornøyde med servicen. Lekkasje i *Der Spiegel* tyder på at noen ville hverandre vondt innad i partiet. *Der Spiegel* mente konflikten mellom de to partilederne nå hadde blitt så vanskelig at de ikke lenger kunne lede partiet sammen. ”Det er virkelig for sent for fred. Mistilliten og skaden stikker for dypt”, skrev avisen (ibid.). Til tross for konflikten gjorde partiet det relativt godt i lokalvalgene. AfD fikk blant annet 12,2 prosent og 11 mandater i Brandenburg i september 2014 og 6,1 prosent og 8 representanter i Hamburg i februar 2015.

Flere aviser begynte våren 2015 å spekulere på om partiet ville revne (se blant annet *Die Zeit* 2015a og *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 2015a). I mai dannet Bernd Lucke *Weckruf 2015*, en egen organisasjon internt i partiet som forsøkte å trekke AfD i hans retning, samt isolere Petrys fløy (*Die Zeit* 2015a). Lucke sa han ville ta med seg tilhengerne sine og forlate partiet dersom han ikke fikk viljen sin (ibid.). Luckes nye initiativ gjorde ikke tonen mindre skarp. Konrad Adam, som var på Petrys side, uttalte til tabloidavisen *Bild* at navnet *Weckruf* minnet ham om Jehovas vitner og Frelsesarmeen, noe *Frankfurter Allgemeine Zeitung* betegnet som ”spottende” (*Frankfurter Allgemeine Zeitung* 2015a). Navnet *Weckruf* er vanskelig å oversette, men ”vekkelsesrop” er en variant som forklarer Adams uttalelse. Petry uttalte på sin side at Luckes initiativ viste at han hadde kjørt seg fast i en ”politisk blindgate” (*Die Zeit* 2015a).

Striden ladet opp til et ekstraordinært landsmøte som ble holdt i juni samme år. Der skulle den ødeleggende lederstriden avgjøres gjennom nyvalg. Petry vant suverent med rundt 60 prosent av stemmene. Hun ble valgt til å lede partiet sammen med økonomiprofessoren Jörg Meuthen (*Die Zeit* 2015b). Kort tid etter forlot Lucke skuta, og flere enn 2000 medlemmer skal ha blitt med ham (*Frankfurter Allgemeine Zeitung* 2015b). Luckes uttalelser på denne tiden gir innblikk i hva slags ideologisk strid som slet i partiet. Han sa at AfD var blitt et ”Pegida-parti” (*Die Welt* 2015) og uttalte at han ikke ville være et ”borgerlig alibi” for en politikk han ikke kunne stå inne for (*Der Spiegel* 2015a). I stedet dannet han et nytt parti: *Allianz für Fortschritt und Aufbruch (Alfa)*. Lucke ønsket å unngå å samme strid igjen og innførte en svarteliste med personer fra AfD som ikke fikk lov til å bli medlem i det nye partiet (ibid.).

Der Alfa har forblitt et ubetydelig småparti, fikk AfD vind i seilene etter at Frauke Petry tok over ledelsen¹². Før sommeren 2015 hadde partiet rundt 5 prosent oppslutning på meningsmålingene¹³. I oktober 2015 gjorde det et byks til rundt 7 prosent, og siden januar 2016 lå partiet på mellom 10 og 13 prosent. I lokalvalgene vinteren 2016 fikk AfD 24,3 prosent og 37 representanter i Sachsen-Anhalt, 15,1 prosent og 23 representanter i Baden-Württemberg og 12,6 prosent og 14 representanter Rheinland-Pfalz.

Tyskland har opplevd en enorm flyktningstrøm det siste halvannet året. I 2015 kom over én million mennesker til landet (Frankfurter Allgemeine Zeitung 2016). De store utfordringene i kjølvannet av denne massive innvandringen har skapt enorm debatt i Tyskland. I denne debatten har AfD ettertrykkelig plassert seg selv og sin egen politikk. I september presenterte partiet sin nye innvandrings- og asylpolitikk etter splittelsen og tok som vi skal se i analysekapittelet, blant annet til orde for strengt grensekontroll og full innvandringsstopp (Middelhoff 2015). Forslagene i dokumentet ble ansett som kontroversielle og utløste mye kritikk i pressen (ibid.). Et annet forslag var å utvise samtlige asylsøkere uten gyldige identitetspapirer. Avisen Die Zeit knyttet forslagene opp mot Luckes avgang og at han ikke lenger var der for å moderere partiet (ibid.). Nå var det Frauke Petry og hennes fløy som styrte showet. ”Siden Luckes avgang har partiet beveget seg langt mot høyre”, skrev avisen.

AFD fortsatte å kapitalisere på den betente politiske situasjonen utover høsten og vinteren. Nestleder Alexander Gauland uttalte at Merkels flyktningpolitikk var en gave til AfD (Amann m.fl. 2016). AfD skapte stadig mer kontrovers med sin posisjonering i flyktningsaken. I desember 2015 kom Björn Höcke, AfD-leder i delstaten Thüringen, med en uttalelse om forskjellen på den afrikanske mennesketypen og den europeiske mennesketypen som skapte sterke reaksjoner¹⁴ (Die Zeit 2015c). Uttalelsen ble kritisert som rasistisk av både politiske motstandere, presse og AfDs egen partiledelse (Die Zeit 2015c; Amann og Schult 2016). I slutten av januar 2016 stormet det rundt partiet på ny. Da var det partileder Frauke Petry som skapte voldsomme reaksjoner. Avisen *Mannheimer Morgen* spurte hvordan Petry vil forhindre at flyktninger tar seg inn i Tyskland over grensen til Østerrike. Petry innrømmet at hun, om nødvendig, vil bygge et gjerde langs den 800 kilometer lange grensen, og da

¹² Trass i marginal oppslutning er Alfa representert i noen av Tysklands delstater ettersom flere av AfDs representanter fulgte etter Lucke (Neuerer 2015). Det gjelder også Europaparlamentet, der fem av AfDs syv representanter i dag tilhører Alfa.

¹³ Se oversikt på Walrecht.de: <http://www.wahlrecht.de/umfragen/index.htm>

¹⁴ Uttalelsen er svært vanskelig å oversette på en god måte, og jeg har derfor latt være å oversette til norsk. Höcke sa at en ”lebensbejahende afrikanische Ausbreitungstyp” står i motsetning til en ”selbstverneinenden europäischen Platzhaltertyp” (Die Zeit 2015c).

avisen presset henne på hva som burde gjøres dersom flyktninger klatret over gjerdet, sa hun at politiet i siste instans skulle skyte dem (Mack og Serif 2016). AfD's nestleder Beatrix von Storch fulgte opp uttalelsen med at også kvinner og barn skulle skytes (Meiritz 2016). Hun endret senere mening om barna, men holdt fast på å skyte voksne flyktninger (Die Zeit 2016c). *Der Spiegel* publiserte senere en utgave med bilde av Petry over overskriften "Hatpredikanten" (*Die Hassprediger*, Amann m.fl. 2016). Avisen skrev at reglene som en gang gjaldt i tysk politikk, ikke lenger gjelder, og at AfD sakte, men sikkert er på vei til å bli Tysklands svar på *Front National*.

De andre etablerte partiene tok etter dette i enda større grad avstand fra AfD. Kløften var allerede stor – også før uttalelsene nektet politikere fra *Die Grünen*, *Die Linke* og *SPD* å delta i TV-debatter der også AfD var invitert (Die Zeit 2016a). Men etter Petrys uttalelse uttrykte flere politikere at det er nødvendig å granske om partiet endog forfekter høyreekstreme synspunkter som er i strid med grunnloven (Meiritz 2016). Dette hindret ikke AfD i fremdeles å stjele rampelyset i innvandringsdebatten. I april uttalte nestleder Beatrix Von Storch at "[d]en største trusselen mot vårt demokrati og vår frihet, kommer i dag fra politisk islam" (*Die größte Bedrohung für Demokratie und Freiheit geht heute vom politischen Islam aus*, Die Zeit 2016b). Von Storch ble kraftig kritisert, men holdt fast ved påstanden. Også nestleder Alexander Gauland møtte sterk motstand da han i mai 2016 sa at folk synes Jérôme Boateng er en god fotballspiller, "[m]en at de ikke vil ha en Boateng som nabo" (*Aber sie wollen einen Boateng nicht als Nachbarn haben*, Der Spiegel 2016b). Boateng er en populær fotballspiller på det tyske landslaget. Han er tyskfødt, men har en far med bakgrunn fra Ghana og er mørk i huden. Partiet forsøkte å bortforklare uttalelsen i etterkant, og partileder Frauke Petry beklaget overfor Boateng.

Det var knyttet stor spenning til AfD's nye partiprogram, som partiet vedtok 1. mai 2016. Partiprogrammet var partiets fyldigste program så langt og viste at AfD ikke lenger hovedsakelig var opptatt av euroredningspolitikken og EU. Med det nye partiprogrammet har AfD kunnet definere seg som parti på ny etter splittelsen fra den liberale fløyen i fjor sommer. Programmet, som vil bli grundig gjennomgått og analysert nedenfor, inneholdt mange politikkområder, men det var spesielt innvandrings- og asylpolitikken, og partiets politikk om islam, som skapte overskrifter. Katrin Göring-Eckardt fra *Die Grünen* sa at programmet er rasistisk og islamfiendtlig, og at "det splitter vårt pluralistiske og demokratiske samfunn" (*eine Spaltung unserer pluralistischen und demokratischen Gesellschaft*, Süddeutsche Zeitung 2016b). Nestleder i CDU, Julia Klöckner, uttalte at AfD

med partiprogrammet vil vende ”tilbake til et førmoderne Tyskland” (*zurück zu einem vormodernen Deutschland*, *ibid.*).

5 Analyse

I dette kapittelet vil jeg gå gjennom den høyre-radikale partifamiliens kjennetegn slik den er redegjort for i kapittel 2. For å tydeliggjøre besvarelsen av oppgavens andre problemstilling, vil jeg dele hvert kjennetegn inn i før og etter AfD's splittelse sommeren 2015. Dette gjør sammenligningen av datamaterialet før splittelsen med datamaterialet etter splittelsen mer oversiktlig.

Som nevnt i kapittel 3 under diskusjonen om ideologi, tar jeg utgangspunkt i en ideologidefinisjon som kan forstås på tre nivåer: politisk ideologi er handlingsorientert og har en diagnose på samfunnet, et mål for hvordan det burde være og politikk for å nå målet. En ideologi som inneholder ideer på disse tre nivåene, kan beskrives som *helhetlig*. For enkelhets skyld kommer jeg ikke til å drøfte nivåene underveis i analysen., men i et eget avsnitt til slutt.

I tillegg til partiprogrammer består datamaterialet av artikler fra partileder Frauke Petry og tidligere partileder Bernd Lucke. De representerer hver sin fløy i partiet, og jeg vil spore ideologiske forskjeller innad i partiet før splittelsen ved å sammenligne deres artikler. For at også dette skal bli tydeligere vil analysens være bygget opp slik at partiprogrammene og artiklene før splittelsen analyseres hver for seg. Etter splittelsen er det bare Petry som står for artiklene, og det er da naturlig å analysere hennes artikler sammen med partiprogrammene.

Nativisme er valgt som den høyre-radikale partifamiliens minimale definisjon, og jeg kommer derfor til å legge spesielt vekt på det første delkapittelet, som handler om nasjonalisme og nativisme.

5.1 Nasjonalisme og nativisme

Opgavens minimale definisjon av den høyre-radikale partifamilien er nativisme. Begrepet er en form for nasjonalisme, og det er derfor naturlig også å trekke frem andre typer nasjonalistiske funn i analysen – både i statlig og etnisk form. Dette hjelper oss se forskjellen på de ulike typene, og dermed hvordan AfD's politikk grenser mot den høyre-radikale partifamilien.

Nasjonalisme og nativisme kommer spesielt godt til uttrykk i innvandrings- og asylpolitikken til høyre-radikale partier. Som omtalt i kapittel 2 mener endog noen at innvandringskritikk er det som binder familien sammen. Jeg kommer derfor til å legge

særskilt vekt på AfD's innvandrings- og asylpolitikk i forhold til andre politikkområder i dette delkapittelet. Og jeg vil trekke frem innvandringskritikk og streng innvandringspolitikk selv om den ikke inneholder mitt minstekrav for høyre-radikalisme, nemlig nativism. Nasjonalisme og nativism kan komme til uttrykk også i politikk som ikke omhandler innvandring og asyl. Denne delen av analysen er derfor delt inn i "innvandrings og asylpolitikk" og "annen politikk", som kan være mye forskjellig, for eksempel skolepolitikk, familiepolitikk, utenrikspolitikk og justispolitikk. Tatt i betraktning delkapittelets lengde og sentrale rolle, vil jeg også oppsummere funnene oftere i denne delen av oppgaven sammenlignet med de andre kjennetegnene nedenfor.

5.1.1 Partiprogrammene før splittelsen

Før splittelsen har vi tre partiprogrammer: programmet til forbundsdagsvalget 2013 (program 2013), programmet til europaparlamentsvalget 2014 (program 2014a) og programmet fra 2014, som de har kalt sine politiske retningslinjer (program 2014b).

Nasjonalisme og nativism i innvandrings- og asylpolitikk

I partiets første partiprogram, som nevnt kun et to sider langt dokument til forbundsdagsvalget i 2013, blir innvandrings- og asylpolitikk bare overfladisk behandlet. Innvandring og asyl fremstår ikke som et spesielt viktig tema for partiet. Det behandles helt til slutt i dokumentet, har overskriften "Integrasjonspolitikk" (*Integrationspolitik*, program 2013: 2) og inneholder bare tre punkter. Det lille vi har å ta tak i, er moderat politikk. Vi finner ingen uttrykk for nativism. AfD skriver at de ikke ønsker innvandrere som blir trygdemottagere og en belastning for tysk økonomi. Partiet vil ha "en nyordning i innvandrings-systemet" (*Neuordnung des Einwanderungsrechts*, program 2013: 2), fordi "Tyskland trenger kvalifisert og integrasjonsvillig innvandring" (*Deutschland braucht qualifizierte und integrationswillige Zuwanderung*, ibid.). Samtidig understreker partiet at asylsøkere som har behov for beskyttelse, skal få det, og at det å gi asylsøkere arbeidstillatelse, inngår i en medmenneskelig og verdig behandling av dem.

Det er tydelig at partiet har en idé om at tysk innvandringspolitikk er for liberal – at det kommer for mange innvandrere til Tyskland for å benytte seg av landets trygdeordninger. Men denne innvandringskritiske ideen er ikke bygget på nativism, ei heller en liberal form for etnisk nasjonalisme. En standpunkt om at Tyskland må reformere innvandrings-systemet slik at kvalifiserte og integrasjonsvillige innvandrere kommer til landet, impliserer en idé om

at ukvalifiserte innvandrere som har vanskeligheter med å integrere seg, kommer til landet i dag. Dette standpunktet er en økonomisk begrunnet innvandringskritikk som fokuserer på hva det tyske samfunnet og den tyske økonomien trenger.

Heller ikke i partiets program til europaparlamentsvalget i 2014 får innvandrings- og asylpolitikken en prominent plass. De bruker 591 ord, rundt seks prosent av dokumentets totale størrelse, på dette området. Delkapittelet har fått overskriften ”*En menneskeverdig innvandrings- og asylpolitikk*” (*Menschenwürdige Zuwanderungs- und Asylpolitik*, Program 2014a: 15) Tittelen kan tolkes som at partiet søker å fremstå anstendige, til tross for at de går inn for å stramme inn innvandringspolitikken i et brennbart politisk klima.

AfD begynner med å understreke at de ønsker ”et åpent og utlendingsvennlig Tyskland” (*ein offenes und ausländerfreundliches Deutschland*, *ibid.*). De skriver at Tysklands demografiske utvikling gjør at landet har behov for ”kvalifisert innvandring” (*qualifizierte Zuwanderung*, *ibid.*). Dette er et nøkkelbegrep for å forstå hva slags ”utlendingsvennlig Tyskland” partiet ønsker i dette dokumentet. AfD vil på samme måte som i 2013-programmet begrense innvandring som koster staten penger. Partiet vil stramme kraftig inn og reformere systemet. De vil ha innvandrere som jobber og betaler skatt – ikke mennesker som havner i det tyske trygdesystemet. Tilgangen på trygdeordninger skal begrenses, og kun innvandrere som har betalt skatt i et betydelig omfang, skal motta sosialytelser som barne- og arbeidsledighetstrygd. Kontrollen over hvem som får komme til landet, skal også styrkes. Partiet nevner det poengbaserte innvandringssystemet i Canada som forbilde. Personer som ønsker å flytte til Canada, rangeres etter blant annet utdanning, arbeidserfaring og språkkunnskaper. Asylsøkere kan få komme til landet uten å kvalifisere gjennom den poengbasert rangeringen. AfDs politikklforslag ovenfor må tolkes som uttrykk for en idé om at Tyskland i dag bruker altfor mye penger på innvandrere og at velferdssystemet er altfor gavmildt og derfor åpent for misbruk. Et strengere system må til, mener partiet.

AfD ønsker videre å forbedre hjelpen som gis til krigsflyktninger, men skriver at dette bør skje i ”nærområdene” (*heimatnah*, program 2014a: 16), altså i nærheten av stedet de har flyktet fra. I denne delen gjør vi et funn som må drøftes opp mot oppgavens nativismedefinisjon. Partiet skriver at man får mer for pengene i nærområdene enn i Tyskland, samt at flyktningene ”i mindre grad blir rykket opp med roten” (*die betroffenen Menschen weniger stark entwurzelt werden*, program 2013: 16). AfD uttrykker med andre ord bekymring for flyktningenes kulturelle tilhørighet – de fremstille det som negativt for flyktningene å måtte reise til en fremmed kultur. Dette utsagnet har et tydelig etnisk element,

og det minner om nativismedefinisjonens innhold om at stater skal bebos eksklusivt at etniske grupper. Men dette er ikke entydig i utsagnet. Utsagnet kan også tolkes som omtanke for flyktningenes ve og vel fremfor et ønske om å bevare nasjoner. Og utsagnet trenger heller ikke å innebære at flyktningenes kultur er en fare for tysk kultur, altså at det også er negativt for kulturen som tar imot flyktningene. Jeg vil derfor ikke tolke det som nativisme, særlig ikke når det ikke finnes andre uttrykk for nativisme i dokumentet. Alt i alt er innstramningene som partiet ønsker seg, økonomisk begrunnet i programmet til europaparlamentsvalget i 2014.

Kort tid etter dette valget publiserte AfD de ”politiske retningslinjene” (*Politische Leitlinien*, program 2014b). Partiet bruker ett av totalt 20 punkter på innvandrings- og asylpolitikk. Temaet nevnes overhodet ikke i innledningen, som utelukkende handler om EU og eurokrisen. Med andre ord legger ikke partiet spesielt vekt på innvandring og asyl i dette dokumentet heller. De gjentar standpunkter om at de er sterkt imot innvandring av mennesker som havner i det tyske trygdesystemet. Partiet ønsker kvalifisert innvandring som bidrar positivt i den tyske økonomien. Igjen begrunner partiet innstrammingsforslagene økonomisk. Samtidig understreker de at Tyskland skal ta imot flyktninger som har rett til asyl. Partiet omtaler det som en humanistisk plikt å ta imot krigsflyktninger og gi dem den hjelpen de trenger for å klare seg i det tyske samfunnet. Partiet understreker at retten til asyl er en del av grunnloven. Her ser vi et uttrykk for en idé om at ivaretagelse av asylinstituttet er en moralsk forpliktelse for et demokratisk Tyskland. Partiet vil altså begrense innvandrere som kommer til landet av økonomiske årsaker, men fremdeles gi beskyttelse til mennesker som er forfulgt eller på flukt fra krig.

Nasjonalisme og nativisme i annen politikk

Vi finner heller ikke nativisme i partiprogrammene før splittelsen når det gjelder andre politikkområder enn innvandring og asyl. Vi finner derimot statlig nasjonalisme i spørsmål som knyttes til EU. Partiet bruker mye plass på kritikk av Tyskland og EUs euroredningspolitikk, samt EUs overnasjonale makt generelt. I denne oppgaven faller dette først og fremst inn under euroskeptisisme, som drøftes nedenfor. Det er imidlertid også uttrykk for statlig nasjonalisme. Nasjonalisme ligger på mange måter i euroskeptisismens natur. Euroskeptisisme er kritikk av makt i EU, og det følger gjerne med slik kritikk at makten heller burde ligge på nasjonalt nivå, altså at nasjonalstaten bør ha større suverenitet. Sagt på en annen måte, helt konkret opp mot oppgavens nasjonalismedefinisjon: at det bør være kongruens mellom statlig makt og nasjon. Når dette mangler en etnisk, ekskluderende

forståelse av nasjonen – som er tilfelle i partiets partiprogrammer før splittelsen – kan det karakteriseres som statlig nasjonalisme.

La oss ta tak i noen eksempler. I programmet til forbundsdagsvalget i 2013 opplyser partiet at de vil avvikle euroen. De ønsker i stedet gjeninnføring av nasjonal valuta, eventuelt et mindre og mer stabilt valutasamarbeid. Dette kan tolkes som uttrykk for en statlig nasjonalistisk idé om at Tyskland bør ha større suverenitet i den økonomiske politikken – at det bør være kongruens mellom statens makt over valutaen og nasjonen som bruker valutaen. ”Ethvert folk må få bestemme demokratisk over sin egen valuta” (*Jedes Volk muss demokratisch über seine Währung entscheiden dürfen*, skriver partiet, program 2013: 1). Et annet eksempel fra 2013-programmet er punktet partiet kaller for ”Europa-politikk” (*Europapolitik*, Program 2013: 1). Her skriver de at Forbundsdagen har gitt fra seg kontrollen til Brussel, noe som i realiteten er et veldig sterkt utsagn. Partiet har en idé om at EUs makt er blitt så stor at nasjonen ikke lenger har kontroll over lovgivningen i eget land.

Vi finner dette igjen i programmet til europaparlamentsvalget i 2014. Her krever partiet større selvbestemmelse for Tyskland i svært mange av politikkområdene de tar for seg. Et eksempel er sterk motstand mot europeisk integrasjon i banksektoren. De ønsker ikke at Tyskland, og tyske skattebetalere, skal stå ansvarlig for kriserammede utenlandske banker. Et annet eksempel fra samme program er arbeids- og sosialpolitikken. Partiet skriver: ”På grunn av historiske, kulturelle og ikke minst økonomiske forskjeller, tilhører arbeids- og sosialpolitikken medlemsstatenes nasjonale oppgaver” (*Aufgrund historischer, kultureller und vor allem ökonomischer Unterschiede zählen die Arbeits- und Sozialpolitik zu den nationalen Aufgaben der Mitgliedsstaaten*, program 2014a: 13).

Andre konkrete politiske forslag i europaparlamentsprogrammet består blant annet av å gi nasjonalstatene i EU vetorett mot lovforslag utarbeidet av EU-organer og å opprette en egen subsidiaritetsdomstol i unionen, der enkeltborgere og institusjoner kan klage inn mulige brudd på subsidiaritetsprinsippet i EU. Subsidiaritetsprinsippet ble først inkludert i Maastrichtsavtalen i 1987 og går ut på EUs overnasjonale makt bare skal utøves når maktutøvelsen ikke kan utføres tilstrekkelig på nasjonalt og lokalt nivå. AfD er opptatt av dette prinsippet, fordi de mener den overnasjonale makten i EU griper altfor langt inn i nasjonalstatenes områder. Partiet gjentar også argumentet om å avvikle euroen.

I europaparlamentsprogrammet skriver AfD imidlertid at det er naturlig for EU å samles om en felles europeisk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dette er et av områdene som har sterkest tilknytning til statlig suverenitet, og det er derfor interessant at de her gir sin støtte til et fellesskap i EU. Unionens utenrikspolitikk bør være en sammenstilling av alle

medlemslandenes ulike interesser, mener AfD. Men partiet understreker samtidig at Tysklands NATO-medlemskap og forhold til USA er svært viktig, og at dette gjør det unaturlig med en egen europeisk forsvarsminister og hær. Partiet er også i mot sammenslåing av politi, militære styrker og sikkerhetstjenester, og det tar avstand fra å bruke slik makt til å slå ned politisk eller sosial uro i medlemslandene. Det er tydelig at partiet ønsker å bevare Tysklands suverenitet samtidig som de mener at utenriks- og sikkerhetspolitikk er et viktig felt for EU. Vi ser med andre ord spor av statlig nasjonalisme i utenriks- og sikkerhetspolitikken, men dette går hånd i hånd om et ønske om et europeisk fellesskap, og det er derfor en svært moderat form for statlig nasjonalisme.

I de politiske retningslinjene fra 2014, et mye kortere dokument, er formuleringene mer generelle. Partiet vektlegger sterkt subsidiaritetsprinsippet i EU og skriver at EU-reguleringer ikke bør få gripe inn i folks daglige liv eller makten på forbunds- og delstatsnivå i Tyskland. Også i dette dokumentet tar de til orde for å avvikle euroen. Dette kan tolkes som uttrykk for den samme statlige nasjonalistiske ideen ovenfor om at den tyske stats suverenitet må styrkes.

Oppsummering

Ovenfor har vi sett at de tre partiprogrammene før splittelsen ikke inneholder denne oppgavens minstekrav for å være med i den høyre-radikale partifamilien, nemlig nativisme. Vi har funnet ett utsagn i innvandringspolitikken som har et etnisk element, men vi tolker det ikke som nativisme. Det er heller ikke et utslagsgivende. Derimot har vi sett at AfD i stor grad forfekter statlig nasjonalisme, og det går hånd i hånd med partiets kritikk av EU. Dette er også et uttrykk for euroskeptisisme, som drøftes nedenfor under delkapittel 5.4. I neste del skal jeg gå igjennom resten av datamaterialet før splittelsen, nemlig artiklene.

5.1.2 Forskjeller mellom fløyene før splittelsen

Før splittelsen har vi artikler fra både Frauke Petry og Bernd Lucke, som representerer to ulike fløyer i partiet. Frauke Petry har færre artikler i denne perioden – 41 mot Luckes 97. Dette kan skyldes at Bernd Lucke hadde en mer synlig posisjon i AfDs ledelse enn Petry før han forlot partiet i juli 2015. Denne forskjellen hindrer oss ikke i å gjøre en god kvalitativ sammenligning av de to partiledernes ideer, men vi bør være klar over at datamaterialet er større hos Lucke før splittelsen. Større datamateriale gir også større rom for forekomsten av

høyre-radikale ideer. I neste avsnitt vil jeg som ovenfor forsøke å finne nasjonalistiske og nativistiske ideer først i innvandrings- og asylpolitikk, deretter i annen politikk.

Nasjonalisme og nativisme i innvandrings og asylpolitikk

I en tale som Bernd Lucke holdt 22. Juli 2013, sier han at Tyskland virker som en magnet på fattige mennesker i utlandet. Han mener det er flott med innvandrere som selv kan tjene til livets opphold, men hevder innvandringen er ukontrollert og at trykkesystemet blir misbrukt. Dette er uttrykk for den samme ideen vi finner i partiprogrammene nevnt ovenfor: innvandrere er en belastning for tysk økonomi, og det kreves derfor reformer på området.

På et tidspunkt viser han imidlertid spesifikt til gruppen *romfolk*, som han hevder utgjør mesteparten av den ukontrollerte innvandringen. Vi må huske på at dette er i 2013 før den enorme flyktningstrømmen til Tyskland fra Asia og Afrika. Lucke bruker romfolk som eksempel på at flesteparten av innvandrerne som kommer til Tyskland, har svært dårlige sjanser til å komme seg inn på arbeidsmarkedet. Han mener derfor det er nødvendig å lage et innvandringsystem som bygger på "kvalifikasjon og kompetanse" (*Qualifikation und Kompetenzen*, Lucke 2013a), altså at bare kvalifiserte innvandrere får slippe inn. Han mener det er fornuftig politikk å slippe inn innvandrere når fødselsraten er for lav i Tyskland. På dette tidspunktet hadde Tyskland en av Europas laveste fødselsrater (Connolly 2012).

Selv om Lucke trekker inn romfolk som spesifikk etnisk gruppe, og bruker angivelige egenskaper ved gruppen som argumentasjon for innvandringsreform, bør dette tolkes som økonomisk begrunnet innvandringskritikk. Han hevder det er mangel på språk, utdanning og arbeidserfaring som er årsaken til at romfolket faller gjennom i arbeidsmarkedet – ikke kulturen deres. Vi bør derfor ikke tolke det som nativisme. Luckes standpunkt kan riktignok karakteriseres som en fordom. Standpunktet representerer en idé om at en spesifikk folkegruppe har dårlige tyskkunnskaper og generelt et lavt utdanningsnivå, og ligger dermed i grenseland. Men å være fordomsfull behøver ikke å være det samme som å være fremmedfiendtlig eller rasistisk. Fordommene kan bunne i en idé om at romfolk generelt er dårlig stilt der de kommer fra, og derfor ikke har *fått muligheten* til å utdanne seg eller opparbeide seg nødvendig kompetanse.

Den ovennevnte talen er én av få ganger Lucke kommenterer innvandringspolitikk i artiklene. Ellers ser vi igjen den økonomisk begrunnede innvandringskritikken. Vi finner ingen tegn på nativisme eller annen form for nasjonalisme. Tvert i mot tar han sterk avstand fra fremmedfiendtlige holdninger. I en pressemelding fra juni 2014 hevder han: "(...) enhver i AfD som uttaler seg fremmedfiendtlig, vil bli ekskludert fra partiet" (*jemand, der sich in der*

AfD fremdenfeindlich äußern würde, der würde ein Parteiausschlussverfahren bekommen, Lucke 2014a).

Vi ser dette også i oktober 2014, et tidspunkt der striden mellom de to fløyene har spisset seg til. I et brev til medlemmer og støttespillere av partiet, lagt ut som en artikkel, tar Lucke opp konflikten og oppfordrer til å holde meningsutveksling og kritikk på et saklig nivå. Han skriver videre at ”fiendtlighet mot utlendinger og religiøs intoleranse” (*Ausländerfeindlichkeit und religiöse Intoleranz*, Lucke 2014b) er uforenlig med AfD som parti. Han har altså behov for å presisere at AfD ikke er et fremmedfiendtlig parti. At Lucke hevder at hverken han eller *det ekte* AfD har fremmedfiendtlige holdninger, utelukker på ingen måte at Lucke eller partier forfekter fremmedfiendtlige ideer. Det er fullt mulig å finne utsagn i Luckes artikler som strider imot det han sier. Men utsagnene hans viser at han har en idé om at han, og partiet han vil ha at AfD skal være, ikke er fremmedfiendtlig. Støttet opp av at vi ikke finner nativisme i noen av artiklene hans om innvandringspolitikk, er dette et funn som tilsier at Bernd Lucke ikke er bærer av en nativistisk ideologi.

Frauke Petry er tilsynelatende langt mer opptatt av innvandrings- og asylpolitikk enn Lucke. Hun omtaler temaet i 12 av totalt 41 artikler frem til Lucke forlater partiet i juli 2015. Til sammenligning omtaler Lucke temaet i 5 av 97 artikler i samme periode. Dette kan naturligvis skyldes at de to partilederne har hatt ulike roller i partiet, der Petry har fått større ansvar for å kommentere innvandringsfeltet. Dette antyder uansett at innvandring- og asyl er et viktigere område for Petry enn Lucke.

Petrys ordbruk er skarpere enn Luckes. I en pressemelding fra 22. august 2014 omtaler hun flyktningsstrømmen til Tyskland som ”utålelig for våre borgere” (*für unsere Bürger unerträglich*, Petry 2014a). Det er verdt å merke seg at det er på et tidspunkt der innvandringen til Tyskland var på et mye lavere nivå enn i 2015, da over én million utlendinger kom til landet. Et annet eksempel er formuleringen ”et slag i ansiktet på tyske arbeidssøkere” (*ein Schlag ins Gesicht der deutschen Arbeitssuchenden*, Petry 2014b) når hun kommenterer en oppmykning av regelverket som prioriterer tyskere foran asylsøkere i ansettelsesprosesser.

I motsetning til i Luckes artikler finner vi enkelte tegn på nativisme hos Petry før splittelsen. Eksempelene er imidlertid få, og nativismen er ikke entydig. Det er vanskelig å peke ut *tydelige* nativistiske ideer. I en pressemelding fra 28. desember 2014 mener Petry at det er de andre partienes mislykkede politikk som er årsaken til synkende valgdeltagelse i Tyskland. Hun sier at et av partienes feiltrinn er ”deres ignorante omgang med de landsomfattende demonstrasjonene mot asylmisbruk og islamisering” (*ihr ignoranter*

Umgang mit den bundesweiten Demonstrationen gegen Asylmissbrauch und Islamisierung, Petry 2014c). Dette kan tolkes som en idé om at det foregår en skadelig islamisering av Tyskland, noe som er tydelig nativistisk. Utsagnet kan imidlertid også tolkes som en idé om at demonstrasjonene må tas på alvor, at de er et symptom på en gal innvandringspolitikk, selv om hun selv ikke mener det foregår en skadelig islamisering av Tyskland. I så fall er det *ikke* nativistisk.

Det kunne vært lettere å tolke pressemeldingen dersom vi kunne lent oss på andre nativistiske ideer i Petrys artikler før splittelsen. Men de få andre tegnene på nativisme i artiklene, følger samme tvetydige spor. Ved to anledninger forsvarer hun Pegida-demonstrasjonene i Tyskland, noe som umiddelbart kan oppfattes som nativistisk. Pegida er en åpenbart nativistisk bevegelse som kjemper imot islamisering av Tyskland. Den 15. desember 2014 uttrykker hun at justisministeren må gå av fordi han har kalt demonstrasjonene ”en skam for Tyskland” (*Schande für Deutschland*, Petry 2014d). Den 18. januar 2015 kommenterer hun en nyhet om at Pegida har avlyst en demonstrasjon på grunn av voldstrusler. Hun sier at den politiske situasjonen gradvis utarter seg fordi “de etablerte partiene gjennom sin fornektelse og inkompetanse ikke vedkjenner seg fenomenet Pegida” (*den etablierten Parteien durch ihre Verweigerungshaltung und ihre Unfähigkeit, sich dem Phänomen „Pegida“ anzunehmen*, Petry 2015a). Men idégrunnet er uklart. Forsvarer hun Pegida fordi hun har en idé om det foregår en islamisering av Tyskland eller forsvare hun Pegida fordi hun har en idé om at bevegelsen er et symptom på en ellers forfeilet innvandringspolitikk?

I en pressemelding fra 10. juli 2014 finner vi derimot et uttrykk for statlig nasjonalisme i Petrys innvandringspolitikk. Hun går til angrep på en avgjørelse fra *Den europeiske domstol* som nektet Tyskland å kreve språktesting av ektefeller som hentes til landet fra utenfor EU. Petry kaller avgjørelsen ”et slag i ansiktet på alle som tar integrering seriøst” (*ein Schlag ins Gesicht für alle diejenigen, die Integration ernst nehmen*, Petry 2014e). Hun mener det er en uting at domstolen blander seg i Tysklands innvandringspolitikk. Det kan tolkes som en nasjonalistisk idé om at Tyskland selv skal bestemme over dette området. Denne nasjonalismen har ingen etnisk karakter. Felles språk er en egenskap ved nasjonen som ikke behøver å være ekskluderende. Alle kan lære seg språket. Utsagnet kan derfor plasseres som statlig nasjonalisme – et ønske om større suverenitet for Tyskland i EU. Pressemeldingen sier også at det er skadelig for integreringen at språktesting ikke gjennomføres, noe som er uttrykk for en idé om at god integrering krever

språkkunnskaper. Denne ideen har imidlertid ingen nativistisk eller etnisk nasjonalistisk karakter og kan betegnes som ukontroversiell i det tyske innvandringspolitiske klimaet.

Nasjonalisme og nativisme i annen politikk

Vi finner ingen uttrykk for nativisme i artiklene før splittelsen når det gjelder andre politikkområder, hverken hos Lucke eller Petry. Statlig nasjonalisme er det derimot mye av. Hos Lucke er dette kjennetegnet i stor grad til stede i europapolitikken. Han bruker svært mange av artiklene på å kritisere Tyskland og EUs euroredningspolitikk, samt kritikk av overnasjonalitet i EU. Det er intet etniske element i Luckes euroskeptisisme, og hans EU-kritikk er derfor et uttrykk for statlig nasjonalisme.

Et eksempel er en tale fra 25. januar 2014. Her uttrykker han et sterkt ønske om ”et desentralisert, demokratisk og borgernært Europa” (*ein dezentrales, demokratisches und bürgernahes Europa*, Lucke 2014c). Han mener tyske bedrifter og banker bør få bestemme mer selv, og spør så hvordan man skal tro på subsidiaritetsprinsippet i EU når Brüssel bestemmer hvor mange watt man skal bruke når man støvsuger og hvor mye vann man skal spyle toalettene sine med. Et annet eksempel er en pressemelding fra 27. juni 2014, der Lucke mener at alle de 28 medlemslandenes flagg burde heises under åpningen av EU-parlamentet, fordi dette vil ”symbolisere selvbestemmelsesretten til landene på en passende måte” (*Selbstbestimmung der Mitgliedsstaaten angemessen symbolisieren*, Lucke 2014d).

Lucke er også svært opptatt av EUs euroredningspolitikk. Han bruker mye plass i artiklene til å forklare hvor forfeilet denne politikken er, ofte med tekniske økonomiske argumenter, blant annet at enhver nasjonalstat må ha muligheten til å styre egen valutapolitikk for å sikre fungerende konkurranse mellom landene. Lucke argumenterer også med og at tyske skattebetalere ikke skal måtte betale for andre lands økonomiske uføre. I en pressemelding fra august 2013 sier han at dette er å ”bevisst kaste tyske skattemilliarder ut av vinduet til fordel for internasjonale finanshaier” (*eine bewusste Vernichtung deutscher Steuermilliarden zugunsten internationaler Finanzhaie*, Lucke 2013b). Dette er et uttrykk for en statlig nasjonalistisk idé om at skattepengene bør brukes på nasjonalstatens egne innbyggere.

Det er først og fremst Lucke som står for den statlige nasjonalismen før splittelsen. Det kan skyldes at Petry ikke berører europaspørsmål like ofte. Som nevnt ovenfor, kan det hende de har hatt en slags arbeidsfordeling og fokusert på ulike temaer. Vi finner likevel spor av den statlige nasjonalismen i europapolitikken også hos Petry. I februar 2014 kritiserer hun CDU fordi partiet i sitt program til europaparlamentsvalget gikk inn for at Tyskland skulle

”kreve en ledende posisjon” (*Führungsanspruch*, Petry 2014f) i EU. Et slikt krav kan betegnes som statlig nasjonalistisk, og Petry mener at CDU er skinnhellige når de krever dette. Partiet har ikke vist slik politikk i praksis, mener Petry. Dette kan være uttrykk for en idé om at det er AfD som er det pålitelige partiet når det gjelder å fremme Tysklands posisjon og interesser i EU.

Oppsummering

Ovenfor har vi sett enkelte viktige forskjeller mellom Lucke og Petry før splittelsen. Lucke legger i sine artikler mer vekt på EU-kritikk, og statlig nasjonalisme går hånd i hånd med denne kritikken. I Petrys artikler finner vi et større fokus på innvandringspolitikk og en noe skarpere ordbruk enn Lucke på dette området. I innvandringspolitikken finner vi også spor av nativisme. Vi bør imidlertid betegne det som *spor*, noe som kan skilles fra *tydelige* funn av nativisme. Funnet er likevel interessant for besvarelsen av oppgavens andre problemstilling, altså spørsmålet om AfD har et annet forhold til den høyre-radikale partifamilien etter splittelsen. Finner vi et sterkere uttrykk for nativisme hos Petry og i AfD etter at hun fikk kontrollen over partiet? I neste del vil jeg gjennom datamaterialet etter splittelsen.

5.1.3 Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen

Etter splittelsen består datamaterialet av to partiprogrammer, samt Petrys artikler fra og med juli 2015 til og med april 2016. Vi har ett partiprogram fra september 2015 som handler eksklusivt om partiets innvandrings- og asylpolitikk og ett partiprogram fra mai 2016, som er det fylldigste partiprogrammet AfD har produsert så langt. Dette er et komplett partiprogram på nesten hundre sider som kan sies å stake ut retningen for det nye AfD etter splittelsen.

Nasjonalisme og nativisme i innvandrings- og asylpolitikk

Det er ingen tvil om at AfD legger større vekt på innvandrings- og asylpolitikk allerede kort tid etter splittelsen. Programmet fra september 2015 inneholder strakstiltak på feltet – tiltak de vil gjennomføre for umiddelbart å stoppe det de kaller ”asylkaos”. Dokumentets undertittel er: ”Med mot for Tyskland og for å bringe asylkaoset under kontroll” (*Mit Mut zu Deutschland das Asylchaos unter Kontrolle bringen*, program 2015, s. 1). I denne sammenhengen er det greit å gjenta omfanget av innvandringen som Tyskland opplevde i 2015. Over én million innvandrere kom til landet dette året, og den store asylstrømmen ble en

altomfattende sak i mediene. At partiet valgte å lage eget program for innvandring og asyl, må sees i lys av dette.

Til tross for programmets kraftige fokus på å stramme inn innvandringspolitikken, inneholder det ingen nativisme eller nasjonalisme. Partiet bruker lite plass på å forklare *hvorfor* den massive innvandringen er så negativ for Tyskland, og de få forklaringene som gis er ikke basert på kultur eller nasjon, men landets økonomi og kapasitet. Det er altså samme begrunnelse som i programmene før splittelsen.

Derimot er innvandringspolitikken svært streng. Vi ser et tydelig skille fra innvandringspolitikken i dette programmet sammenlignet med tidligere partiprogrammer. Det første tiltaket AfD lister opp, er innføring av en type grensekontroll som i praksis vil avvise så å si alle asylsøkere som kommer til landet. De som ankommer fra et sikkert tredjeland eller et sikkert opprinnelsesland, skal nektes adgang. Det betyr at bare flyktninger som reiser med båt eller fly direkte til Tyskland fra et land som på forhånd er definert som potensielt usikkert, får slippe inn. De som likevel kommer seg inn i landet, vil AfD uansett nekte å levere asylsøknad. Partiet vil nemlig fjerne muligheten til å levere asylsøknader i Tyskland, det vil si innenfor landets grenser eller på grensen. AfD vil i stedet innføre et nytt system: asylsøknader må leveres i utlandet på en tysk ambassade eller et ”mottakssenter” (*Auffangzentren*, program 2015: 2) for flyktninger under kontroll av EU eller FN. Så lenge asylsøknader fremdeles kan leveres i Tyskland, ønsker AfD at saksbehandlingen skal skje svært raskt; asylsøkere skal få et ja eller nei innen 48 timer. Videre skal alle asylsøkere uten identitetspapirer automatisk avvises.

Partiet beskriver kostnadene ved innvandringen som svært store for Tyskland. Ordbruken er skarp og dramatisk. Partiet skriver at en tysk regjering umiddelbar må gjennomføre en politisk snuoperasjon for å ivareta borgernes grunnlovsforankrede interesser og ”hindre katastrofe” (*Katastrophe zu verhindern*, program 2015: 6). Partiet skriver ikke eksplisitt i dokumentet at fremmedkulturelle innvandrere er en trussel mot den tyske kultur og nasjon. De mener åpenbart at den massive innvandringen er en trussel mot det tyske samfunnet, men de bruker ikke ord eller formuleringer som gir trusselen en kulturell eller etnisk dimensjon. På ett punkt ser vi likevel et snev av skeptiske holdninger til muslimer. I delen der partiet kritiserer andre land for å legge asylbyrden på Tyskland, hevder AfD at Polen og Slovakia bare tar imot kristne flyktninger. Underforstått: Muslimene drar til Tyskland, og det er et problem. Om problemet har en religiøs eller kulturell dimensjon, eller om partiet bare viser til antallet flyktninger, ettersom majoriteten av flyktingene som reiser til Europa, er fra muslimske land, kommer ikke frem i dokumentet.

I Frauke Petrys artikler etter splittelsen finner vi langt tydeligere nativisme enn sporene vi fant i artiklene før splittelsen. Den første utvetydige nativistiske artikkelen er allerede fra 25. september 2015, drøye to måneder etter at Bernd Lucke og deler av fløyen hans forlot partiet. Hun viser til en gammel uttalelse fra tidligere rikskansler Helmut Schmidt, som skal ha sagt at fremmedkulturell innvandring ikke løser problemer med ujevne fødselskohorter og overvekt av eldre i samfunnet. Hun sier videre at Schmidts ord ignoreres i dag, og at ”Tysklands demokratiske eksistens står på spill” (*stellt die demokratische Existenz Deutschlands in Frage*, Petry 2015c). Hun sier at den massive innvandringene ikke bare handler om kostnader på kort og mellomlang sikt, men “først og fremst om forventede samfunnsmessige omveltninger” (*vor allem die zu erwartenden gesellschaftlichen Umwälzungen*, *ibid.*). Dette er naturlig å tolke som en nativistisk idé om at stor fremmedkulturell innvandring til Tyskland fører til samfunnsskadelige omveltninger. Omveltningene er ikke basert på kostnadene ved innvandringen, ergo handler det om andre samfunnsmessige endringer som innvandrerne bringer med seg. Det er nærliggende å tro at disse endringene har en kulturell karakter, og at det er den tyske nasjon som Petry ikke ønsker omveltninger i. Hva slags omveltninger det er snakk om, sier hun ingenting konkret om.

Vi ser tegn på nativisme også i andre artikler. Blant annet sier Petry at stempling av innvandringskritikk som fremmedfiendtlig er ”en økende fare for den sosiale freden i Europa og Tyskland” (*gefährdet zunehmend den sozialen Frieden in Deutschland und Europa*, Petry 2015d). Videre ”skader Merkel det tyske samfunnet” (*Die Kanzlerin schadet unserer Gesellschaft*, Petry 2015e) fordi hun ikke stopper asylkaoset. Slik språkbruk om et truet tysk samfunn og et truet Europa kan forstås inn i en nativistisk retorikk, særlig når vi allerede har funnet nativisme hos Petry. Formuleringene ”faren for den sosiale freden” og ”skadningen av det tyske samfunnet” kan bygge på en idé om den tyske nasjon og Europas kulturelle identitet rokkes ved gjennom innvandringen.

En slik tolkning støttes av nativismen som vi finner etter årsskiftet 2015/2016. Den 5. januar 2016 kommenter Petry masseovergrepene som skjedde på nyttårsaften i Köln, utført av menn med arabisk og nordafrikansk bakgrunn. Dette var en enorm sak i mediene som skapte sjokkbølger i det tyske samfunnet. Petry sier at masseovergrepene, og ”nordafrikanske bander som rotter seg sammen i hundretall” (*nordafrikanische Banden sich zu hunderten zusammenrotten*, Petry 2016a), er resultatet av en katastrofal innvandrings- og asylpolitikk. Borgerne står truet og belastet igjen. Hun sier at politikerne ”vet at de tar en kvinnefiendtlig og religiøst fundamentalistisk motivert samfunnskultur inn i Tyskland og Europa og at dette

truer kvinnerettighetene som er opparbeidet gjennom en hundre år lang kamp, samt vårt frie demokratiske system” (*Sie nehmen bewusst in Kauf, einer frauenfeindlichen und fundamental religiös motivierten Gesellschaftskultur den Weg nach Deutschland und Europa zu ebnen und gefährden damit die über Jahrhunderte seit der Aufklärung erkämpften Frauenrechte und unsere freiheitlich demokratische Grundordnung*, *ibid.*). Til sammen utgjør dette en entydig nativistisk idé om at innvandring fra muslimske land er en direkte fare for tyske kvinner, det tyske samfunnet og det tyske demokratiet.

Nativismen er tilstede i Petrys artikler også i de påfølgende ukene. Den 12. januar sier Petry at tyskere daglig leser nyheter om innvandrere som utplasseres i kommuner uten at folk er beskyttet fra dem, og at innvandrene bryter fellesskapets regler. Dette er form for svartmaling av alle asylsøkere, som fremstiller dem som en fare for etniske tysker. Den 26. januar sier hun at alle som støtter dagens regjering, ”gjør seg medskyldige i en religiøst forårsaket ødeleggelse av et fredelig og fritt Europa, hundre år etter første verdenskrig” (*machen sich mitschuldig an einer religiös induzierten Zerstörung eines friedlichen und freiheitlichen Europas, hundert Jahre nach dem ersten Weltkrieg*, Petry 2016b). Dette er utvetydig nativisme rettet mot muslimer, på samme måte som ovenfor. At hun trekker en linje helt tilbake til første verdenskrig, gir nativismen også et historisk sus. Petry skaper et inntrykk av at mye står på spill.

I det ferske partiprogrammet fra mai 2016 er nativismen om mulig enda tydeligere til stede enn i Petrys artikler. Partiet beskriver problemene med at kvinner i Tyskland føder for få barn, hun adresserer med andre ord Tysklands eldrebølge. Muslimske innvandrere med et under gjennomsnittlig utdannings- og yrkesnivå er ikke løsningen på dette, mener partiet. Videre advarer AfD mot at en ”etnisk-kulturelle forandringen av befolkningen” (*ethnisch-kulturellen Wandel der Bevölkerungsstruktur*, program 2016, s. 42) forsterkes av at innvandrerkvinner føder betydelig flere barn enn etnisk tyske kvinner. Partiet forfekter her en klassisk nativistisk idé om at den tyske nasjonen består av det tyske folk, og at det ikke er ønskelig med en kulturell forandring i nasjonens befolkning ved at fremmede folkegrupper formerer seg raskere. For å forhindre en slik forandring vil partiet innføre bedre ordninger for mødre og familier, slik at flere etnisk tyske kvinner føder barn. ”Flere barn i stedet for masseinnvandring” (*Mehr Kinder statt Masseneinwanderung*, program 2016, 41) er overskriften for temaet i partiprogrammet. Dette standpunktet skiller seg også markant fra Bernd Luckes artikler før splittelsen, hvor han i 2013 ga uttrykk for at kvalifisert innvandring er fornuftig politikk når fødselsraten er lav.

I delkapittelet der AfD eksplisitt tar for seg asyl- og innvandringspolitikk, skriver partiet at de vil unngå ”en snikende slukning av europeisk kultur” (*eines schleichenden Erlöschens der europäischen Kulturen*, program 2016, s. 59). Denne tydelige nativistiske ideen er gjennomgående i innvandringspolitikken partiet nå fører. AfD gjentar mange av de samme forslagene som de allerede har fremmet i programmet fra september 2015, men i det nye programmet kommer nativisme frem som en klar begrunnelse for de strenge tiltakene. Partiet advarer blant annet mot at fremmedkulturell innvandring av lavutdannede fører til mer kriminalitet. Dette behøver ikke være nativistisk, men partiet skriver videre at innvandringsbetinget kriminalitet er svært vanskelig å bekjempe på grunn av ”innvandrernes familie-, klan- og kulturstrukturer” (*Familien-, Clan- und kulturelle Strukturen*, program 2016: 64). AfD skriver at de vil gi høyeste prioritet til beskyttelse av innbyggerne mot innvandrerkriminalitet.

Nativismen kommer også til uttrykk i politikken AfD ønsker å gjennomføre vedrørende regler for statsborgerskap. Partiet skriver: ”For AfD er det tyske statsborgerskapet uatskillelig bundet sammen med vår kultur og vårt språk” (*Für die AfD ist die deutsche Staatsangehörigkeit untrennbar mit unserer Kultur und Sprache verbunden*, program 2016: 65). Partiet vil heve kravene for å få statsborgerskap betydelig. De vil også gå tilbake til et gammelt regelverk som krever at man må ha minst én tysk forelder for å få statsborgerskap. I 2000 ble det åpnet for at barn kunne få tysk statsborgerskap selv om ingen av foreldrene er tyske, så lenge barnet er født i Tyskland. AfD vil altså tilbake til det gamle systemet, og skriver at ”statsborgerskapet har mistet betydning uten at man har lagt merke til det” (*einen schleichenden Bedeutungsverlust erfahren*, program 2016: 65). Dette er et interessant funn, fordi statsborgerskapets tilknytning til kulturen befinner seg i kjernen av denne oppgavens nasjonalismedefinisjon, nemlig kongruens mellom stat og nasjon. I dette tilfelle har nasjonen et etnisk element. AfD skriver ettertrykkelig at statsborgerskapet er knyttet til kultur, og det kan vi forstå som en etnisk nasjonalistisk idé om at statsborgerskapet først og fremst er til for etniske tyskere. Når partiet i tillegg ser det som en trussel at stadig flere fremmedkulturelle innvandrere får statsborgerskap, er det liten tvil om at dette er et uttrykk for nativisme.

Interessant i det nye programmet er at partiet også er skeptiske til kvalifisert innvandring fra land utenfor EU. Partiet skriver at behovet for kvalifisert arbeidskraft først og fremst bør dekkes gjennom å utnytte ”innfødte potensiale” (*einheimischen Potentiale*, program 2016, s. 62). Partiet vil derfor innføre tiltak for å holde på kvalifisert tysk arbeidskraft som reiser ut av landet for å finne jobb. De skriver også at de ønsker å utnytte potensialet i alle de arbeidsledige i Tyskland. Ansettelse av arbeidstagere fra land utenfor EU skal bare skje

dersom samtlige muligheter i Tysklands egen arbeidskraft er utnyttet, skriver partiet. Dette er et interessant funn fordi AfD her snakker om kvalifisert arbeidskraft, altså ikke innvandring som kan kritiseres ut fra et økonomisk perspektiv. Det kan tolkes som en nativistisk idé om at myndighetene må forhindre at tyske arbeidere erstattes av fremmedkulturelle for å unngå at nasjonen forvitrer.

De innvandringspolitiske forslagene er ellers like strenge som i programmet fra 2015. Vi finner blant annet det samme forslaget om å endre asylinstituttet slik at asylsøknader må leveres i asylsentre i flyktningenes nærområder. Asylsøkere som kommer til Europa og Tyskland skal uten unntak sendes til disse sentrene. Partiet vil videre innføre streng grensekontroll rundt hele Tyskland, en kontroll som skal forhindre enhver irregulær innvandring. Partiet gjentar også argumenter om at asylinstituttet misbrukes av økonomiske migranter, og at innvandrerne er en belastning for det tyske trygdesystemet. Tatt i betraktning de nativistiske ideene som partiet allerede har etablert i programmet, kan innstrammingsforslagene sees som et resultat av at partiet ikke bare har en idé om at flyktningene koster mye penger og krever mye ressurser, men at de også utgjør en fare for stabiliteten og demokratiet i den tyske nasjon og kultur.

Nasjonalisme og nativisme i annen politikk

I denne delen vil jeg trekke frem nasjonalistiske og nativistiske funn fra annen politikk enn asyl- og innvandring i Petrys artikler etter splittelsen og partiprogrammet fra mai 2016. Jeg omtaler ikke partiprogrammet fra september 2015 her fordi dette programmet kun tar for seg asyl- og innvandringspolitikk, som jeg diskuterte ovenfor.

Vi finner uttrykk for statlig nasjonalisme i Petrys artikler. I en artikkel fra 23. september 2015 sier Frauke Petry at Tyskland ikke handler som en suveren stat fordi USA får utstasjonere atomvåpen i landet til tross for at Forbundsdagen har vedtatt å motarbeide atomvåpen. Hun sier at Merkel oppfører seg som ”en lakei på oppdrag fra flere menn som står på ryggen til det tyske folk og meler sin egen kake” (*Lakai im Auftrag mehrerer Herren, die auf dem Rücken der Deutschen ihr eigenes Süppchen kochen*, Petry 2015b). Dette kan tolkes som en idé om at Tyskland har behov for større suverenitet i utøvelsen av tysk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dette tolker jeg som statlig nasjonalisme, ettersom det handler om statlig suverenitet uten et etnisk element.

Vi finner flere uttrykk for statlig nasjonalisme. Den 10. november 2015 kritiserer Petry EU for å ha blitt en overnasjonal stat, noe hun mener er en fare for det økonomiske samarbeidet i unionen. Hun sier at EU står for en borgerfjern politikk, og at unionen igjen må

bli ”et fellesskap av suverene fedreland” (*Gemeinschaft souveräner Vaterländer*, Petry 2015f). Den 9. desember argumenterer hun imot EUs sanksjoner mot Russland, som ble innført etter at Russland annekterte Krim-halvøya. Russland svarte på sanksjonene blant annet med eksportnekt av EUs landbruksprodukter. Petry mener den tyske regjeringen handler i strid med sitt eget folks interesser når de innfører disse sanksjonene – det rammer det tyske landbruket og den tyske økonomien. Et slikt standpunkt behøver ikke være nasjonalistisk, men hun sier videre at Merkel viljeløst følger EU, noe som må forstås som et ønske om større suverenitet, og større grad av alenegang, i den tyske utenrikspolitikken. Begge standpunktene kan forstås som statlig nasjonalisme.

Kritikken av Tysklands manglende suverenitet i EU er i likhet med samtlige partiprogrammer AfD har produsert siden opprettelsen i 2013, også et viktig tema i programmet fra mai 2016. I likhet med Petrys artikler, finner vi bruken av ordet ”fedreland” når partiet beskriver hva slags EU de vil ha: ”Et fedrelandenes Europa” (*Ein Europa der Vaterländer*, program 2016: 17). Dette er et formulering partiet ikke har brukt tidligere når de har omtalt ønsket om mindre overnasjonal makt i EU. Det er en ordbruk som har større nasjonalistisk kraft enn ord som stat (*Staat*) og land (*Land*) som er brukt mye tidligere. Partiet skriver at de ønsker ”frie europeiske nasjoner uten fremmed overformynderi” (*Freiheit der europäischen Nationen von fremder Bevormundung*, program 2016: 17). Partiet gjentar også kjente argumenter om en uavhengig tysk banksektor og at tyske skattebetalere ikke skal stå ansvarlig for utenlandsk statsgjeld – noe AfD siden sin opprinnelse har ment er tilfelle i euroredningspolitikken. Alt dette kan tolkes som uttrykk for et ønske om et mer uavhengig Tyskland, og det faller inn under oppgavens definisjon av statlig nasjonalisme.

Et interessant funn fra det nye partiprogrammet som vi ikke har sett andre steder, er et kontrært syn på tysk historie. Partiet mener at det legges for stor vekt på Tysklands nazistiske fortid – landet burde i større grad fokusere på andre ”positive identitetsavgjørende aspekter” (*positiven, identitätsstiftenden Aspekte*, program 2016: 48). De uttrykker at kulturpolitikken er belemret med et slikt smalt syn på Tysklands nasjonalsosialistiske historie. Dette kan tolkes som en idé om at den ekte tyske kulturtradisjonen bør beskyttes mot et slikt skadelig trangsyn. Dette kan inngå i en nativistisk forståelse av nasjonen som noe som må forsvares.

Nytt er også at partiet ønsker å avslutte stasjoneringen av allierte militære styrker i Tyskland. De mener at tiden må tilpasses ”den gjenvunne tyske suverenitet” (*die wiedergewonnene deutsche Souveränität*, program 2016: 31). Videre ønsker de ”full gjenreisning” (*vollem Umfang wieder in die Lage versetzt werden*, program 2016: 31) av den tyske hæren. De skriver at den tyske hæren er forsømt gjennom tre tiår med politiske

feilslutninger og grov vannstyring og mener den bare delvis er innsatsklar. Samtidig skriver AfD at også NATO må styrkes. De mener at en styrking av den tyske hæren er en forutsetning for at EU og NATO kan stole på Tyskland som partner. Vektleggingen av den tyske hæren er uansett et interessant statlig nasjonalistisk funn som ikke finnes i tidligere partiprogrammer. Den tyske hæren har vært et tabubelagt tema siden nazistene tapte andre verdenskrig. AfD er åpenbart klar for å ofre dette tabuet gjennom sine statlige nasjonalistiske ideer.

I partiprogrammet fra mai 2016 har AfD et eget kapittel som heter ”Kultur, språk og identitet” (*Kultur, Sprache und Identität*, program 2016: 45). Her går partiet inn for å bevare den tyske kulturarven, noe de ser som et av sine viktigste mål. Tyskland beskrives som en av de ”store europeiske kulturnasjonene” (*großen europäischen Kulturnationen*, program 2016: 46), og partiet skriver at ”[k]ultur dessuten er det sentrale rammeverket som en ny politikkforståelse må sees ut i fra (*Kultur ist außerdem die zentrale Klammer, in der sich auch ein neues Politikverständnis sehen muss*, ibid.). Bevaringen begrenser seg ikke til å hegne om tysk kunst, litteratur og språk, men inkluderer også en idé om å bevare den tyske nasjon fra fremmedkulturell påvirkning. ”Vår alles identitet er i all hovedsak kulturelt bestemt” (*Unser aller Identität ist vorrangig kulturell determiniert*, ibid.), skriver partiet. Videre i kapittelet skriver partiet at en multikulturalistisk ideologi som på historieløst vist sidestiller importerte kulturelle strømninger med den etniske kulturen, og slik relativiserer verdier, er en ”alvorlig trussel mot den sosiale freden og mot eksistensen av nasjonen som en kulturell enhet” (*ernste Bedrohung für den sozialen Frieden und für den Fortbestand der Nation als kulturelle Einheit*, program 2016: 47). Dette passer ordrett inn i denne oppgaven forståelse av nativisme.

Det er spesielt muslimsk kultur AfD frykter. I samme kapittel har AfD et eget avsnitt som heter ”Islam hører ikke til Tyskland” (*Der Islam gehört nicht zu Deutschland*, program 2016: 49). Her skriver de rett ut at muslimer er en fare for det tyske samfunnet: ”(...) tilstedeværelsen av et stadig økende antall muslimer ser AfD som en stor fare for vår stat, vårt samfunn og våre verdier ((...) *der Präsenz einer ständig wachsenden Zahl von Muslimen sieht die AfD eine große Gefahr für unseren Staat, unsere Gesellschaft und unsere Werteordnung*, program 2016: 49). Partiet understreker at mange muslimer lever lovlydig og integrert i Tyskland, men det er tydelig hvorfor de ikke vil ha islam i landet: de ser det som en religion som vil ”herske som eneste religion” (*einen Herrschaftsanspruch als alleingültige Religion erhebt*, ibid.) og som skaper skadelige parallellsamfunn der sharia-lovgivning regjerer. De advarer videre mot salafisme, terror og religiøs radikalisering. Vi kan lese dette

som en form for svartmaling av en hel religion som bygger på en nativistisk forståelse av islamsk kultur som en trussel i Tyskland.

Partiets konkrete politikk for å hindre islamisering av Tyskland, innebærer blant annet forbud mot minareter (dette ser de som ”islamske herskesymboler” (*islamisches Herrschaftssymbol*, program 2016: 50)) og forbud mot hodeplagg som dekker ansiktet. Partiet krever også at imamer må få statlig tillatelse for å preke, og at imamene i den forbindelse må sverge troskap til den tyske grunnloven. Imamene skal også påbys å preke på tysk, med mindre de siterer koranen. Islamsk teologiutdanning ved tyske universiteter skal avskaffes – dette skal i erstattes med ”trosnøytrale islamvitenskapelige studier” (*bekennnisneutralen Islamwissenschaft*, ibid.). Det er naturlig å se disse konkrete politiske forslagene i lys av et islamfiendtlig, nativistisk idégrunnlag. Å foreslå at imamer skal måtte sverge troskap til grunnloven og preke på tysk, kan bygge en idé om at mange imamer har forfatningsstridige standpunkter og at de preker disse standpunktene på et språk tyskere flest ikke forstår, som igjen gjør dem til en skjult fare for det tyske samfunnet. Å legge ned teologiutdanningen kan sies å representerer en idé om at dagens islamske teologiutdanning har et innhold som er skadelig for Tyskland og landets verdier. Til sammenligning skriver partiet i et annet delkapittel at de vil verne om kristen teologiutdanning. Forskjellsbehandlingen av de to religionene kan tolkes som et uttrykk for partiets nativisme. Denne tolkningen støtter seg også på nativismen vi har funnet ovenfor. De politiske forslagene springer ut av partiets deskriptive idé om hva islam er (en fundamentalistisk religion med verdier som ikke passer sammen med Tysklands verdier) og partiets normative idé om hvordan den tyske nasjonen burde være (bestående etnisk tysk kultur uten innslag av islam og islams angivelige verdier).

Oppsummering

Ovenfor har vi sett at AfD etter splittelsen fører en tydelig nativistisk retorikk i innvandringspolitikken. Denne nativismen kommer særlig til uttrykk gjennom negative ideer om islam. Partiet uttrykker krystallklare ideer om at den tyske nasjonen må beskyttes fra innflytelse fra islamsk kultur, men også fremmedkulturelle fra utenfor Europa generelt. Aller tydeligst kommer nativismen til uttrykk i AfDs nye partiprogram fra mai 2016. Nativismen er også tydelig i Petrys artikler, og ideene hun uttrykker kan forstås som en klargjøring av de nativistiske sporene vi fant hos henne før splittelsen. I innvandringsprogrammet er derimot nativismen ikke til stede.

Disse funnene skiller seg markant fra Luckes artikler og partiprogrammene før splittelsen, der det ikke er noen nativism. Det er tydelig at AfD er blitt et nativistisk parti etter at Lucke og deler av den liberale fløyen forsvant ut av partiet i fjor sommer. En likhet mellom datamaterialet før og etter splittelsen, er den statlige nasjonalismen vi finner i EU-politikken. Funnene oppsummeres i tabell 5.1.

Tabell 5.1: Nativisme og nasjonalisme

	Før splittelsen			Etter splittelsen	
	Partiprogrammene	Bernd Lucke	Frauke Petry	Partiprogrammene	Frauke Petry
Nativisme og nasjonalisme	Ingen nativism. Tydelig statlig nasjonalisme.	Ingen nativism. Tydelig statlig nasjonalisme.	Spor av nativism. Tydelig statlig nasjonalisme.	Tydelig nativism. Islamfiendtlig. Statlig nasjonalisme.	Tydelig nativism i innvandringspolitikk. Islamfiendtlig. Statlig nasjonalisme.

5.2 Autoritær innstilling

I dette delkapittelet vil jeg ta for meg *autoritær innstilling*, det andre sentrale kjennetegnet ved den høyerradiale partifamilien. Jeg gjør ingen funn av autoritær innstilling før splittelsen, og jeg vil derfor bare helt kort ta for meg de tre første partiprogrammene og Petrys og Luckes artikler samlet. Deretter vil jeg drøfte funnene etter splittelsen, det vil si i partiprogrammene fra 2015 og 2016, samt Petrys artikler etter splittelsen.

5.2.1 Datamaterialet før splittelsen

Som sagt finner vi ingen tegn på autoritær innstilling i noen av partiprogrammene før splittelsen. Det samme gjelder artiklene til Petry og Lucke. Petry nevner så vidt i én artikkel at det er viktig å gjøre noe med ”underskuddet i politi og justis” (*die Defizite in Polizei und Justiz*, Petry 2014g), men grunnlaget er så lite at vi må passe oss for å tolke dette som uttrykk for en autoritær idé. I europaparlamentsprogrammet fra 2014 skriver AfD at utenlandske EU-borgere som blir straffedømt, konsekvent skal utvises fra Tyskland. Utover dette er justispolitikk nesten ikke omtalt i noen av programmene. De andre gangene de skriver om kriminalitet, handler det om økonomisk kriminalitet og angivelige ulovligheter i bankvesenet – en sektor de ønsker å føre en tøffere linje mot. Men dette er altfor spinkelt til å utgjøre en autoritær innstilling til straffenivå og justispolitikk. Vi finner heller ingen andre former for

autoritær innstilling, som for eksempel illiberale ideer om statens makt. Tvert i mot er partiet svært opptatt av maktfordeling og ”rettsstatlighet” (*Rechtsstaatlichkeit*, program 2014a: 2), ideer som preger partiets europapolitikk. Dette vil bli nøye drøftet nedenfor under Euroskeptisisme.

5.2.2 Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen

Heller ikke Petrys artikler etter splittelsen inneholder ideer som bygger på en autoritær innstilling. Mangelen på autoritær innstilling så langt, gjør det ekstra interessant at vi finner flere ideer som kan sies å representere dette kjennetegnet i partiprogrammene etter splittelsen. I innvandrings- og asylprogrammet fra september 2015 kan enkelte av tiltakene AfD ønsker å gjennomføre, karakteriseres som illiberale. Partiet kan sies å ha et preg av autoritær innstilling i deres håndtering av innvandringsfeltet. Partiet vil blant annet behandle alle asylsøknader innen 48 timer, og det finnes gode argumenter for at dette er i strid med demokratiske prinsipper om rettsstaten og maktfordeling. Det kan sies at en slik behandling ikke garanterer asylsøkere rettferdig behandling etter reglene i asylinstituttet fordi 48 timer er altfor liten tid til å gjennomføre potensielt kompliserte rettsaker. Den korte behandlingstiden gir forvaltningen en makt som tilsynelatende ikke kan kontrolleres eller overprøves. Likeledes kan det karakteriseres som illiberalt å konsekvent gi avslag til alle som ikke har nødvendige identitetspapirer. For eksempel vil en familie som har mistet papirene sine på flukt over Middelhavet, automatisk bli kastet ut av landet selv om de etter loven har behov for beskyttelse. Dette bygger på et idégrunnlag som minner om en autoritær innstilling. Vi ser konturene av en idé om at det er viktigere å forhindre innvandring til landet enn å ivareta sentrale rettsstatlige prinsipper, en idé om statens makt kan overkjøre disse prinsippene fordi det er nødvendig.

I det nye programmet fra mai 2016 er den autoritære innstillingen tydeligere. Det er faktisk bemerkelsesverdig hvor mye dette partiprogrammet preges av autoritær innstilling sammenlignet med tidligere programmer. Partiet har tatt en helt ny retning på dette området. Programmets kapittel 3 heter ”Indre sikkerhet og justis” (*Innere Sicherheit und Justiz*, program 2016: 25), og AfD åpner kapittelet med å skrive at de vil bringe rettssikkerheten tilbake i Tyskland, en rettssikkerhet de mener staten har sviktet. Partiet skriver videre at statens muligheter til å gripe inn må tilpasses utfordringene i samfunnet. Partiet viser deretter til at kriminaliteten øker i samfunnet, en økning de forventer vil fortsette. De skriver at de vil legge vekt på å beskytte ofrene fremfor gjerningspersonene, og de politiske tiltakene som

partiet foreslår, levner ingen tvil om hvordan slik beskyttelse skal foregå: staten skal legge seg på en tøffere linje overfor kriminelle.

I den sammenheng er partiets politikk for den kriminelle lavalderen et viktig funn. AfD vil senke den fra 14 til 12 år på grunn av ”stigende brutalitet hos mindreårige kriminelle” (*steigenden Brutalität jugendlicher Krimineller*, program 2016: 25). Partiet vil også at alle myndige, det vil si alle over 18 år, skal straffes etter den alminnelige straffeloven som gjelder voksne. Ifølge paragraf 105 i den tyske ungdomsstraffeloven (*Jugendgerichtsgesetz*) skal dommere i Tyskland straffe forbrytere som er mellom 18 og 20 år etter ungdomsstraffeloven dersom den tiltalte personlighet ikke er fullt utviklet og ligner en ungdom (*Jugendgerichtsgesetz* § 105). Det innebærer som oftest mildere straff. AfD vil altså få en slutt på denne praksisen. Disse politiske forslagene faller tydelig inn under autoritær innstilling. De bygger på en idé om at også barn og unge mennesker kan skremmes til lovlighet gjennom strengere straffer. ”Staten må gjennom konsekvent bruk av straff (...) gjenreise den tapte respekten” (*Der Staat muss durch die konsequente Bestrafung (...) den verloren gegangenen Respekt (...) wiederherstellen*, program 2016: 25), skriver partiet.

AfD har også en rekke andre konkrete forslag i partiprogrammet som kan plasseres under autoritær innstilling. Partiet vil endre reglene for datasikkerhet slik at det blir lettere å ta kriminelle. De skriver ikke nøyaktig hvordan, men de mener at dagens regelverk har ført til ”mangelnde sikkerhet for borgerne og databeskyttelse for forbrytere” (*mangelnde Sicherheit für rechtschaffene Bürger und Datenschutz für Täter*, program 2016: 27). Ergo vil partiet gi politiet større fullmakter til å bruke informasjon fra innbyggerne til å ta kriminelle. Videre vil partiet utvise utlendinger hvis det finnes mistanke om at de deltar i organisert kriminalitet – partiet vil altså utvise mennesker fra landet basert på mistanke. Et annet innvandringspolitisk tiltak som kan plasseres som autoritær innstilling, er et forslag om å ha hæren i beredskap så den kan settes inn mot ulovlig innvandring langs Tysklands grenser om det blir behov. Partiet vil også ha et beredskapssystem for å sette opp gjerder langs grensen. Dette bygger på en idé om statens hardeste maktmiddel kan brukes for å hindre at mennesker tar seg inn i landet, noe som kan plasseres som autoritær innstilling. Et annet tiltak gjelder personer som lider av rusavhengighet og psykisk sykdom. Alkohol- og rusavhengige og psykisk syke gjerningspersoner som utgjør en fare for allmenheten og som ”ikke kan endres gjennom terapi” (*nicht therapierbare*, program 2016: 26), skal fengslet istedenfor å legges inn på psykiatrisk sykehus. Igjen er straff middelet for å hindre kriminalitet. Dette kan også sies å bygge på en illiberal idé om at syke menneskers behov og rettigheter er underordnet samfunnets behov for orden og beskyttelse.

Videre skriver partiet at politiet er utslitt. De mener antall politifolk er blitt dramatisk redusert gjennom flere år. Dette vil AfD gjøre noe med. Partiet nevner også politiets IT-systemer, som de vil forbedre. De vil at politiet skal kunne føre kriminalstatistikk uten politiske føringer. Partiet ønsker også å styrke og reformere sikkerhetstjenesten, uten å utbrodere hvordan eller hvorfor utover at sikkerhetstjenesten er et viktig organ for å oppdage farer i inn- og utland. Alt i alt utgjør tiltakene en sterk vektlegging av politi og justissektoren. Partiet har en idé om at kriminalitet bør bekjempes med økte politiresurser og større muligheter til å gripe inn i borgernes frihet. Staten skal bli sterkere og mer handlekraftig. Dette kan sies å representere en autoritær innstilling. Det samme gjør forslaget om å gjenreise den tyske hæren.

5.2.3 Oppsummering

Ovenfor har vi sett at kjennetegnet autoritær innstilling ikke er til stede i datamaterialet før etter splittelsen i fjor sommer. Det dukker først opp i AfDs innvandringspolitikk i partiprogrammet fra september 2015, og kommer deretter tydelig til uttrykk i det fylldige partiprogrammet fra mai 2016. I det nye partiprogrammet ser vi for første gang at partiet forfekter en justispolitikk som bygger på et idégrunnlag preget av autoritær innstilling. Dette funnet utgjør et markant skille for AfDs forhold til den høyre-radikale partifamilien. Funnene oppsummeres i tabell 5.2.

Tabell 5.2: Autoritær innstilling

	Før splittelsen			Etter splittelsen	
	Partiprogrammene	Bernd Lucke	Frauke Petry	Partiprogrammene	Frauke Petry
Autoritær innstilling	Ikke til stede.	Ikke til stede.	Ikke til stede.	Tydelig i justispolitikk, mindre tydelig i innvandringspolitikk.	Ikke til stede.

5.3 Populisme

I denne delen vil jeg som i delkapittel 5.1 strukturere analysen i datamaterialet før og etter splittelsen med en egen sammenligning av Luckes og Petrys artikler før splittelsen.

5.3.1 Partiprogrammene før splittelsen

Til tross for dokumentets svært begrensede lengde, finner vi spor av populisme i AfD's første partiprogram. Partiets euroskeptiske retorikk bærer preg av antielitisme. Dette gjelder også de to påfølgende partiprogrammene fra 2014. All populistisk retorikk i de tre programmene er knyttet til euroskeptisisme. Euroskeptisisme vil bli drøftet i delkapittel 5.4 nedenfor.

I 2013-programmet skriver partiet i innledningen at rettstaten, demokratisk kontroll, transparens, borgernærhet og den økonomiske styringen ”konstant blir ringeaktet gjennom eurokrisen” (*werden in der Eurokrise ständig missachte*, program 2013: 1). Store deler av programmet er konstruert rundt det å peke ut og finne løsninger på problemer som er forårsaket av euroordningspolitikken. Programmet tegner et bilde av en politiske elite i både EU og Tyskland som er på villspor og som fører en politikk som er skadelig for det tyske folk. Slik kan euroskeptisismen leses som et uttrykk for populisme, den dikotome forståelsen av folket mot eliten.

Det er imidlertid viktig å trekke frem at svært mye EU-kritikk, enten den kommer fra politiske partier, academia eller mediene, går nettopp ut på at unionen ikke er demokratisk nok. Slik EU-kritikk kan få karakter av å være kritikk mot en diffus elite fordi den rettes mot en samling av institusjoner og et helhetlig system, og ikke minst politikerne og byråkratene som styrer systemet. Det er urimelig å hevde at enhver kritikk av denne typen er en populistisk dikotom kritikk. Vi må derfor passe oss for å trekke slutningene for langt uten å ha mer empiri enn det vi finner i 2013-programmet.

Det er dog interessant at AfD i dette partiprogrammet foreslår å innføre folkeavstemninger etter modell fra Sveits, som er et av landene i Europa med størst innslag av direkte demokrati i valgsystemet. De mener dette vil styrke demokratiet og ”den demokratiske borgerretten” (*der demokratischen Bürgerrechte*, *ibid.*). Ønsket om folkeavstemning er, som omtalt i teorikapittelet, et kjennetegn ved populistiske ideologier. Det kan oppfattes som uttrykk for ideen om at folkets faktiske mening kommer bedre til uttrykk gjennom direkte demokrati enn representasjon av en fjern elite. Dette *behøver* som vi har sett i teorikapittelet imidlertid ikke være tilfelle. Et ønske om flere folkeavstemninger bør derfor forstås ut i fra en allerede etablert populistisk retorikk.

Før vi kan etablere at det fantes en populistisk ideologi i AfD før splittelsen, bør vi se disse funnene i sammenheng med funn fra andre deler av datamaterialet. I partiprogrammet til europaparlamentsvalget i 2014 kommer populismen noe tydeligere til uttrykk. I dokumentets avslutning skriver partiet at AfD er det eneste alternativet til en ikke-fungerende politikk drevet av eldre partier, eller ”gamlepartiene” (*die Altparteien*, program 2014a: 23) som partiet kaller dem. De skriver at hvis AfD lykkes, vil partier som CSU og SPD bli nødt til å endre sin politikk ”på grunn av angst for velgerviljen” (*aus Angst vor dem Wählerwillen den Wählerwillen*, program 2014a: 25). Argumentasjonen er til dels skarp i formen. De hevder at ”gamlepartiene” har ofret Europas fremtid for euroredningspolitikken. AfD tar til orde for å opprette en undersøkelseskomité som blant annet skal granske hvem som egentlig har tjent på redningspakkene. Partiet antyder uheldige koblinger mellom politikere og investeringsbanker. EU-politikere og byråkrater som de mener vanligvis fatter vedtak i hemmelighet, må svare for sine handlinger i offentligheten, skriver AfD. Partiet hevder videre at man må helt tilbake til andre verdenskrig for å finne så mange brudd på avtaler og lover som det har vært under eurokrisen.

Dette kan tolkes som populisme. AfD presenterer seg som redningen fra politikere som fører landet inn i ulykken med en politikk som er full av hemmelighetskremmeri og uklare interesser. Det ligner en populistisk svartmaling av en samlet selvhevdende elite. AfD er som eneste forsvarer av folkets faktiske interesser i opposisjon mot denne eliten. AfD er alternativet som, med folkets støtte, kan rydde opp i ukulturen.

Også de politiske retningslinjene fra 2014 inneholder populistisk retorikk knyttet til euroskeptisisme. Partiet åpner dokumentet med sterk kritikk av dagens europolitikk. De skriver at politikken er skadelig for Tysklands demokrati, rettstat, maktfordeling og sosiale økonomiske system. De fremstiller den gjeldende EU-politikken som totalt uansvarlig og mener at AfD og ”mange bekymrede og ansvarsbevisste borgere” (*viele besorgte und verantwortungsbewusste Bürger*, program 2014b: 1) må ta et oppgjør med dette. Oppfordringen kan tolkes som et uttrykk for ”oss mot eliten”-tankegang (Vedeler 2015: 15). Partiet gjentar videre argumentet om å innføre folkeavstemninger etter modell fra Sveits, et forslag som også trekkes frem i europaparlamentsprogrammet. Det er også verdt å trekke frem at partiet i de politiske retningslinjene går hardt ut mot det de kaller ”political correctness” [sic]. De kritiserer at ”selvoppnevnte meningsvoktere” (*selbsternannter Gesinnungswächter*, program 2014b: 7) skal få ”skremme annerledestenkende” (*Andersdenkende einzuschüchtern*, ibid.). Det er naturlig å tenke at det bak dette ligger en idé om at elitens politiske korrekthet legger lokk på det folk egentlig mener og at AfDs kontrære

politikk representerer disse meningene. I sum kan standpunktene og forslagene i dokumentet tolkes som en dikotom, populistisk fremstilling av folkets manglende gjennomslagskraft overfor en fjern maktelite.

Funnene i de tre første partiprogrammene kan likevel ikke sies å være entydige. Alle funnene er knyttet til kritikk av EU, som kan sies å ha en særegen karakter, og vi må i stor grad ta tolke det bakenforliggende idégrunnlaget for å kunne trekke valide slutninger.

5.3.2 Forskjeller mellom fløyene før splittelsen

Populismen står sterkere i Luckes og Petrys artikler før splittelsen. Det er forventet. Som nevnt i teorikapittelet, er det ofte begrenset hvor tydelig populisme kommer til uttrykk i partiprogrammer på grunn av programmenes stramt redigerte karakter, en type redigering som står i kontrast til det retoriske elementet i populismens natur. Vi forventer å se mer populisme i tekster hvor politikerne uttrykker sine personlige meninger og argumentene ytres i fortløpende debatter, som er tilfelle i denne oppgavens artikler.

Før splittelsen, kommer populismen aller tydeligst frem i Bernd Luckes artikler. Dette kan skyldes at han har flere artikler enn Petry før splittelsen og at det også inngår taler i hans datamateriale. Talene har enda større rom for retoriske krumspring enn de kortere pressemeldingene. I august 2013 tar Lucke til orde for et ”folkets vetorett” (*”Vetorecht des Volkes“*, Lucke 2013) i en artikkel der han angriper euroredningspolitikken og forsvarer EUs subsidiaritetsprinsipp. Han utbroderer ikke hva dette ”folkets vetorett” er for noe, men idégrunnlaget er forholdsvis selvforklarende når vi tolker begrepet: Lucke mener at folket bør kunne si nei til en euroredningspolitikk som er på ville veier. I dette ligger det at folket er én enhet, en enhet som den politiske eliten tar avgjørelser over hodet på. Denne ideen finner vi igjen senere samme måned, da Lucke ikke bare kritiserer regjeringen, men også opposisjonen i Forbundsdagen. Ingen av dem representerer folket, ifølge Lucke: ”I Forbundsdagen sitter jasiere, nikkehoder og fremfor alt mennesker som benytter seg av godtgjørelser, men ingen representanter som representerer folket” (*Im Bundestag sitzen Jasager, Abnicker und vor allem Diätenkassierer, aber keine Abgeordneten, die das Volk vertreten*, Lucke 2013). Det verbale angrepet uttrykker en idé om at det finnes folkevilje som de etablerte politikerne, som bare tenker på seg selv, ikke lar slippe til.

I artiklene bruker Lucke nesten konsekvent det allerede nevnte begrepet ”gamlepartiene” (*die Altparteien*). Ordvalget bør forstås som del av den populistiske retorikken. I talen som Lucke holdt 22. juli 2013 sier han at ””gamlepartiene” som har regjert

Tyskland siden 1949, er blitt en fare for landet” (*die Altparteien, die Deutschland seit 1949 regiert haben, sind zu einer Gefahr für unser Land geworden*, Lucke 2013a). ”Gamlepartiene” fungerer som et stigmatiserende samlebegrep for alle de etablerte partiene i Tyskland. Ordet tegner et bilde av en sementert, gammel elite som ikke lenger evner å gjøre, eller vil gjøre, det folket trenger. Senere i talen henvender han seg til familiefedre og alle med ”sundt folkevett” (*gesundem Menschenverstand*, Lucke2013a). De skal vite at regjeringen ikke har noen plan b for euroredningspolitikken. Lucke hevder videre: Regjeringen fører en uansvarlig politikk til skade for ”våre barn og barnebarn” (*unseren Kindern und Enkeln*, Lucke 2013a). Budskapet til velgerne er tydelig: ”gamlepartiene” må kastes fra makten for å redde folket og dets etterkommere.

I talen fra 25. januar 2014, som tar for seg europapolitikk, og som må sees i lys av valgkampen frem mot europaparlamentsvalget samme år, finner vi de samme ideene. Lucke beskriver ”gamlepartienes” representanter i Brüssel blant annet som ”tilpasningsdyktige, strømlinjeformede, glatte politikere” (*anpassungsfähigen, stromlinienförmigen, geschmeidigen Politiker*, Lucke 2014c). Et annet sted i talen sier han at politikerne har ”mistet borgernes og landets interesser av syne” (*unseres Landes und die Interessen der Bürger dieses Landes aus dem Auge verliert*, *ibid.*). Utsagnet representerer en idé om en folkevilje som ikke slipper til. Lucke avslutter talen med å fremstille AfD som et lite parti med mot nok til å si sannheten og ta ansvar for denne folkeviljen. Han bruker metaforen *David mot Goliath*, eller ”gamleparti-Goliath” (*Altparteien-Goliath*, *ibid.*) som Lucke kaller det.

Senere samme år, den 9. oktober, fremstiller han det som at kristendemokrater og sosialdemokrater i Europa avtaler med hverandre om å stemme på hverandres kandidater til ulike verv – at de gjør byttehandler. ”Hvis du godtar min dårlige kandidat, godtar jeg din” (*Akzeptierst Du meinen schlechten Kandidaten, akzeptiere ich Deinen schlechten Kandidaten*, Lucke 2014e), uttaler Lucke. Dette kan forstås som en populistisk idé om at politikerne ikke er opptatt av å representere sine ulike velgere, men at de allierer seg med hverandre på toppen for å beholde makt og ivareta egne interesser.

Den 9. april 2015 forekommer et interessant funn i en av Luckes mange artikler om euroredningspolitikken og *Grexit*. I artikkelen sier Lucke at politikerne fjerner seg fra borgerne gjennom en avgudsdyrkelse av euroen. Han sier så at det ”ikke er rart at mennesker over hele Europa vender seg i gru bort fra politikken” (*ist es kein Wunder, dass sich die Menschen überall in Europa mit Grauen von der Politik abwenden*, Lucke 2015a). Dette kan forstås som at Lucke forsøker å stille en slags diagnose på trenden med protestpartier i Europa, protestpartier som vinner frem på bekostning av de etablerte politiske

partisystemene. Disse protestpartiene er ofte populistiske, og mange av dem inkluderes i den høyre-radikale partifamilien. Lucke har en genuin idé om at noe er fullstendig galt i det politiske etablissementet. Det har vendt seg vekk fra folket og folkeviljen, mener han. Den dikotome populistiske retorikken, som vi har sett flere eksempler av hos Lucke nå, inngår dermed også i hans egen diagnose og forståelse av den populistiske trenden i Europa. Et annet sentralt funn i Luckes artikler er at han i likhet med partiprogrammene vektlegger folkeavstemninger. I en artikkel fra 23. mars 2015 går han hardt ut mot et ønske om å opprette en egen EU-hær. Han mener dette burde avgjøres med en folkeavstemning i Tyskland.

Populisme finnes Frauke Petrys artikler, selv om den ikke er like tydelig som i Luckes. Den 22. september 2014 sier Petry at CDU lar seg presse av SPD og *Die Grünen* i et kompromiss om asylpolitikken og at CDU fører en politikk ”over hodene på folk og som utelukkende føres for å holde på egen makt” (*über die Köpfe der Menschen hinweg und ausschließlich zum eigenen Machterhalt geführt wird*, Petry 2014b). Dette uttrykker den samme ideen om en folkefjern, selvhevdende elite som vi har sett flere eksempler av hos Lucke.

I artikkelen fra 28. desember 2014, som ble omtalt i delkapittelet om nasjonalisme og nativisme, er populismen tydelig. Petry mener at lav valgdeltagelse er en følge av at ”gamlepartiene” har en politikk som hever seg over folket og at de ”allerede i lengre tid har manglet tilknytning til folks bekymringer” (*schon seit längerem keinen Bezugspunkt mehr zu den Sorgen der Menschen hat*, Petry 2014c.). Dette er en tydelig idé om Tyskland styres av en folkefjern elite, noe som passer inn i definisjonen av dikotom populistisk retorikk.

Et annet funn er Petrys ønske om å avvikle kringkastingslisensen i Tyskland. I februar 2015 kommenterer hun en nyhet om at det har vært for sterke koblinger mellom TV-kanalen ZDF og den tyske stat. Å kritisere en eventuell slik kobling behøver ikke å være populistisk. Men Petrys retorikk og svartmaling av den tyske kringkasteren gjør at budskapet kan leses inn i hennes populistiske forståelse av eliten. Hun sier at borgerne blir tvunget til å betale dyrt for en ”subjektiv nyhetsformidling” (*subjektive Berichterstattung*, Petry 2015g).

5.3.3 Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen

I partiprogrammet fra 2015 for innvandrings- og asylpolitikk finner vi enkelte spor av populismen vi så før splittelsen, men funnene utgjør ikke mer enn nettopp spor. AfD kritiserer Tysklands regjering for en totalt mislykket og skadelig innvandringspolitikk. ”Intet

land i Europa gjør den overveiende illegale migrasjonen så attraktiv som Tyskland” (*Kein Land in Europa macht die weit über- wiegende illegale Immigration so attraktiv wie Deutschland*, program 2016: 6), skriver partiet, og nevner flere økonomiske goder som asylsøkere har krav på. AfD mener at Tysklands regjering umiddelbart må gjennomføre en politisk snuoperasjon for å ivareta borgernes grunnlovsforankrede interesser. Dette kan tolkes som en idé om at en virkelighetsfjern elite står ansvarlig for en skadelig asyl- og innvandringspolitikk som folket ikke ønsker og som AfD er alternativet til.

Denne populismen er imidlertid ikke entydig. Vi må tolke oss frem til den basert på populistiske ideer vi har funnet i andre deler av datamaterialet. Mesteparten av plassen i innvandringsprogrammet bruker partiet på kritisere ”asylkaoset” uten å bruke dikotom populistisk retorikken. Det er også verdt å nevne at Tyskland på dette tidspunktet sto i en situasjon der svært mange flyktninger kom til landet på kort tid. AfD representerte en alternativ politikk i denne situasjonen, og det er naturlig for partiet å posisjonere dette opp mot regjeringen og de andre partiene.

I Frauke Petrys artikler etter splittelsen er det lettere å finne igjen populismen som vi så før splittelsen. Faktisk er populismen etter splittelsen tydeligere enn den er i artiklene hennes før splittelsen. Den kommer særlig til uttrykk når hun kommenterer europapolitikk og innvandrings- og asylpolitikk.

I en pressemelding fra 23. september 2015 som allerede er omtalt ovenfor under nasjonalisme og nativisme, uttaler Petry at Merkel handler som en lakei på oppdrag fra menn som følger egne interesser på bekostning av det tyske folk. Dette kan forstås som en populistisk elitekritikk. Makten, det vil si Merkel, jobber ikke for folkeviljen, men lar andre interesser styre. Lignende ordbruk finner vi i en pressemelding fra juli 2015. I denne meldingen kommenterer Petry en ny redningspakke for den greske økonomien og uttaler at ”hverken Merkel eller Tsipras representerer sine folks interesser” (*Weder Merkel noch Tsipras vertreten noch die Interessen ihrer Völker*, Petry 2015h). Igjen ser vi uttrykk for en populistisk idé om at folkeviljen ikke ivaretas av makthaverne. Her passer det fint å trekke frem et viktig poeng som også gjelder andre tilsynelatende populistiske utsagn i denne analysen: man behøver ikke å forfekte en populistisk ideologi selv om man mener at en statsleder i en enkeltsak ikke representerer folkets interesser. Det er når dette inngår i en retorikk som etableres av flere slike utsagn, at det blir tydeligere at utsagnet uttrykker en mer generell idé om at det finnes en folkevilje som ikke blir representert av eliten.

At dette er tilfelle med Petry, understøttes av hennes påfølgende artikler. Den 5. januar 2016, i pressemeldingen der hun omtaler masseovergrepene i Köln, sier hun at

”politikerne her i landet” (*Politiker hierzulande*, Petry 2015a) ikke evner å forsvare sitt eget folk. Et annet eksempel er fra 10. november 2015, da hun sier at EU i all hovedsak står for ”en knust og ødelagt borgerfjern politikk” (*tatsächlich vor einem Scherbenhaufen einer bürgerfernen Politik*, Petry 2015f). Videre hevder Petry den 22. September 2015 at Merkel ”påny bedrar velgerne sine” (*hintergeht erneut ihre Wähler*, Petry 2015j) og “serverer tyskerne nok en løgn” (*tischt den Deutschen eine weitere Lüge auf*, *ibid.*). Den 4. januar 2016 sier Petry at SPD kontrollerer Merkel, og at SPD i sin venstrevridde utopi har glemte ”den lille mannens behov” (*Bedürfnisse des kleinen Mannes*, Petry 2016b). I samme melding sier Petry at man ikke lenger finner bevaring av tradisjoner og ansvar for borgernes og nasjonens ve og vel ”bak fikenbladene til unionspartiene” (*hinter den Feigenblättern der Unionsparteien*, *ibid.*). Det siste eksempelet jeg vil trekke frem, er fra 1. oktober 2015, da Petry kommenterer AfD’s vekst på meningsmålingene. Hun sier at AfD representerer interessene til dem de andre partiene for lengst har vendt ryggen: ”mannen i gaten, familiefaren og familiemoren og arbeideren” (*Der kleine Mann auf der Straße, der Familienvater und die Familienmutter, der Arbeiter*, Petry 2015). Samlet uttrykker utsagnene en idé om at den politiske eliten ikke klarer, eller ikke vil, representere folket og gjøre det som er riktig. Tvert i mot fører makthaverne en politikk som er skadelig for landet.

I Petrys artikler finner vi også uttrykk for den samme finurlige ideen som i Luckes artikler: en populistisk forståelse av den populistiske trenden i Europa. Petry gir 21. september 2015 uttrykk for at euroredningspolitikken radikaliserer Europa. Den setter demokratiet i fare og er et eksperiment som må avsluttes, hevder hun. Dette kan tolkes som et uttrykk for en idé om at radikale partier, der populistiske høyre-radikale partier inngår, har fremgang fordi den politiske eliten fører en skadelig euroredningspolitikk. At mange vil mene hennes eget parti er en del av denne radikale fremveksten, sier hun ingenting om.

Der populismen fremstår tydelig i artiklene, kommer den noe mer dempet til uttrykk i partiprogrammet fra mai 2016. I kapittelet som omhandler europapolitikk skriver partiet at ”[d]en politiske eliten har gjennom Maastrichtsavtalen i 1992 og spesielt gjennom forandringene i Lisboa i 2007 på umerkbart vis forsøkt å gjøre EU til en stat” (*Die politischen Eliten haben mit dem Vertrag von Maastricht 1992 und besonders mit dessen Veränderung in Lissabon 2007 den Versuch unternommen, die EU unumkehrbar zu einem Staat fortzuentwickeln*, program 2016: 17). Et annet sted i dokumentet skriver partiet at yrkespolitikere har bidratt til en monopolisering av makten, samt gjort ”den enorme kløften” (*die unübersehbare Kluft*, program 2016: 13) mellom folket og den politiske klassen større. Kritikken av ”den politiske eliten” og den angivelige kløften faller naturlig inn i

populismedefinisjonens dikotome inndeling av folk og elite. Partiet ønsker også å begrense partifinansiering og forhindre lobbyisme, som kan tolkes som en idé om at korrumperte makthavere, og kreftene som forsøker å påvirke dem, må begrenses. I tillegg tar partiet til orde for direktevalg av Forbundsdagens president og folkeavstemninger etter modell fra Sveits. Sistnevnte forslag har fulgt partiet helt siden partiets opprinnelse.

Et viktig funn i 2016-programmet er at populismen uttrykkes i flere politikkområder enn i de tidligere partiprogrammene, som i svært stor grad fokuserte på EU og euroredningspolitikken (sett bort i fra innvandrings- og asylprogrammet som står i en særstilling). Den samme svartmalingen av eliten finner vi igjen flere steder. Et eksempel er fra innvandringspolitikken som AfD mener bindes av ”et ideologisk forgiftet klima av ”politisk korrekthet”” (*ideologisch vergiftetes Klima der „politischen Korrektheit“* (program 2016: 58). Partiet mener dette klimaet er så ille at det bør sammenlignes med mangelen på ytringsfrihet i totalitære stater. Klimaet gjør at de grove innvandringspolitiske feilene til ”de herskende partiene” (*die herrschenden Parteien*, ibid.) ikke kommer frem. Et annet eksempel er det partiet kaller for ””Gender Mainstreaming”” [sic] (”Gender Mainstreaming”, program 2016: 18). AfD mener den rådende makten og de rådende institusjonene påtvinger samfunnet og skolen et syn på kjønnsidentitet som legger altfor lite vekt på kjernefamilien og altfor stor vekt på homofil og transseksualitet. Dette vil bli næyere drøftet nedenfor i delkapittelet om den nye høyre-venstre-skalaen. Slik kan populismen i 2016-programmet sies å stå sterkere enn populismen i de eldre partiprogrammene.

5.3.4 Oppsummering

Populismen i partiprogrammene før splittelsen var utelukkende knyttet til partiets euroskeptisisme. Det samme gjelder de tydelige uttrykkene for populisme vi fant i Luckes artikler. Populismen handlet om en udemokratisk samling av makthavere som fører en politikk som ikke tjener det tyske folks interesser. Det kan virke som at partiets europolitikk og euroskeptisisme helt fra begynnelsen naturlig har gått i hånd med en aggressiv retorikk mot eliten. 2016-programmet skiller seg fra tidligere programmer i at populismen kommer frem gjennom flere politikkområder. Aller best kommer populismen imidlertid til uttrykk i artiklene. Før splittelsen er den sterkest hos Lucke, og som nevnt kun i form av euroskeptisisme. Hos Petry er den sterkere etter splittelsen, og vi finner den i både innvandrings- og EU-politikk. Alt i alt har AfD vært populistisk fra start, og partiet er det fremdeles. Funnene oppsummeres i tabell 5.3.

Tabell 5.3: Populisme

	Før splittelsen			Etter splittelsen	
	Partiprogrammene	Bernd Lucke	Frauke Petry	Partiprogrammene	Frauke Petry
Populisme	Delvis i EU-politikken	Tydelig i EU-politikken	Til stede i EU-politikk og innvandringpolitikk.	Til stede i flere politikkområder.	Tydelig i EU-politikk og innvandringspolitikk.

5.4 Euroskeptisisme

I dette delkapittelet vil jeg gå gjennom AfD's euroskeptisisme. Dette er som nevnt flere ganger et helt sentralt kjennetegn hos partiet, som ble opprettet i protest mot den gjeldende euroordningspolitikken. Jeg skal undersøke hvor partiet plasserer seg på Flood og Usherwoods seksnivåskala, og jeg skal undersøke potensiell endring. Analysen deles nok en gang i to: før og etter splittelsen. Før splittelsen vil det igjen være en egen del der jeg sammenligner Luckes artikler med Petrys.

5.4.1 Partiprogrammene før splittelsen

Som nevnt ovenfor under delkapittelet om nasjonalisme og nativisme, bruker AfD innledningen i 2013-programmet til å skrive at rettsstaten, demokratisk kontroll, transparens, borgernærhet og den økonomiske styringen "konstant blir ringeaktet gjennom eurokrisen" (*werden in der Eurokrise ständig missachte*, program 2013: 1). EU-kritisk politikk utgjør halve dokumentet. Den prominente plassen kritikken får, kan tolkes som at håndteringen av eurokrisen er partiets viktigste politikkområde. Eurokritikken fremstår som en overordnet idé som preger hele programmet.

Det viktigste konkrete forslaget i dokumentet er ønsket om enn oppløsning av dagens eurosamarbeid. Dette er en sak partiet har holdt fast ved siden og som kan forstås som et bærende element i AfD's europapolitikk. Partiet ser blant annet euroen som roten Europas økonomiske ufare, og partiet er sterkt i troen på at den eneste løsningen på dette, er å avvikle dagens eurosamarbeid. Partiet skriver i 2013-programmet at de i stedet ønsker gjeninnføring av nasjonal valuta, subsidiært et mindre og mer stabilt valutasamarbeid. Folket burde selv få bestemme over dette, skriver partiet. Videre argumenteres det for at skattebetalerne ikke skal

betale for redningspakkene i eurosonen. Dette er noe bankene, hedgefond og storinvestorer må ta ansvaret for.

Kravet om større suverenitet, som i delkapittel om nasjonalisme og nativisme ble tolket som uttrykk for statlig nasjonalisme, er også et tydelig uttrykk for euroskeptisisme. I 2013-programmet skriver AfD at Forbundsdagen igjen bør få råderett over lovgivningen i landet – et standpunkt som implisitt bygger på en idé om at parlamentet ikke har råderetten i dag. Partiet mener makten er flyttet til overnasjonalt nivå i EU. Som nevnt vil AfD i 2013-programmet innføre folkeavstemninger etter modell fra Sveits, og partiet skriver at folkeavstemninger er særlig viktig i spørsmål som gjelder å avgi nasjonale fullmakter til EU. Partiet har med andre ord en euroskeptisk idé om at EU svekker tyskeres mulighet til å bestemme over sitt eget land.

Samtidig er ikke EU-kritikken på et nivå der hele unionen forkastes. AfD skriver at de vil opprettholde det indre markedet, og de skriver ikke at Tyskland bør ut av EU. Det er snarere graden av overnasjonal makt og europeisk integrasjon de er kritiske til. AfD vil ha slutt på euroen, større nasjonal suverenitet for Tyskland og en annen økonomisk politikk. Vi kan derfor plassere euroskeptisisme i 2013-programmet som *revisjonistisk*, altså nivå 2 på Flood og Usherwoods seksnivåskala. Det betyr at AfD forfekter en EU-kritisk politikk som ønsker å redusere nivået på den europeiske integrasjonen uten å forkaste hele unionen.

Vektleggingen av eurokrisen og EU fortsetter i de to programmene fra 2014. I programmet til europaparlamentsvalget handler hele innledningen om det AfD anser som store, grunnleggende problemer i EU. Partiet kritiserer EU for i økende grad å detaljstyre medlemslandene, for å tynges av et forvokst byråkrati, for å mangle tilstrekkelig demokratisk kontroll og for en uforsvarlig håndtering av gjeldskrisen i Europa. ”Med ”euroredningen” vokser de mektige europeiske institusjonene – uten demokratisk kontroll” (*Mit der „Eurorettung“ wächst - ohne demokratische Kontrolle - die Machtfülle europäischer Institutionen*, program 2014a: 2) , skriver partiet.

Programmet er delt inn i tre, foruten innledningen og avslutningen, og to av delene vies til EU-spørsmål. I den første delen, som har fått overskriften ”EU settes i fare på grunn av euroen” (*Die EU wird durch den Einheits-Euro gefährdet*, program 2014a: 3), kritiserer partiet at euroen ble innført, og på samme måte som i 2013-programmet går partiet inn for en styrt avvikling av dagens eurosamarbeid. Partiet ønsker et nytt valutasamarbeid som består av færre og mer stabile EU-stater, alternativt å avvikle euroen helt og gjeninnføre den tyske marken. Dette skiller seg noe fra 2013-programmet, der gjeninnføring av den tyske marken var førstevalget og et mindre stabilt valutasamarbeid alternativet. Det rettes også kraftig

kritikk mot gjeldsproblemene i EU. Både EUs institusjoner og banker er en del av problemet, mener partiet. De uttrykker sterk motstand mot europeisk integrasjon i banksektoren og ønsker ikke at Tyskland, og tyske skattebetalere, skal stå ansvarlig for kriserammede utenlandske banker. Dokumentets andre del har fått tittelen ”For mer demokrati og mot EU-sentralisering” (*Für mehr Demokratie und gegen EU-Zentralismus*, program 2014a: 8). Her er det manglende demokrati i EU som blir kritisert. EUs institusjoner mangler reell opposisjonspolitik, har ingen reelle alternativer og synker stadig dypere ned i en sump av byråkrati, skriver partiet. AfD ønsker å gjenreise subsidiaritetsprinsippet fra EU-retten.

Det lanseres flere konkrete forslag, noen av dem er allerede nevnt i delkapittelet om nasjonalisme og nativisme: Partiet ønsker å opprette en egen domstol der enkeltborgere og institusjoner kan klage inn mulige brudd på subsidiaritetsprinsippet i EU. Nasjonalstatene skal få vetorett mot lovforslag utarbeidet av EU-organer. Et annet forslag er å endre retningslinjene til *Den europeiske unions domstol*, slik at domstolen ikke har som prinsipp å jobbe for stadig sterkere europeisk integrasjon, noe de mener går på bekostning av demokratiet og subsidiaritetsprinsippet. For å forbedre demokratiet i EU ønsker AfD også å innføre det de kaller ”borger-veto” (*Bürger-Veto*, program 2014a: 10). Gjennom folkeavstemninger etter modell fra Sveits skal medlemslandenes befolkning kunne si nei til viktige avgjørelser i unionen. Andre euroskeptiske funn er en negativ holdning til videre utvidelse av EU og et ønske om en massiv nedbygging av unionens byråkrati. Innen syv år ønsker AfD å halvere antall EU-byråkrater, som var 50.000 på det tidspunktet, ifølge dokumentet.

Vi ser imidlertid at AfDs politikk igjen bør betegnes som *revisjonistisk*. De ønsker på ingen måte å melde Tyskland ut av unionen. Tvert i mot advarer partiet mot at problemene i EU gjør folk skeptiske til hele prosjektet. De fremstiller sin egen politikk som en slags redning for et forent Europa. Partiet skriver: ”Den storartede ideen om et fredelig, demokratisk Europa forfaller på grunn av saneringsprogrammet som påtvinges de kriserammede statene” (*Die großartige Idee eines friedlichen, demokratischen Europas zerbröselt unter dem Druck der Sanierungsprogramme, die den Krisenstaaten aufgezwungen werden*, program 2014a: 3). Partiet ønsker å reformere EU og redusere nivået på den europeiske integrasjonen. Når det gjelder programmet til europaparlamentsvalget, er viktig å nevne at EU-spørsmålenes dominerende plass må forstås ut ifra at det er et program nettopp til et europaparlamentsvalg. Dette gjør det naturlig for partiet å vektlegge spørsmål som gjelder EU.

I de politiske retningslinjene fra 2014 finner vi igjen mange av de samme ideene, bare mer komprimert, ettersom dette programmet er langt kortere. AfD innleder dokumentet med sterk kritikk av dagens europolitikk. Også i her fremstår EU-kritikken som partiets absolutt viktigste sak. I forordet skriver partileder Bernd Lucke rett ut at eurokrisen er årsaken til at AfD ble stiftet i 2013. Partiet gjentar argumentet om å innføre folkeavstemninger etter modell fra Sveits og skriver nok en gang om manglende demokrati i EU og det de mener er enorme og skadelige kostnader ved euroordningen. Tysklands og andre EU-staters manglende suverenitet blir også tatt opp. Partiet ønsker heller ikke i dette programmet melde seg ut av EU eller forkaste den europeiske integrasjonen fullstendig. Ideene kan igjen plasseres på nivå 2.

5.4.2 Forskjeller mellom fløyene før splittelsen

I Bernd Luckes og Frauke Petrys artikler før splittelsen er det tydelig at spørsmål som gjelder EU, er viktigere for Lucke enn for Petry. 73 av Luckes totalt 97 artikler handler hovedsakelig om EU og spørsmål som knyttes direkte til EU. For Petry er resultatet av samme opptelling før splittelsen 8 av 41 artikler. Dette er også betydelig antall, men det er likevel en indikasjon på at Lucke har et større fokus på EU enn Petry.

I Luckes artikler finner vi igjen flesteparten av de deskriptive euroskeptiske ideene vi allerede har sett i partiprogrammene: han mener at EU har store demokratiske problemer, at EUs overnasjonale makt er blitt altfor stor, at euroordningspolitikken setter tyske skattepenger i fare, at euroen er årsaken til EUs økonomiske problemer, at euroordningspolitikken kun er til nytte for utenlandske banker og hedgefond, at EUs makt og euroordningspolitikken er på kant med rettsstatlige prinsipper og at regelverket for fri bevegelse av personer i EU fører til misbruk av det tyske trygdesystemet.

Et eksempel på Luckes euroskeptiske ideer er fra 25. januar 2014, da han sier at ”Tyskland ikke skal la seg redusere av EU og at EU ikke skal få prege alt i Tyskland” (*Deutschland lässt sich nicht auf die EU reduzieren und die EU soll und darf nicht alles in Deutschland prägen*, Lucke 2015c). Han sier videre at den tyske kulturen, trygdevesenet, utdanningssystemet, industrien og arbeidsmarkedet skal få være uavhengig. Et annet eksempel dateres 21. mai 2014, da Lucke gjentar standpunktet fra 2014-programmene om å erstatte euroen med et mindre valutasamarbeid og alternativt gjeninnføre den tyske marken. Et annet eksempel er fra 22. januar, da Lucke sier at økonomien i mange europeiske land stagnerer fordi de ikke har muligheten til å devaluere sin egen valuta. Og 5. februar hevder

Lucke at Tysklands finansminister Wolfgang Schäuble skjuler risikoen som euroredningspolitikken påfører tyske skattebetalere og at statsbudsjettet derfor i realiteten går i minus.

I likhet med partiprogrammene før splittelsen kan Luckes artikler kategoriseres som *revisjonistiske*. Han sier ettertrykkelig at AfD er for tysk medlemskap i EU. Den 25. januar 2014 sier han at medlemskapet er ”en essensiell del av Tyskland” (ein unverzichtbarer Teil Deutschlands, Lucke 2014c. Den 6. Juli 2014 sier Lucke at AfD som alle andre partier i Tyskland er pro-europeisk. ”[Partiet] ønsker medlemskap i EU” (*sie bejaht die Mitgliedschaft in der Europäischen Union*, Lucke 2014a), sier Lucke. Dette har gjenklang i en artikkel fra 22. mai 2014, da Lucke sier: ”Vi er for EU, men vi tror at unionen er på galt spor (*Wir sind für die EU, aber wir glauben, dass sie auf ein falsches Gleis geraten ist*, Lucke 2014g). Denne innstillingen reflekteres i tillegg i Luckes uttalelser fra juni 2014 om at AfD har valgt å slutte seg til fraksjonen *European Conservatives and Reformist Group (ECR)* i Europaparlamentet. Som nevnt i kapittel 4 er dette en fraksjon som ikke ønsker å forkaste den europeiske integrasjonen, men å redusere og bremse den. (Lucke uttaler at det er enighet i fraksjonen om å bygge ned EU-byråkratiet og at fraksjonen er i mot ”målet om et forente europeiske stater” (*das Ziel eines europäischen Bundesstaates*, Lucke 2014f).) Han sier at AfD nå er i ”en stabil gruppe partier som har lignende målsettinger” (*einer stabilen Fraktionsgemeinschaft mit Parteien, die ähnliche Zielvorstellungen haben*, ibid.)

Frauke Petrys artikler før splittelsen uttrykker også en type euroskeptisisme som kan kategoriseres som *revisjonistisk* på nivå 2. I hennes aller første artikkel den 13. september 2013 sier hun at AfD på det sterkeste avviser anklager om ”europafiendlighet”. AfD står for ”et sterkt og fritt fedrelandenes Europa i tråd med ideene til Charles de Gaulle” (*ein starkes und freies Europa der Vaterländer gemäß den Ideen Charles de Gaulles*, Petry 2013a), sier Petry. Charles de Gaulle var som fransk president med på EUs grunnleggelse, men han var samtidig svært opptatt av Frankrikes nasjonale suverenitet. Petrys utsagn kan dermed tolkes som uttrykk for en idé om at den nasjonale suvereniteten må bevares i større grad i dagens EU. Det er dog interessant at Petry bruker begrepet ”fedrelandenes Europa”. Dette er et uttrykk Lucke aldri bruker i artiklene sine og som heller ikke finnes i partiprogrammene før splittelsen. Derimot finnes det som nevnt i Petrys pressmeldinger etter splittelsen, riktignok i en litt annen versjon. Ikke minst har uttrykket også en fremtredende plass i det nye partiprogrammet fra 2016. I dette partiprogrammet er det overskriften på et eget avsnitt om AfDs generelle syn på EU. Vi bør ikke legge for mye i ett enkelt uttrykk som Petry bare bruker én gang før splittelsen. Men ”fedrelandenes Europa” har et større nasjonalistisk preg

enn for eksempel ”et forbund av suverene stater” (*Staatenbund souveräner Staaten*, Lucke 2014f; Lucke 2014h), som er et av uttrykkene Lucke bruker. ”Fedrelandenes Europa” impliserer en idé om at landene i EU har hvert sitt folk, eller hver sin nasjon, som varer gjennom generasjoner. En slik idé finnes ikke i Luckes formuleringer.

En annen forskjell på Petrys og Luckes euroskeptisisme, er at den i større grad kommer til uttrykk gjennom innvandringskritikk hos Petry. Den 24. september 2014 angriper hun det hun kaller ”mangelnde solidaritet” (*mangelnde Solidarität*, Petry 2014k) i EU når det gjelder å håndtere flyktningssituasjonen. De andre medlemsstatene tar ikke tak i problemene i fellesskap, men ser på Tyskland som landet som betaler og redder euroen, sier Petry. Den 20. mai 2014 hevder hun at EU-kommisjonen gjerne vil forplikte medlemsstatene til å gi trygdeytelser til alle innvandrere innad i unionen, en politikk hun kaller ”forfeilet” (*verfehlt*, Petry 2014j).

Petrys euroskeptisismen før splittelsen er ellers temmelig lik den vi finner i partiprogrammene og Luckes artikler. Vi har langt færre artikler å ta tak i, men de ideene vi finner, minner om dem vi har identifisert tidligere. I juli 2014 sier Petry at AfD står for en ideologisk fri EU-kritikk med mål om ”å gjeninnføre rettsstatlighet og transparent og borgernær politikk i Tyskland, Europa og transatlantiske forhold (*Rückkehr zur Rechtsstaatlichkeit politischer Prozesse, für die Forderung nach transparenter und bürgernaher Politik in Deutschland, Europa und im transatlantischen Verhältnis*, Petry 2014g). Dette er kjente standpunkter fra partiprogrammene og Luckes artikler. Den 26. august 2014 går hun kraftig ut mot en felles europeisk arbeidsløshetsstrygd. Den vil bare gjøre Tyskland til EUs ”betalingsmester” (*Zahlmeister*, Petry 2014i). Dette reflekterer den overordnede ideen om at den europeiske integrasjonen ikke må tas lenger, samt kritikken knyttet til euroredningspolitikken om at Tyskland i for stor grad betaler for det økonomiske uføret i andre EU-land. Petry mener løsningen er at de sydeuropeiske landene trekker seg ut av eurosamarbeidet.

I Petrys artikler før splittelsen finnes ingen ideer om at Tyskland burde melde seg ut av EU. Petry er kritisk til graden av europeisk integrasjon. I likhet med Luckes artikler og partiprogrammene før splittelsen kan artiklene hennes før splittelsen kategoriseres som revisjonistiske på nivå 2.

5.4.3 Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen

Også i datamaterialet etter splittelsen er euroskeptisismen tydelig. I partiprogrammet fra 2015 som omhandler asyl- og innvandring, får begrepet ”europisk solidaritet” gjennomgå. Partiet sier at solidariteten ”fremstilles som et angivelig grunnlag for EU” (*die angeblich die Grundlage der EU darstelle*, program 2015: 5) og ”igjen har vist seg å være en enveiskjørt gate og dermed en illusjon” (*erweist sich erneut als Einbahnstraße und damit als Illusion*, ibid.). AfD mener EU er splittet mellom giver- og mottakerland med helt forskjellige målsetninger. Partiet anklager andre europeiske stater – Frankrike, Italia, Polen, Slovakia og Ungarn nevnes spesifikt – for bevisst å lempe asylbyrden som de selv ikke kan håndtere, over på Tyskland. Partiet skriver at Dublin-avtalen ikke overholdes og at den ”er verdiløs” (*sind Makulatur*, ibid.).

Alt dette er uttrykk for en idé om at det europeiske samarbeidet ikke fungerer. Partiets bruk av begreper som ”angivelig solidaritet” og ”en illusjon” i beskrivelsen av det europeiske samarbeidet, er skarp. Tonen opprettholdes i utsagnet: ”Som med euroen, som med asyl. Det gjeldende politiske styringsprinsippet er nasjonal egoisme” (*Wie beim Euro so beim Asyl. Das politische Leitprinzip ist der nationale Egoismus*, ibid.). Partiet kritiserer i tillegg manglende kontroll av EUs yttergrenser. ”Det samme tapet av solidaritet finner sted gjennom brudd på Schengen-avtalen” (*Die gleiche Entsolidarisierung findet durch Verstoß gegen das Schengen-Abkommen statt*, ibid.), skriver partiet. Kritikken mot det europeiske samarbeidet på innvandringsfeltet er et tydelig uttrykk for euroskeptisisme. Det er imidlertid utfordrende å plassere dette på Flood og Usherwoods skala. AfD tar bare tar for seg asyl- og innvandringspolitikk og ikke europapolitikk som helhet. I tillegg retter partiet kritikk mot svikt i EUs prinsipper, uten å si noe særlig om europeisk integrasjon.

Det er lettere å plassere det nye partiprogrammet fra 2016. Her forekommer euroskeptisisme som gjelder partiets syn på EU generelt. Som nevnt ovenfor vil AfD ha et ”et fedrelandenes Europa” (*Ein Europa der Vaterländer*, program 2016: 17). Partiet vil ha frie nasjonalstater uten ”fremmed overformynderi” (*fremder Bevormundung*, ibid.). Partiet gjentar argumenter fra tidligere partiprogrammer om at det er alvorlige demokratiproblemer i EU og at grunnleggende reformer er nødvendig for å rette på dette. Svært interessant er det at partiet i dette programmet for første gang åpner for å melde Tyskland ut av EU. Hvis ikke partiets reformforslag lar seg gjennomføre, vil AfD jobbe for ”en tysk utmeldelse eller en demokratisk oppløsning av Den europeiske union og en nygrunnlegging a et europeisk økonomisk fellesskap” (*einen Austritt Deutschlands oder eine demokratische Auslösung der*

Europäischen Union und die Neugründung einer Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft an, ibid.). Dette er et standpunkt som skiller seg klart fra tidligere partiprogrammer, og ikke minst fra Bernd Luckes uttalelser om det tyske EU-medlemskapet. AfD forfekter i det nye programmet en idé om at problemene i EU er så store at en oppløsning av hele unionen bør være et politisk alternativ. Partiets euroskeptisisme grenser derfor mellom nivå 1 og 2 i Flood og Usherwoods modell. Det er problematisk å plassere partiet entydig på nivå 1, ettersom det nye standpunktet er uttrykt som et alternativ dersom AfD ikke får gjennomført det de vil innad i unionen. Partiets førstevalg er reform, noe som må plasseres på nivå 2.

Det absolutt mest sentrale i AfDs reformforslag i 2016-programmet er avvikling av eurosamarbeidet. Partiet beskriver i kjent stil at euroen og det økonomiske uføret som følger med den, setter hele det europeiske samarbeidet i fare. Videre argumenterer partiet på ny for at Tyskland ikke skal stå ansvarlig for problemene i utenlandske banker. De avviser enhver form for "bankunion" (*Bankunion*, program 2016: 21). Etter finanskrisen i 2008 har EU innført tettere integrasjon av de like statenes bankvesen, noe som er blitt kalt for EUs bankunion. Partiet skriver også at de er sterkt imot at utenriks- og sikkerhetspolitikk skal samarbeides om på et formelt nivå i EU. Dette er nasjonalstatens domene, mener partiet. Et europeisk utenrikspolitisk fellesskap skal foregå uten at statene avgir suverenitet eller at "demokratisk medvirkning og rettsstatlighet innskrenkes" (*demokratischen Mitwirkung und Rechtsgestaltung einzuschränken*, program 2016: 20).

Alle forslagene er kjent fra før i partiprogrammene og artiklene. Det nye i 2016-programmet er altså at tysk utmeldelse, eller en avvikling av hele EU, er alternativet dersom forslagene ikke vinner igjennom. I tillegg er det viktig å nevne at EU-saken får mye mindre plass i dette programmet sammenlignet med programmene før splittelsen. Problemene i EU skrives om i innledningen også her, men det er ikke lenger utelukkende denne saken som preger programmets innledning. Også bevaring av Tysklands tradisjon og kultur, noe som må sees i nativistisk kontekst, vektlegges sterkt. Videre vies EU-saken denne gangen bare ett kapittel, noe som utgjør 8 av totalt 97 sider.

I Frauke Petrys artikler etter splittelsen uttrykkes mange av de samme euroskeptiske ideene fra før splittelsen. Blant annet uttrykker hun, som i 2016-programmet, at asyl- og eurokrisen viser at det ikke lenger finnes noe solidaritet mellom EU-landene. Det finnes imidlertid også ideer i Petrys artikler etter splittelsen som utgjør en enda skarpere euroskeptisisme – en type euroskeptisisme som grenser til nivå 1 på Flood og Usherwoods skala. Den 11. september 2015 viser hun til uenigheter innad i EU om den store asylstrømmen og sier: "Her kommer det frem at det ikke lenger er et flertall for en politisk union i Europa

og at det er tvingende nødvendig at EUs kjernekompetanse reduseres” (*Hier zeigt sich, dass es für eine politische Union in Europa keine Mehrheit gibt und die EU dringend auf ihre Kernkompetenzen reduziert werden muss*, Petry 2015m). Hun sår her tvil om hele EUs eksistens, og dette kan tolkes som at Petry er usikker på om EU bør opprettholdes. Om så er tilfelle, grenser det til nivå 1 på Flood og Usherwoods skala.

Petry tar også i større grad tak i EU-saken etter splittelsen. Det kan skyldes at Lucke ikke lenger er der til å uttale seg om euroredningspolitikken, og det har oppstått et hull som må fylles. En optelling av Petrys artikler etter splittelsen viser at 13 av artiklene hennes først og fremst handler om EU, mens 24 artikler først og fremst handler om asyl- og innvandring. Tre av artiklene kan sies å handle om begge felt. Totalt har Petry 51 artikler fra juli 2015 til og med april 2016. I juli 2015 publiseres hele fire artikler der Petry kommenterer nyhetene rundt en ny redningspakke til Hellas. Hun gjentar kjente argumenter om at Hellas må ut av euroen. Både Hellas’ og Tysklands regjeringen blir kritisert for å føre en uansvarlig politikk. Petry uttaler at den greske folkeavstemningen som sa nei til kriteriene i et forslag til den nye redningspakken, ”har gjort Hellas’ utmeldelse av eurosonen uunngåelig” (*ein Austritt Griechenlands aus der Eurozone unausweichlich geworden*, Petry 2015k). Dette kan uttrykke en idé om at den eneste veien ut av Europas økonomiske uføre, er å oppløse eurosamarbeidet.

Petrys euroskeptisisme kommer som nevnt også til uttrykk i artikler om asyl- og innvandringspolitikk. Den 9. september sier Petry at Schengen- og Dublin-avtalen ”ikke lenger er verdt papiret de er skrevet på” (*nicht mehr wert, auf dem sie stehen*, Petry 2015l) og at hele Europa kan ”strande” (*scheitern*, *ibid.*) som følge av dette. Dette uttrykker en idé om at det europeiske samarbeidet ikke fungerer fordi andre land ikke overholder reglene for innvandring. I artiklene etter splittelsen, argumenterer Petry imidlertid også for at den tyske regjeringen handler på en slik måte at det går utover andre EU-land. I den allerede nevnte pressemeldingen fra 11. september 2015 sier Petry at Tyskland ikke kan lokke til seg asylsøkere fra hele verden for deretter å kreve at de blir fordelt mellom landene i EU. Hun kaller det en uthuling av andre EU-lands suverenitet.

5.4.4 Oppsummering

Vi har sett at euroskeptisisme har vært et av AfD’s sentrale kjennetegn helt siden opprinnelsen i 2013. I de tre første partiprogrammene får kritikk av EU og euroredningspolitikken desidert mest plass. På samme måte er europapolitikken svært viktig for Bernd Lucke i hans artikler. Kjennetegnet er også til stede i datamaterialet etter splittelsen. Da kommer det også til

uttrykk gjennom innvandringspolitikk, både i programmet fra 2015, Petrys artikler og i 2016-programmet. Saken fremstår etter splittelsen ikke like viktig for partiet, men partiet har på ingen måte sluppet den. De samme euroskeptiske ideene er til stede.

Etter splittelsen forfekter partiet ideer som er enda mer euroskeptiske enn før splittelsen. Både 2016-programmet og Petrys artikler uttrykker en idé som nesten kan plasseres på nivå 1 på Flood og Usherwoods skala, nemlig en avvisning av hele EU. Før splittelsen ligger euroskeptisismen på nivå 2, altså et ønske om å redusere den europeiske integrasjonen uten å forkaste hele prosjektet. Funnene, som oppsummeres i tabell 5.4, antyder at partiet kan ha blitt mer euroskeptisk, selv om det er mindre fokus på EU og euroredningspolitikken enn før splittelsen.

Tabell 5.4: Euroskeptisisme

	Før splittelsen			Etter splittelsen	
	Partiprogrammene	Bernd Lucke	Frauke Petry	Partiprogrammene	Frauke Petry
Euroskeptisisme	Revisjonistisk (nivå 2). Gjennomsyrrer partiprogrammene.	Revisjonistisk (nivå 2). Utvilsomt det sterkeste kjennetegnet hos Lucke.	Revisjonistisk (nivå 2). Tydelig til stede i enkelte artikler, men mindre fokus enn hos Lucke.	Revisjonistisk (nivå 2). Grenser til EU-avvisning (nivå 1). Får mindre fokus enn før.	Revisjonistisk (nivå 2). Grenser til EU-avvisning (nivå 1). Mindre fokus enn hos Lucke.

5.5 Plassering på høyre-venstre-skalaene

I dette delkapittelet skal jeg ta for meg AfD's plassering på de to høyre-venstre-skalaene. Som beskrevet i teorikapittelet, skal jeg plassere partiet kvalitativt. Gjennom å tolke ideer på samme måte som ovenfor, vil jeg kunne beskrive hvor langt til høyre eller venstre AfD ligger.

5.5.1 Den gamle høyre-venstre-skalaen

I liket med kjennetegnene ovenfor, vil jeg også her analysere datamaterialet før splittelsen og datamaterialet etter splittelsen hver for seg. Videre vil jeg dele opp analysen før splittelsen i partiprogrammer og artikler slik at vi kan sammenligne Frauke Petry og Bernd Lucke.

Som vi har sett i teoridelen forstås ofte den gamle skalaen som et mål på hvor man står i den økonomisk politikk og synet på statlig og privat sektor. Vi så imidlertid at skalaen forstås som mål på hvor ulikt man ønsker samfunnet skal være, noe som plasserer nativisme langt til høyre. Jeg vil ikke ta for meg nativisme i denne delen av oppgaven, ettersom kjennetegnet er drøftet ovenfor. Vi har allerede plassert partiet til høyre med nativismefunnene etter splittelsen. Det er likevel interessant å se hvor partiet ligger i den økonomiske politikken og i politikk som handler om ulikhet på andre måter.

Partiprogrammene før splittelsen

I partiprogrammet fra 2013 har vi et tynt grunnlag for å plassere partiet på den gamle skalaen. Det eneste partiet skriver om økonomi utover Europa-politikken er at de vil gjennomføre en kraftig forenkling av skattereguleringen, en forenkling som skal i skje tråd med ideene til skatterettsprofessoren Paul Kirchhoff. Kirchhoff, som har hatt tilknytning til CDU/CSU, står for en konservativ skattepolitikk og dette funnet kan derfor plasseres til høyre på den økonomiske skalaen.

I programmet til europaparlamentsvalget i 2014 er det mer å ta tak i. I et delkapittel som omhandler økonomi og konkurransedyktighet i økonomien åpner partiet med å skrive at ”enhver statlig inngripen i markedet skal være transparent og økonomisk eller samfunnsmessig begrunnet. Grunnleggende sett skal slik inngripen være tidsbegrenset” (*jegliche Intervention des Staates in die Märkte einer transparenten, ökonomischen oder gesellschaftspolitischen Begründung. Grundsätzlich sollen solche Interventionen zeitlich begrenzt sein*, program 2014a: 12). Dette bør leses som uttrykk for en høyreorientert økonomisk idé om at det er samfunnsøkonomisk best med et marked som i stor grad får leve fritt. Dette underbygges av det AfD skriver videre i programmet. De vil konkurranseutsette bransjer som de hevder preges av monopolordninger. De nevner infrastruktur og kommunikasjon. AfD går også imot at det skal være minstelønn i Tyskland. Partiet mener minstelønn er en trussel mot arbeidsplassene i landet og trekker frem Frankrike som eksempel på at det kan føre til ungdomsledighet.

Samtidig understreker partiet at de ønsker et godt sosialt sikkerhetsnett. AfD skriver: ”Denne sikringen må garantere et menneskeverdig liv og et minstemål for sosial deltagelse i Tyskland” (*Diese Absicherung muss ein menschenwürdiges Leben und ein Mindestmaß an sozialer Teilhabe in Deutschland gewährleisten*, program 2014a: 14). Dette må sees som uttrykk for at det frie markedet ikke skal være så fritt at mennesker som faller igjennom, må leve i fattigdom. Staten skal omfordele gjennom skattesystemet. Dette underbygges av at

partiet også ønsker ”en sosial markedsøkonomi” („Sozialer Marktwirtschaft“, program 2014a: 12) i tråd med ideene til Ludwig Erhard, som var CDU-politiker og forbundskansler på 60-tallet. Begrepet ”en sosial markedsøkonomi” brukes gjerne om det tyske økonomiske systemet etter andre verdenskrig, og Erhard regnes som en av grunnleggerne. AfD ønsker altså å bygge videre på Tysklands økonomiske system som vektlegger både velferdssamfunnet og industriens konkurransedyktighet. Totalt kan vi lese politikken ovenfor som et uttrykk for at partiet forfekter en politikk til høyre på den økonomiske skalaen i Tyskland, men denne politikken ligger ikke langt til høyre og har ikke nyliberalistisk karakter.

De samme ideene finner vi uttrykk for i retningslinjene fra 2014. Også her skriver partiet at de ønsker ”en sosial markedsøkonomi”. Partiet skriver også at de vil følge et solidaritetsprinsipp som medfører at man ikke lar mennesker leve i nød. Partiet skriver at de som trenger hjelp, skal være sikre på å få det. Samtidig må trygdemottagere selv være solidariske og forsøke å gjøre belastningen på samfunnet så liten som mulig, skriver AfD. Videre finner vi igjen ideen om at staten skal føre ”et prinsipp om minimal inngripen” (*des Prinzips minimaler Eingriffe*, program 2014b: 8) i økonomien og at monopoler skal forhindres. Totalt kan dette plasseres til høyre på den økonomiske skalaen på samme måte som funnene fra europaparlamentsprogrammet.

Forskjeller mellom Petry og Lucke før splittelsen

Hverken Petry eller Lucke kommenterer ofte økonomisk politikk eller ulikhet utover eurokrisen og EU i artiklene. For Luckes del finner vi faktisk bare én artikkel som sier noe om hvor han står på den gamle skalaen. Den 3. august 2014 sier Lucke at han støtter CDU i en strid innad i regjering om en skattereform. Han kritiserer Merkel for å føye seg etter SPD og sier at reformen i praksis innebærer skatteøkninger. Han trekker i likhet med partiprogrammet fra 2013 frem ideen til skatterettsprofessor Paul Kirschhof. Dette må på samme måte som ovenfor plasseres til høyre, men ikke langt til høyre.

Hos Petry finner vi to artikler. Den 6. oktober 2014 tar Petry til orde for å fjerne det såkalte ”solidaritetspåslaget” (*Der Solidaritätszuschlag*), en ordning som kan beskrives som en slags ekstraskatt på inntekt, kapitalutbytte og bedriftsskatt i Tyskland. Petry kritiserer CDUs finansminister for ikke å gjøre noe med denne skatten og sier ”AfD står for et transparent skattesystem og er kategorisk imot skatteforhøyning gjennom bakdøren (*Die AfD steht für ein transparentes Steuersystem und lehnt Steuererhöhungen durch die Hintertür kategorisch ab*, Petry 2014l). Den 4. desember samme år kritiserer Petry igjen CDU i

regjeringen og sier at CDU i realiteten har gått med på et sosialdemokratisk statsbudsjett. Hun uttaler at budsjettet inneholder ”virkningsløs omfordeling” (*wirkungslose Umverteilung*, Petry 2014m). Også Petrys artikler antyder at hun står til høyre på den gamle skalaen. Datamaterialet er for lite til si så mye utover det, men vi finner ikke grunnlag for at hun har en nyliberalistisk holdning langt til høyre på skalaen.

Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen.

Programmet fra 2015 inneholder ingen ideer vi kan plassere på den gamle skalaen. Dette programmet tar bare for seg asyl- og innvandringskritikk og eventuell etnisk nasjonalisme eller nativisme er drøftet ovenfor. Vi gjør heller ingen funn i Petrys artikler etter splittelsen. Vi finner ingen ideer som kan brukes til å plassere henne på den gamle skalaen utover den nativistiske innvandringspolitikken som allerede er beskrevet.

I det nye partiprogrammet fra mai 2016 finner vi derimot ideer som plasserer partiet til høyre i likhet med datamaterialet før splittelsen. Partiet skriver at de vil undersøke om eksisterende statlige institusjoner kan erstattes av private. Dette representerer en idé om at det private næringslivet håndterer mange oppgaver bedre enn staten – et ønske om at staten ikke skal være for stor. Videre tar partiet på samme måte som i de gamle programmene til orde for at statens inngripen i markedet skal være minimal – for eksempel når monopoler eller ”markedssvikt” (Marktversagen, program 2016: 67) skal forhindres. Partiet vil også bygge ned byråkratiet, senke skattenivået og få en slutt på all subsidiering i EU.

Et annet sted i dokumentet skriver AfD at ”enhetsskolen fører til kvalitetstap” (*Die Einheitsschule führt zu Qualitätsverlust*, program 2016: 54). Partiet mener enhetsskolen er en fare for utviklingen av evnene til unge mennesker og konkurranseevnen til industrien. Dette må tolkes som en idé som setter prestasjonene til de flinke elevene foran en likhetssteking i skolevesenet, noe som kan plasseres til høyre på den gamle skalaen. Et annet interessant funn er at partiet går i mot å inkludere funksjonshemmede i den vanlige skolen ””for enhver pris”” (”um jeden Preis”, program 2016: 54). AfD mener dette koster mye penger og hindrer læringen til både de funksjonshemmede elevene og elevene som ikke har funksjonshemming. AfD vil heller støtte opp om spesialskoler. Dette representerer en idé om at ikke alle må ha lik skolegang – samfunnet skal ikke legge seg for mye i selen for å gjøre skoleløpet til funksjonshemmede elever likt som de andre elevene. Dette kan plassere langt til høyre på den gamle skalaen ut i fra en forståelse om likhet eller ulikhet mellom mennesker i samfunnet.

I det nye programmet finner vi ikke igjen ideen fra programmene før splittelsen om at Ludwig Erhards ”sosiale markedsøkonomi” skal være styrende. Vi finner heller ikke samme

vektlegging av det sosiale sikkerhetsnett. Likevel gjør vi et funn som viser at partiet ikke er nyliberalistisk selv om det plasseres til høyre på skalaen. I det nye partiprogrammet har nemlig AfD skiftet standpunkt om minstelønnen. Nå mener de at minstelønnen blant annet sikrer at den bedrer ”posisjonen til lavtlønnede arbeidstageren som er svake markedsdeltagere sammenlignet med den sterke arbeidsgiveren” (*die Position der Niedriglohnempfänger als schwache Marktteilnehmer gegenüber den Interessen der Arbeitgeber als vergleichsweise starke Marktteilnehmer*, program 2016: 36). Dette representerer en idé om at staten må gripe inn overfor det private næringslivet for å forsvare svake arbeidstager, en idé som kan plassere til venstre på den gamle skalaen.

Oppsummert

Ovenfor har vi sett at partiets programmer og Lucke og Petrys artikler kan plasseres til høyre ut i fra den økonomiske politikken de forfekter. I programmene og hos Lucke finner vi grunnlag for at partiet legger seg på en høyrepolitikk som ikke er langt til høyre, men i tråd med konservative ideer i Tyskland om lav skatt og liten stat samtidig som man har et godt sosialt sikkerhetsnett.

Etter splittelsen finner vi igjen den økonomiske høyreorienterte politikken i 2016-programmet. Denne gangen vektlegges ikke det sosiale sikkerhetsnett på samme måte som før, men partiet har skiftet standpunkt om minstelønn – de mener nå at minstelønn er god politikk. Enda mer interessant er funnet om at partiet ikke ønsker samme likhetstenkning for funksjonshemmede som i dagens tyske skolevesen. Dette er et standpunkt som må plasseres langt til høyre på den gamle skalaen. Svært viktig for plasseringen på skalaen er også nativismefunnene som ble diskutert i delkapittel 5.1. Tatt i betraktning de sterke nativistiske funnene i det nye partiprogrammet, samt i Petrys artikler etter splittelsen, er det tydelig at AfD har beveget seg et godt stykke til høyre etter at Bernd Lucke forlot partiet.

5.5.2 Den nye postmaterialistiske høyre-venstre-skalaen

Den nye skalaen er også svært sentral for den høyreradikale partifamilien. Som vi har sett i teoridelen, blir de nye høyreradikale partiene beskrevet som en kontrarevolusjon til revolusjonen som de postmaterialistiske verdiene til venstre på skalaen har utgjort. I det følgende skal jeg plassere partiet på skalaen både før og etter splittelsen, og jeg vil bruke samme struktur som ovenfor

Partiprogrammene før splittelsen

I det svært korte 2013-programmet finner vi grunnlag, om enn litt tynt, for å plassere partiet til høyre på den nye skalaen. Vi ser motstand mot Tysklands progressive miljøpolitikk, ettersom de vil fjerne energisubsidiering og ønsker reform av loven for fornybar energi EEG (*Erneuerbare-Energien-Gesetz*). Dette er en lov som gjennom ulike subsidieringstiltak favoriserer fornybar energi. I tillegg aner vi en idé om at kjernefamilien bør bevares. Partiet skriver: ”Vi står for beskyttelse av familien som samfunnets viktigste byggekloss” (*Wir stehen für den Schutz der Familie als Keimzelle der Gesellschaft*, program 2013: 2). En idé om at kjernefamilien må bevares, følges gjerne av motstand mot homofile ekteskap og utradisjonelle former familiesammensetninger. Men dette skriver ikke partiet eksplisitt noe om, og vi må passe oss for å tolke det for langt.

Partiets miljø- og energipolitikk videreutvikles imidlertid i programmet til europaparlamentsvalget i 2014. Også i her tar partiet til orde for å fjerne subsidiering av energi, noe de mener vil øke tysk konkurransedyktighet. De skriver at de ikke ønsker ”ideologisk ønsketekning” (*ideologischen Wunschdenken*, program 2014a: 19), men politikk ”basert på rasjonelle analyser av fakta” (*auf der Grundlage rationaler Faktenanalysen*, ibid.). I dette programmet ønsker ikke partiet bare å reformere EEG – nå vil de avskaffe den helt. Partiet tar også for seg klimasaken spesifikt og skriver at ”det hefter stor usikkerhet” (*sehr unsicherheitsbehaftet*, ibid.) ved undersøkelsene som viser menneskeskapte klimaendringer. AfD skriver videre at et slikt globalt problem uansett bare kan løses gjennom koordinert innsats fra verdens økonomiske stormakter. Derfor tar de avstand fra ”nasjonal og europeisk alenegang” (*nationale und europäische Alleingänge*, ibid.) i klimapolitikken.

Alle disse standpunktene er uttrykk for en idé om at en reduksjon av klimagasser og en omdreining til fornybar energi kommer i andre rekke. Tysklands, og tyskeres, økonomi er viktigere for AfD. Dette kan vi plassere langt til høyre på den postmaterialistiske skalaen i Tyskland. Klima- og miljøsaken er en av de mest sentrale sakene for den nye skalaen. Ønsket om å få ned CO₂-utslipp og forhindre menneskeskapte klimaendringer er en viktig postmaterialistisk verdi. Ideene som AfD forfekter, er rake motsetningen til *Die Grünen*, som plasseres ytterst til venstre på skalaen og som regnes som et parti som springer rett ut av de postmaterialistiske verdiene som Inglehart i sin tid fant.

Et annet interessant funn fra europaparlamentsprogrammet er det allerede nevnte begrepet ”Gender Mainstreaming”, som partiet mener ”går inn for opphevelse av kjønnsidentiteten” (*auf eine Aufhebung der Geschlechteridentitäten zielt*, program 2016: 18). AfD er imot enhver form for kjønnskvoltering. Partiet ønsker likestilling “under

anerkjennelser av [kjønnes] forskjellige identiteter, sosiale roller og livssituasjoner (*unter Anerkennung ihrer unterschiedlichen Identitäten, sozialen Rollen und Lebenssituationen an*, program 2014a: 16). Dette representerer en idé om at kvinner og menn er grunnleggende forskjellige og at samfunnet må innordne seg deretter. Dette plasseres langt til høyre på den nye skalaen. Kvinnekamp og likestilling mellom kjønnene er en sentral del av de postmaterialistiske verdiene på skalaens venstre side.

I de politiske retningslinjene fra 2014 gjentar partiet de verdikonservative standpunktene i likestillingspolitikken. Også her går de imot enhver form for kjønnskvoltering og skriver at dette er en politikk som forsøker ”å oppheve kjønnsidentiteten” (*auf die Aufhebung der Geschlechteridentitäten zielt*, program 2014b: 6). Dette representerer samme idé som ovenfor om forskjeller mellom kjønnene. I dette programmet ser vi til og med antydninger til en idé om at det er greit at flere menn enn kvinner har høystatusstillinger fordi dette er del av ”en kjønnsidentitet”. I dette programmet adresseres også familiepolitikken og her kommer det tydeligere frem hva slags familie partiet mener er ”samfunnets viktigste byggekloss”, som ble nevnt i 2013-programmet. AfD skriver at ”[e]kteskapet mellom mann og kvinne er familiepolitisk ønskelig” (*Die Ehe zwischen Mann und Frau ist familienpolitisch wünschenswert*, program 2014b: 10). Dette bygger implisitt på en idé om at likekjønnede ekteskap ikke er familiepolitisk ønskelig. Kampen for homofiles rettigheter representere et verdisyn som befinner seg til venstre på den nye skalaen, og AfDs konservative standpunkt må plasseres helt til høyre. AfD gjentar også argumentet om å avvikle EEG-loven i dette programmet.

Forskjeller mellom Petry og Lucke før splittelsen

Vi finner igjen noen av de samme verdikonservative og høyreorienterte ideene i Luckes artikler. Den 3. Juni 2015 sier Lucke at ekteskapet skal være mellom mann og kvinne. Han er imot at begrepet, slik det er beskyttet av loven, også skal gjelde for likekjønnede forhold. Lucke sier at ”samboerskap” (*Lebenpartnerschaft*, Lucke 2015b) er en viktig rettighet for homofile, men at de ikke skal kunne få inngå ekteskap. Hvis man tillater at andre forhold enn det heterofile forholdet får inngå ekteskap, vil det til slutt bli ”et intetsigende konsept” (*einem nichtssagenden Konzept*, *ibid.*). I likhet med standpunktet om ekteskapet ovenfor, må dette plasseres til høyre på den nye skalaen. Vi finner også en pressemelding der Lucke hevder at AfD er det eneste partiet som vektlegger å legge til rette for familier. Han mener AfD vil gi foreldre tid til å oppdra barna sine, fordi et ekteskap med barn ”er utfyllende, meningsfullt og fylt av lykke” (*ist erfüllend, sinnstiftend, beglückend*, Lucke 2014). Når vi ser dette i

sammenheng med Luckes standpunkt om homofile ekteskap, åpenbarer det seg en idé om at familier som består av mann, kvinne og barn er en måte å leve på som samfunnet burde hegne om. Dette står i motsetning til venstreorienterte postmaterialistiske verdier om viktigheten av å kunne velge alternative livsstiler. I Luckes artikler finner vi også igjen den høyreorienterte energipolitikken. Han angriper regjeringens energipolitikk og subsidiering av fornybar energi og sier at dette er noe ”dere ser på strømgregningen hver måned” (*sehen Sie monatlich an Ihrer Stromrechnung*, Lucke 2013a). Dette representerer en idé om at tyskeres privatøkonomi er viktigere enn å fremme fornybar energi, noe som må plasseres til høyre.

I Petrys artikler før splittelsen finner vi nok en gang standpunktet imot kjønnskvolter. I november 2014 argumenterer for at dette ikke fremmer likestilling – det kvinner må ha, er sjanselighet, ikke resultatlighet. Hun sier at kjønnskvolter gjør at kvinner ikke vet om de får stillinger på grunn av sitt kjønn eller sine evner. Dette representerer en idé om at kjønnskvolter ikke er nødvendig for å gi kvinner like muligheter som menn – de mulighetene er der allerede. Dette er en motsetning til en idé om at strukturelle forhold i samfunnet hindrer slik sjanselighet og at kvotering er en måte å utjevne dette på.

Petry er i artiklene opptatt av å verne om familien og muligheten til å få barn – hun vektlegger dette i større grad enn Lucke. Hun tar opp dette i totalt fem artikler før splittelsen. Den 12. mars 2014 tar hun til orde for å heve barnetrygden i Tyskland, og hun hevder at familier diskrimineres sammenlignet med barnløse i regelverket. Dette fokuset på familien kan forstås som et forsvar av den heterofile kjernefamilien og en høyreorientert idé om at samfunnet har gått for langt i en verdimeslig vektlegging av alternative livsstiler og andre måter å leve sammen på.

Partiprogrammene og Petrys artikler etter splittelsen

I partiprogrammet fra 2015 som bare handler om asyl- og innvandring finner vi ingen ideer som kan plasseres på den nye skalaen, sett bort i fra at innvandringspolitikk er et område der partiene ytterst til høyre og ytterst til venstre på skalaen ofte har diametralt forskjellige standpunkter. I partiprogrammet fra mai 2016, derimot, gjør vi mange interessante funn.

På samme måte som tidligere forsvarer partiet kjernefamilien i dette programmet. Men denne gangen skriver de rett ut at kjernefamilien skal være et ideal. Som er beskrevet under delkapittelet om nasjonalisme og nativisme, ønsker partiet å legge til rette for at flere tyske kvinner føder barn. Dette må også sees i lys av den nye skalaen, ettersom dette også innebærer et fokus på kjernefamilien. Partiet vil innføre ordninger som gjør det mer lønnsomt å være barnefamilie.

Videre har partiet en egen overskrift som heter ”Stopp diskriminering av fulltidsmammaen” (*Diskriminierung der Vollzeit-Mütter stoppen*, program 2016: 43). Under denne overskriften skriver partiet at en trygg tillitsperson er en forutsetning for ”en sunn psykisk utvikling for små barn” (*eine gesunde psychische Entwicklung kleiner Kinder*, program 2016: 43). Partiet vil derfor gjøre det lettere å være hjemme med småunger, og overskriften levner ingen tvil om hvilket kjønn partiet tenker på: det er mamma som skal få være hjemme. Dette representerer en kontrær idé til det postmaterialistiske fokuset på kvinners deltagelse i arbeidslivet, og funnet kan plasseres til høyre.

I det nye programmet skriver AfD også at det foregår en statlig ”Gender-Mainstreaming” (*Gender-Mainstreaming*, program 2016: 55) som de vil kjempe imot. Denne ”Gender-Mainstreamingen” mener partiet blant annet innebærer en ”ensidig fremheving av homo- og transseksualitet” (*einseitige Hervorhebung der Homo- und Transsexualität*, program 2016: 54) i skolen. Partiet vil også legge ned hele kjønnsforskningen ved universitetene, fordi de mener denne forskningen ikke er basert på vitenskapelige kriterier, men politiske mål. Alt dette er standpunkter som er i diametralt det motsatte av kjønnssynet på skalaens venstre side. AfD argumenterer ofte imot noe som allerede mener er til stede i samfunnet. Slik kan politikken deres sees som kontrær, noe som passer inn i teorien om at de høyre-radikale partienes verdikonservative ideer er et motsvar til de postmaterialistiske verdiene.

Vi finner også uttrykk for en annen verdikonservativ idé i det partiet skriver om abort. Partiet vil ha en ”velkomskultur” (*Willkommenskultur*, program 2016: 44) for ufødte barn og sier at kvinner bør få råd som også tar høyde for verdien til det ufødte liv. Alenemammaer bør få finansiell støtte så det blir lettere å ta i mot barn fremfor å abortere. Dette representerer en idé om at det ufødte liv må ilegges større verdi enn i dag. Ideen representerer det motsatte av kvinnekampens fokus på fri abort, og den kan plasseres til høyre på den nye skalaen.

Partiets energipolitikk er enda tydeligere til høyre i dette partiprogrammet sammenlignet med datamaterialet før splittelsen. I kapittelet der de omtaler teamet, skriver de innledningsvis at ”CO2 ikke er et skadestoff, men en essensiell bestanddel i alt liv” (*Kohlendioxid (CO2) ist kein Schadstoff, sondern ein unverzichtbarer Bestandteil allen Lebens*, program 2016: 79). Dette setter tonen for partiets politikk: partiet mener at klimaendringer er naturlig og at man ikke kan stole på forskningen som sier at endringene er menneskeskapt. AfD skriver at den regjerende politikken for et klimanøytralt Tyskland går massivt utover økonomisk og personlig frihet, noe som i klartekst utgjør idégrunnlaget for en høyreorientert klima- og energipolitikk. Partiet gjentar argumentet om avvikle EEG-loven

og nevner i tillegg andre politikkområder som partiet ikke har skrevet om før: atomkraft og såkalt ”fracking”. Partiet vil forlenge atomkraftverkene levealder og tillate den miljøskadelige fracking-metoden for å finne olje i større grad enn i dag. Alt i alt må denne energipolitikken plasseres langt til høyre på den nye skalaen.

I Petrys artikler finner vi igjen de klimaskeptiske ideene. Blant annet hevder hun den 30. november 2015 at gjennomsnittstemperaturen har vært stabil de siste 19 årene og kritiserer myndighetene og mediene for å forsøke ”å overgå hverandre i skrekkscenarier” (*sich mit Schreckensszenarien zu überbieten*, Petry 2015n). EEG-loven kaller hun for det beste eksempelet på regjeringens katastrofale ”panikkhandlinger” (*Panikmache*, *ibid.*). Vi finner også igjen spor av familiepolitikken hun har stått for tidligere. I en innvandringskritisk artikkel hevder hun at fremmedkulturell innvandring er et bevis på en feilaktig familie- og befolkningspolitikk, noe som også reflekterer 2016-programmet fokus på å gjøre det lett for tyske kvinner å føde flere barn.

Oppsummering

Ovenfor har vi sett at partiet kan plasseres langt til høyre på den nye skalaen både før og etter splittelsen. Etter splittelsen er plasseringen mer markant. Klimaskepsisen er mer artikulert og vi ser nye områder innen miljøpolitikken – atomkraftverk og ”fracking”. I tillegg berører programmet abortspørsmålet på en høyreorientert måte, og det tar et tydeligere konservativt standpunkt overfor homofili og alternative kjønnsidentiteter. Det imidlertid viktig igjen å trekke frem at 2016-programmet er et fyldigere og mindre ensidig program enn de tidligere partiprogrammene. Slik har partiet et bredere spekter for å presentere sine høyreorienterte verdier på den nye skalaen. I artiklene finner vi at både Lucke og Petry kan plasseres til høyre, men at Petry har hatt et større fokus på familie enn Lucke før splittelsen. AfD's plassering på både den gamle og den nye skalaen oppsummeres i tabell 5.5.

Tabell 5.5: Plassering på høyre-venstre-skalaene

	Før splittelsen			Etter splittelsen	
	Partiprogrammene	Bernd Lucke	Frauke Petry	Partiprogrammene	Frauke Petry
Den gamle skalaen	Tydlig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk.	Tydlig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk.	Tydlig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk.	Tydlig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk. Er blitt for minstelønn. Plasseres langt til høyre pga. sterk nativisme og standpunkt om funksjonshemmede i skolen.	Tydlig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk. Plasseres langt til høyre pga. sterk nativisme.
Den nye skalaen	Langt til høyre gjennom klimaskepsis og syn på likestilling og kjønn.	Lang til høyre gjennom energipolitikk og syn på likestilling og kjønn.	Lang til høyre gjennom syn på likestilling. Fokus på familie.	Enda lenger til høyre enn før splittelsen pga. mer artikulert politikk på flere områder: klimaskepsis, syn på likestilling, abort, homofili og kjønn.	Langt til høyre gjennom klimaskepsis.

5.6 Saksfokus og helhetlig ideologi

Ovenfor har vi sett funn som viser at AfD har endret saksfokus etter splittelsen i fjor sommer. I denne delen av oppgaven, som er en avslutning av analysen, skal jeg drøfte dette nøyere. I denne avslutning vil jeg også drøfte i hvilken grad partiet har en *helhetlig* høyre-radikal ideologi med handlingsorienterte ideer på tre nivåer, som nevnt i oppgavens metodedel. Har partiet en høyre-radikal diagnose på samfunnet? Har partiet høyre-radikale mål om hvordan samfunnet burde være? Og i hvilken grad har partiet konkret politikk for å nå disse målene? Jeg begynner med å undersøke dette og drøfter så endringen i saksfokuset til slutt.

5.6.1 Fra høyre-radikale tendenser til helhetlig ideologi

Jeg ønsker ikke å inkludere den gamle og nye høyre-venstre-skalaen i drøftingen av om partiet har en helhetlig høyre-radikal ideologi. Dette er skalaer der svært mye forskjellig politikk kan plasseres, noe som kompliserer drøftingen. Jeg mener det er bedre å forenkle drøftingen til tre av kjennetegnene som er pekt ut i oppgaven: nativisme, autoritær innstilling og euroskeptisisme. Jeg inkluderer altså heller ikke populisme. Populisme står nemlig i en særstilling. Det er diskutabelt hvor analytisk fornuftig det er å se dette kjennetegnet som noe et parti har ideer innenfor på tre ulike handlingsorienterte nivåer. Kjennetegnet er, som

definert i denne oppgaven, i stor grad retorisk betinget – populisme er en retorisk forståelse av samfunnet som bestående av en virkelighetsfjern elite og folket og dets vilje. Dette innebærer riktignok en diagnose, og målet er at folkeviljen skal vinne frem. Konkret politikk kan være folkeavstemninger eller ulike tiltak for å svekke elitens makt. Men hvis ikke disse ideene pares med andre politikkområder, forblir populismen likevel hul. Den mangler innhold. En handlingsorientert politisk ideologi kan ha populistisk karakter, men å finne populisme på tre handlingsorienterte nivåer, mener jeg er lite analytisk fruktbart.

I datamaterialet før splittelsen er det bare euroskeptisisme som inneholder ideer på de tre nivåene og som derfor kan beskrives som helhetlig.. Nativisme har vi kun sett spor av i datamaterialet, nærmere bestemt i Petrys artikler, og disse sporene har hatt deskriptiv karakter. Vi har ikke sett en tydelig nativistisk forståelse av hvordan samfunnet burde være. Innvandringspolitikken som Petry forfekter, kan sees som konkret politikk for å nå nativistiske mål, men politikken kan også sees som et ønske om å hindre innvandring på bakgrunn av ikke-nativistiske ideer. Autoritær innstilling er på sin side ikke til stede i datamaterialet før splittelsen i det hele tatt.

Euroskeptisisme, derimot, finner vi til gangs i datamaterialet før splittelsen. Partiets forståelse av EU og euroordningspolitikken kan sies å være handlingsorientert og helhetlig. Vi har sett at partiet har en diagnose på hvordan tilstanden er i EU og valutasamarbeidet: EU har blant annet store demokratiproblemer, bryter viktige rettsprinsipper gjennom sin nasjonale overstyring og fører en økonomisk politikk som er til stor skade for hele Europa. Videre har partiet et mål om hvordan det heller burde være: Tyskland burde få langt større suverenitet, den europeiske integrasjonen må ned på et lavere nivå og eurosoneen må avvikles. Konkret politikk er det heller ikke mangel på. Partiet vil blant annet innføre folkeavstemninger som kan overprøve avgjørelser i EU, innføre en egen subsidiaritetsdomstol og innføre et mindre valutasamarbeid mellom Tyskland og andre angivelige stabile land i Europa, eventuelt gjeninnføre den tyske marken.

AfD forfekter som vi har sett ovenfor, nasjonalistiske ideer som ikke har et etnisk element før splittelsen. Det er nativisme som er denne oppgavens minimale definisjon av høyrradikalisme, og den statlige formen for nasjonalisme er det derfor ikke nødvendig å drøfte her. AfD har derfor som nevnt bare ideer på de tre nivåene når det gjelder ett av kjennetegnene: euroskeptisisme. Dette er som drøftet i kapittel 2, et kjennetegn ved den høyrradikale partifamilien, men kjennetegnet er langt fra eksklusivt for partifamilien – det går fint å være euroskeptisk uten å være høyrradikal.

Etter splittelsen, derimot, finner vi uttrykk for en langt mer helhetlig høyre-radikal ideologi. Vi finner ideer på de tre nivåene i alle kjennetegnene: nativism, autoritær innstilling og euroskeptisisme. Euroskeptisismen er like helhetlig som før splittelsen. Diagnosen er den samme og målene og politikken er også stort sett de samme, sett bort i fra en skjerping gjennom at partiet åpner for å melde Tyskland ut av unionen.

Nativismen som kommer til uttrykk i Petrys artikler etter splittelsen og det nye partiprogrammet fra 2016, inneholder også ideer på de tre nivåene. Vi ser at AfD mener det foregår en kulturell omveltning av den tyske nasjonen gjennom innvandring, særlig fra muslimske land. Partiet anser dette som en trussel, både for nasjonens fremtid, for demokratiet og for innbyggernes trygghet. Partiet har også et tydelig syn på hva den tyske nasjon er; en av de store europeiske kulturnasjonene med en kulturarv som former tyskere identitet og som ”en ny politikkforståelse” må forstås ut i fra. AfD uttrykker standpunkter som representerer en idé om at den tyske nasjonen er til for etnisk tyske. Partiets mål er å bevare den tyske nasjonen og beskytte den fra fremmedkulturell påvirkning. Som vi har sett, skriver AfD faktisk rett ut at det å bevare den tyske kulturen, er et av deres viktige mål. Det er heller ingen mangel på konkret politikk for å nå målene. Dette er for eksempel en rekke svært strenge innvandringspolitiske tiltak som skal stoppe asylstrømmen fullstendig, politiske tiltak for å begrense islams utfoldelse i Tyskland og en endring av Tysklands fokus på landets nazistiske fortid – partiet vil heller trekke frem positive sider fra historien.

Også når det gjelder autoritær innstilling, finner vi ideer på de tre nivåene etter splittelsen, dog kun i det nye partiprogrammet fra mai 2016. I 2015-programmet var de autoritære ideene kun knyttet til konkrete innvandringspolitiske tiltak. I 2016-programmet, derimot, beskriver partiet at staten har sviktet rettssikkerheten i Tyskland og at AfD vil føre den tilbake. Partiet mener kriminaliteten øker og vil fortsette å øke dersom man ikke gjør noe. Partiet kan sies å ha et mål om danne en sterk stat som tar et reelt oppgjør med kriminalitet. Som konkret politikk for å gjøre Tyskland til en slik stat, vil partiet blant annet senke den kriminelle lavalderen, gjøre datatilgangen til politiet større, fengsle farlige rusavhengige og psykisk syke og ikke minst gi større ressurser til politiet. Partiet vil også styrke hæren og potensielt involvere den i å håndheve landets grenser.

Analysen min finner at AfD ikke var et høyre-radikalt parti før splittelsen. Nativismen er kun til stede i liten grad i Petrys artikler, altså hos bare én av partilederne. Nativismen hos henne er ikke til stede på en helhetlig måte, men kan anses som spor. Autoritær innstilling finner vi ikke i det hele tatt. Partiet bør derfor først og fremst sees som et populistisk euroskeptisk parti på høyresiden før splittelsen, noe som kan sies å ha tendenser av

høyrradikalisme, men som på ingen måte er høyrradikalisme. Etter splittelsen ser vi at partiet har utviklet en helhetlig høyrradikal ideologi. Partiet forfekter nativisme, euroskeptisisme og en autoritær innstilling, og partiet har en diagnose på samfunnet, et mål for samfunnet og politikk for å nå målene når det gjelder alle de tre kjennetegnene. Alle de tre kjennetegnene har også tydelige innslag av populisme: partiets politikk kan leses som et forsvar av det tyske folk mot den gjeldene makten.

5.6.2 Fra énsaksparti til høyrradikal ideologi

I dette ligger det at partiet har skiftet saksfokus. Jeg vil drøfte dette ytterligere, særlig ettersom AfD i sin begynnelse ble beskrevet som et énsaksparti. Min analyse finner også at AfD har gått fra å ha et i stor grad énsidig fokus på EU og euroordningspolitikken til å ta til seg innvandring og asyl som et vel så viktig område. Dette skiftet så vi med en gang etter splittelsen da partiet laget et eget program for asyl- og innvandringspolitikk. Skiftet ble enda tydeligere i Petrys artikler de påfølgende månedene og ikke minst i det nye partiprogrammet fra 2016. Mens tidligere partiprogrammer, sett bort i fra innvandringsprogrammet, har vært sterkt preget av EU-spørsmål, er bare 1 av 14 kapitler viet til dette i det nye programmet. Partiet legger i mye større grad vekt på innvandringspolitikk og har et sterkt fokus på bevaring av tysk nasjon og kultur i 2016-programmet. Partiet kan derfor sies å ha differensiert fokuset sitt. EU-spørsmålet er ikke forlatt, men et minst like viktig saksområde er kommet til.

Det er dog ikke slik at partiet *bare* skrev om europapolitikk før splittelsen. I tillegg til politikken som er nevnt i denne oppgaven, har partiet tatt for seg, både i partiprogrammene og partiledernes artikler, flere andre politikkområder som faller utenfor denne oppgavens analyseområde. Dette gjelder også datamaterialet etter splittelsen. Dette tydeliggjør en allerede nevnt begrensning i oppgavens forskningsdesign: analyse som bygger på idealtyper hopper gjerne over ideene som ikke passer inn i idealtypene. Dette begrenser drøftingen av partiets fokus og spørsmålet om partiet er et énsaksparti eller ikke. Likevel vil jeg driste meg til å si at den sterke vektleggingen av EU-kritikk før splittelsen sammenlignet med partiets nativistiske forståelse av den tyske nasjon og sterke vektlegging av innvandringskritikk etter splittelsen, gjør at partiet har gått fra å være i stor grad et euroskeptisk énsaksparti til å bli et høyrradikalt parti med en mer differensiert politikk. Dette antyder at splittelsen i AfD, der den islamkritiske, konservative fløyen vant og store deler av den liberale fløyen forsvant, har hatt store konsekvenser for partiets ideologi.

I den sammenheng er det viktig å trekke frem at datamaterialet, som påpekt i oppgavens kapittel 3, ikke er helt likt før og etter splittelsen. Det fyldigste partiprogrammet før splittelsen, var programmet til europaparlamentsvalget der vektlegging av europaspørsmål var naturlig for partiet. AfDs første partiprogram fra 2013 og de politiske retningslinjene fra 2014, er på sin side korte dokumenter som ikke har samme uttømmende karakter. Etter splittelsen er det viktigste programmet det nye fra mai 2016. Dette er det klart lengste og mest uttømmende partiprogrammet partiet har produsert så langt. Artikkene veier til en viss grad opp for dette, men det har uansett vært større rom for å et bredere saksfokus i datamaterialet etter splittelsen. Nå er det likevel slik at det er dette datamaterialet som er tilgjengelig for analysen – som påpekt i kapittel 3 er det dette datamaterialet AfD har produsert. Slik kan forandringen fra et énsaksfokus i datamaterialet før splittelsen til en mer differensiert politikk etter splittelsen også sees som en konsekvens av at AfD er et nytt parti som har etablert seg i det politiske landskapet de siste tre årene.

Helt til slutt bør det også trekkes frem at den enorme strømmen av flyktninger til Tyskland i 2015 har gjort innvandring- og asylpolitikken til et svært viktig område i det tyske politiske landskapet. At vi finner et fokus hos AfD på dette etter splittelsen, må sees i lys av denne situasjonen. Flyktningkrisen kan være en medvirkende årsak til at partiet ikke lenger vier samme prioritet til EU og euroredningspolitikken. Euroredningspolitikken og de økonomiske problemene i flere av eurosonens land kan også sies å ha hatt et mer prekært preg i AfDs periode frem mot splittelsen sammenlignet med etter splittelsen. Slik kan de to sakenes plass i den politiske debatten ha preget partiets fokus.

6 Konklusjon og drøfting

Ovenfor har jeg allerede drøftet flere viktige poenger i denne oppgavens funn. Noen poenger gjenstår imidlertid fortsatt, og jeg vil trekke frem disse i en oppsummering i dette kapitlet. Oppgavens funn oppsummeres i tabell 6.1. Nedenfor vil jeg også reflektere rundt om oppgavens funn kan hjelpe oss å forstå AfD's relativt store fremgang, sammenlignet med tidligere høyre-radikale partier i Tyskland.

Vi har sett at AfD har utviklet seg fra være et hovedsakelig euroskeptisk parti til å ta en helhetlig høyre-radikal ideologi. Et viktig funn er dog at partiet har vært populistisk fra start. Populismen er sterkt til stede i artiklene til de to partilederne samlet sett før splittelsen og også hos Petry etter splittelsen. Vi har funnet populisme også i alle partiprogrammene – selv om disse funnene som ventet ikke har vært like sterke. Denne populismen gir AfD et tydelig preg av å være et protestparti. Partiet har vært, og har også fremstilt seg selv som, et parti på siden av de etablerte politiske partiene. Denne karakteren av protest kan være med å forklare hvorfor partiet er blitt koblet til den høyre-radikale trenden i Europa helt siden begynnelsen til tross for at partiet ikke har forfektet høyre-radikal ideologi. Det samme kan sies om partiets euroskeptisisme. Dette er kjennetegn ved mange andre høyre-radikale partier, og det er ikke minst et kjennetegn som ofte går hånd i hånd med populisme og dens karakter av protest mot eliten. Det er i den sammenheng interessant at partiet uttrykker enda mer euroskeptiske ideer etter splittelsen.

Opgaven har også funnet at partiet har beveget seg ettertrykkelig til høyre på de to skalaene som teorikapitlet har definert. På den gamle skalaen har partiet hele tiden forfektet en konservativ økonomisk høyrepolitikk. Dette har ikke endret seg i nevneverdig grad. Men den sterke nativismen vi finner etter splittelsen, plasserer partiet mye lengre til høyre på den gamle skalaen enn før splittelsen fordi vi også forstår skalaen ut i fra hvor ulikt eller likt man mener det skal være mellom mennesker i samfunnet. AfD's nativism som blant annet vil innføre en rekke strenge regler for muslimer, er uttrykk for en sterk høyredreining. Dette støttes av et annet ikke-nativistisk funn om at funksjonshemmede ikke skal inkluderes i den vanlige skolen på samme måte som i dag.

AFD har også beveget seg mot høyre på den nye skalaen. Etter splittelsen finner vi flere uttrykk for høyreorientert verdier som står i kontrast til de venstreorienterte, postmaterialistiske verdier. Partiet er verdikonservativt i likestillingspolitikken, abortspørsmålet, miljøpolitikken og familiepolitikken. AfD må plasseres langt til høyre også før splittelsen gjennom partiets syn på likestilling og klima, men etter splittelsen tar partiet

for seg flere politikkområder. De høyreorienterte verdiene om klima og likestilling er i tillegg mer artikulert. Sistnevnte kan skyldes at det siste partiprogrammet også er det fyldigste. Men oppgavens funn antyder likevel at partiet har beveget seg mot høyre.

Videre er det gjort et interessant funn i Frauke Petrys artikler før splittelsen. Vi finner spor av den høyre-radikale ideologien som partiet utviklet etter at Petry og hennes fløy fikk langt større kontroll over partiet. Petry er mer opptatt av innvandring enn Lucke før splittelsen. Hun er også mer opptatt av familiepolitikk – et område som utgjør en viktig del av både AfD's høyreorienterte verdier på den nye skalaen og partiets nativisme etter splittelsen. Det viktigste sporet av AfD's nye ideologi i Petrys artikler før splittelsen er imidlertid nativismen i hennes innvandringspolitiske standpunkter. Vi finner nativisme, om enn ikke entydig, i hennes syn på islamisering av Tyskland. Ideologien som partiet utviklet etter splittelsen, kan altså spores tilbake til den ene fløyen i partiet før splittelsen.

AfD's ideologi har altså endret seg markant på flere områder etter splittelsen. De sterke funnene av nativisme og autoritær innstilling er spesielt viktige for å forstå partiets nye ideologi. Det er også interessant at den nye ideologien kan også sies å være direkte i strid med det Lucke forfektet før splittelsen, da han forsøkte å ta ettertrykkelig avstand fra fremmedfiendtlighet.

At splittelsen har ført til en stor endring i partiets ideologi, forteller oss kanskje noe om hvor ustabil ideologien i utgangspunktet var. Det antyder at partiets ideologi var tilbøyelig til forandringer før splittelsen. AfD var et ungt parti som vokste raskt. Partiet fikk på kort tid et stort tilfang av ulike mennesker med ulike meninger, noe som manifesterte seg i to ulike fløyer som til slutt rev partiet i to. Denne oppgavens funn viser at AfD kan være et interessant case for ustabilitet i unge partiers ideologi. Samtidig var partiet grunnlagt på bakgrunn av én spesifikk sak, nemlig euroordningspolitikken og EU, noe som tok svært mye plass i partiets ideologi. AfD kan således også være et interessant case for ustabilitet i énsakspartiers ideologi. Slike nye partier vil nødvendigvis forsøke å differensiere politikken sin etter hvert som grunnleggelsessaken mister styrke og partiene forsøker å nå nye velgere.

Tabell 6.1: Høyre-radikalisme i AfD – oppgavens funn

	Før splittelsen			Etter splittelsen	
	Partiprogrammene	Bernd Lucke	Frauke Petry	Partiprogrammene	Frauke Petry
Nativisme og nasjonalisme	Ingen nativisme. Tydelig statlig nasjonalisme.	Ingen nativisme. Tydelig statlig nasjonalisme.	Spor av nativisme. Tydelig statlig nasjonalisme.	Tydelig og helhetlig nativisme. Islamfiendtlig. Statlig nasjonalisme.	Tydelig nativisme i innvandringspolitikk. Islamfiendtlig. Statlig nasjonalisme.
Autoritær innstilling	Ikke til stede.	Ikke til stede.	Ikke til stede.	Tydelig og helhetlig i justispolitikk, mindre tydelig i innvandringspolitikk.	Ikke til stede.
Populisme	Delvis i EU-politikken	Tydelig i EU-politikken	Til stede i EU-politikk og innvandringspolitikk.	Til stede i flere politikkområder.	Tydelig i EU-politikk og innvandringspolitikk.
Euroskeptisisme	Revisjonistisk (nivå 2). Gjennomsyrrer partiprogrammene. Helhetlig.	Revisjonistisk (nivå 2). Utvilsomt det sterkeste kjennetegnet hos Lucke. Helhetlig.	Revisjonistisk (nivå 2). Tydelig til stede i enkelte artikler, men mindre fokus enn hos Lucke.	Revisjonistisk (nivå 2). Grenser til EU-avvisning (nivå 1). Helhetlig, men får mindre fokus enn før.	Revisjonistisk (nivå 2). Grenser til EU-avvisning (nivå 1). Mindre fokus enn hos Lucke.
Den gamle skalaen	Tydelig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk.	Tydelig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk.	Tydelig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk.	Tydelig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk. Er blitt for minstelønn. Plasseres langt til høyre pga. sterk nativisme og standpunkt om funksjonshemmede i skolen.	Tydelig til høyre økonomisk, men ikke nyliberalistisk. Plasseres langt til høyre pga. sterk nativisme.
Den nye skalaen	Langt til høyre gjennom klimaskepsis og syn på likestilling og kjønn.	Lang til høyre gjennom energipolitikk og syn på likestilling og kjønn.	Lang til høyre gjennom syn på likestilling. Fokus på familie.	Enda lenger til høyre enn før splittelsen pga. mer artikulert politikk på flere områder: klimaskepsis, syn på likestilling, abort, homofili og kjønn.	Langt til høyre gjennom klimaskepsis.

6.1 En hypotese om AfD's suksess så langt

Denne oppgaven har i stor grad vært deskriptiv. Vi har studert AfD's tilknytning til den høyre-radikale partifamilien, og i besvarelsen av problemstillingen har målet vært å finne ut av hvilke ideer AfD forfekter. Til tross for oppgavens deskriptive karakter kan analysens funn likevel være grobunn for noen refleksjoner rundt årsakene bak partiets suksess siden opprettelsen i 2013. Partiet har særlig gjort det godt på meningsmålinger og i lokalvalg det siste snauet året. AfD's suksess står i kontrast til den svake oppslutningen til tidligere høyre-radikale partier i Tyskland. Som nevnt innledningsvis, har det vært et spesielt sterkt *cordon sanitaire* i landet, noe som ofte trekkes frem som en viktig forklaring på fraværet av et høyre-radikalt parti. Det har vært klare grenser for hva man kan si og mene som parti på ytre høyre fløy uten å bli politisk isolert (Thorsen 2012: 210). Et eksempel er hvordan slike partier er blitt behandlet av mediene. Ellinas (2010: 124) finner at tysk presse i stor grad har ignorert partier og bevegelser som kan betegnes som høyre-radikale.

Min analyse finner at AfD ble opprettet som et euroskeptisk populistisk parti i 2013. Partiet var ikke høyre-radikalt. Partiet forfektet hverken nativism eller en autoritær innstilling. Partiet var innvandringskritisk, men denne innvandringskritikken var langt mer spiselig for det tyske tabuet enn nativistisk begrunnet innvandringskritikk. Først etter splittelsen i fjor sommer finner vi nativism i partiet. Slik kan AfD's opprinnelige moderate ideologi ha vært med på å bryte et tabu om ytre høyre i Tyskland. Gjennom suksessen i europaparlamentsvalget i 2014 og i flere lokalvalg bygget AfD opp en organisatorisk styrke. Partiet inntok en posisjon i det tyske politiske landskapet mens det var et ikke-nativistisk parti. Denne organisasjonen har det nye AfD etter splittelsen kunnet bygge videre på.

Denne hypotesen bør på ingen måte sees som et forsøk på å forklare en hel årsakssammenheng. Det finnes mange andre faktorer som kan ha vært avgjørende for partiets suksess så langt. Hvordan CDU/CSU og SPD har samarbeidet og posisjonert seg i det politiske landskapet, kan være en viktig faktor som denne oppgaven ikke skal gå inn på. Blant annet Kitschelt (1995) legger vekt på at det sosialdemokratiske og kristendemokratiske partiet i et partisystem kan skape et mulighetsrom for høyre-radikale partier gjennom hvordan de plasserer seg. En annen faktor kan rett og slett være hvor godt AfD og dets ledere har klart å konkurrere om velgerne i den gjeldende politiske debatten.

Hypotesen om AfD's opprinnelse som et moderat parti finner imidlertid støtte i Elisabeth Ivarsflatens (2006) teori "Reputational Shields". Denne teorien går ut på at innvandringskritiske partier som har en annen opprinnelse enn innvandringsfokuset

høyrradikal ideologi lykkes i langt større grad enn partier som har fokusert på innvandring fra start. Teorien sier at partiene kan bruke sin opprinnelse til å forsvare seg mot anklager om ekstremisme og rasisme. Dette ”skjoldet” gir den offentlige debatten om partiet en annen karakter, og det gjør at velgere kan legitimere å stemme på partiet både overfor seg selv og andre (Ivarsflaten 2006: 7). Ivarsflaten finner god støtte for teorien i sin studie. Hun finner at samtlige innvandringskritiske partier som mislyktes i perioden 1980-2005, i alt 34 partier, manglet et slikt ”reputational shield”. Seks av syv partier som lyktes i samme periode, hadde et slikt ”skjold” å vise til. Et eksempel er Fremskrittspartiet i Norge, som har kunnet trekke frem sin fortid som et økonomisk liberalt parti som kjempet imot høye skatter og avgifter.

Partiene kan altså sanke stemmer med fremmedfiendtlig politikk uten det samme stigmaet som partier uten et slikt skjold må leve med. Som Ivarsflaten skriver, har flesteparten av de suksessrike partiene i hennes studie vokst etter at de begynte å fokusere på innvandringssaken (Ivarsflaten 2006: 13-14). Dette er noe vi kjenner igjen i AfD. Etter splittelsen har AfD vokst på meningsmålingene i takt med skiftet til en høyrradikal ideologi med vekt på innvandring, slik denne oppgaven finner. På mange måter minner AfD om UKIP i Storbritannia. Også UKIP begynte som et euroskeptisk parti, men forandret seg etter hvert til et høyrradikalt parti som også fokuserte på innvandring (Dennison og Goodwin 2015: 172). De siste par årene har partiet opplevd velgersuksess og nytt godt av den kontroversielle innvandringsstrømmen Storbritannia har opplevd (ibid.: 186). Hvordan det vil gå med AfD fremover kan avhenge av hvordan flyktningssituasjon utvikler seg frem mot forbundsdagsvalget neste år og ikke minst hvordan Europa og Tyskland håndterer denne saken. AfDs suksess kan også avhenge av i hvilken grad partiet klarer å gjøre seg spiselig for en større del av de tyske velgerne samtidig som partiet forfekter høyrradikal innvandringskritikk.

Litteraturliste

Faglitteratur

- Arzheimer, K. 2015, "The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?", *West European Politics*, volum 38, nr. 3, s. 535-556.
- Backes, U. 1989, *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Backes, U. 1991, "Nationalpopulistische Protestparteien in Europa: Vergleichende Betrachtung zur phänomologischen und demokratietheoretischen Einordnung", *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, volum 20, nr. 1, s. 7-17.
- Berbuir, N., Lewandowsky, M. og Siri, J. 2014, The AfD and its Sympathisers: Finally a Right-Wing Populist Movement in Germany?, *German Politics*, volum 24, nr. 2, s. 154-178.
- Bergström, G. og Boréus, K. 2012, *Textens mening og makt: metodebok i samhällsvetenskaplig text- og diskursanalys*, opplag 3:1. Lund: Studentlitteratur.
- Brack, N. og Startin, N. 2015, "Introduction: Euroscepticism, from the margins to the mainstream", *International Political Science Review*, volum 36, nr. 3, s. 239-249.
- Bratberg, Ø. 2014, *Tekstanalyse for samfunnsvitere*, 1. utgave. Oslo: Cappelen Damm.
- Bunzl, J. 1992, "National Populism in Austria", *Patterns of Prejudice*, volum 26, nr. 1-2, s. 28-36.
- Ellinas, A. A. 2010, *The Media and the Far Right in Western Europe: Playing the Nationalist Card*. New York: Cambridge University Press.
- Ennsner, L. 2010, "The homogeneity of West European party families: The radical right in comparative perspective", *Party Politics*, volum 18, nr. 2, 2. 151-171.
- Dahle, M. H. 2015, *On the Right Side: Conservative Parties and Ideologies in Canada*, Masteroppgave i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.
- Dalton, R. J. 2014, *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*, 6. Utgave, Sage CQ Press, Los Angeles.
- Dennison, J og Goodwin, M. 2014, "Immigration, Issue Ownership and the Rise of UKIP", *Britain Votes*, volum 68, nr 1, s. 168-187.
- Fennema, M. 1997, "Some conceptual issues and problems in the comparison of anti-immigrant parties in Western Europe", *Party Politics*, volum 3, nr. 4, s. 473-492.

- Flanagan og Lee 2003, "The New Politics, Culture Wars, and the Authoritarian-Libertarian Value Change in Advanced Industrial Democracies", *Comparative Political Studies*, volum 36, nr. 3, s. 235-270.
- Franzmann, S. T. 2014, "Die Wahlprogrammatik der AfD in vergleichender Perspektive, *Mitteilung*", Institut für Deutsches und Internationales Parteienrecht und Parteienforschung, Heinrich Heine Universität Düsseldorf, Årgang 20. Tilgjengelig fra:
<http://www.pruf.de/fileadmin/redaktion/Oeffentliche_Medien/PRuF/MIP/MIP_2014.pdf>.
- Freeden, M. 1994, "Political Concepts and Ideological Morphology", *Journal of Political Philosophy*, volum 2, nr. 2, s. 140-164.
- Freeden, M. 1996, *Ideologies and political theory: a conceptual approach*, Oxford: Clarendon Press.
- Gerring, J. 1997, "Ideology: A definitional analysis", *Political Research Quarterly*, volum 50, nr. 4, s. 957-994.
- Hay, C. 2011, "Ideas and the Construction of Interests", i Beland, D. og Cox, R. H. (red.), *Ideas and Politics in Social Science Research*, Oxford: Oxford University Press.
- Inglehart, R. 1971, "The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies", *American Political Science Review*, volum 64, nr. 4, s. 991-1017.
- Inglehart, R. 2008, "Changing Values Among Western Publics from 1970 to 2006", *West European Politics*, volum 31, nr. 1-2, s 130-146.
- Ignazi, P. 2003, *Extreme Right Parties in Western Europe*, Oxford: Oxford University Press.
- Ivarsflaten, E. 2006, *Reputational Shields: Why Most Anti-Immigrant Parties Failed in Western Europe, 1980-2005*, Arbeidsnotat, Nuffield College.
- Jankowski, M., Schneider, S. og Tepe, M. 2016, "Ideological alternative? Analyzing Alternative für Deutschland candidates' ideal points via black box scaling", *Party Politics*, doi: 10.1177/1354068815625230.
- Jugendgerichtsgesetz § 105. "Anwendung des Jugendstrafrechts auf Heranwachsende, Jugendgerichtsgesetz § 105". Tilgjengelig fra:
<<https://dejure.org/gesetze/JGG/105.html>>
- Jupskås, A. R. 2008, *Populisme på norsk: En typologi med belegg fra partilederdebatteer 1973-2005*, Masteroppgave i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

- Jupskås, A. R. 2012, *Ekstreme Europa: Ideologi årsaker og konsekvenser*, 1. utgave, Oslo: Cappelen Damm.
- Kitschelt H. 1995, *The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis*, Michigan: The University of Michigan Press.
- Knight, K. 2006, "Transformations of the Concept of Ideology in the Twentieth Century", *American Political Science Review*, volum 100, nr. 4, s. 619-626.
- Kolstø, P. 2000, *Political construction sites: Nation-Building in Russia and the Post-Soviet States*, Colorado: Westview Press.
- Mair, P. og Mudde C. 1998, "The Party Family and its study", *Annual Review of Political Science*, volum 1, s. 211-229.
- Marks, G., Hooghe, L., Nelson, M. og Edwards, E. 2015, "Party Competition and European Integration in the East and West", *Comparative Political Studies*, volum 39, nr. 2, s. 155-175.
- Mehta, J. 2011, "The Varied role of Ideas in Politics", i Beland, D. og Cox, R. H. (red.), *Ideas and Politics in Social Science Research*, Oxford: Oxford University Press.
- Minkenberg, M. 1998, *Die neue radikale Rechte im Vergleich: USA, Frankreich, Deutschland*, Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Mudde C. 1996, "The war of words defining the extreme right party family", *West European Politics*, volum 19, nr. 2, s. 225-248.
- Mudde, C. 2007, *Populist radical right parties in Europe*, Cambridge: Cambridge University.
- Mudde, C. 2012, "The comparative study of party-based Euroscepticism: the Sussex versus the North Carolina School", *East European Politics*, volum 28, nr. 2, s. 193-202
- Mudde. C. 2014, "Fighting the system? Populist radical right parties and party system change", *Party Politics*, volum 20, nr. 2, s. 217-226.
- Mudde, C. og Kaltwasser, C. R. 2012, "Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis", i Mudde, C. og Kaltwasser, C. R. (red.), *Populism in Europe and the Americas: Threat or Corrective for Democracy*, New York: Cambridge University Press, s. 1-26.
- Mudde, C., Rovira, C. og Kaltwasser, C. R. 2013, "Populism", i Freedon, M. og Stears, M. (red), *The Oxford Handbook of Political Ideologies*, Oxford: Oxford University Press.
- Norris, P. 2005, *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rokkan, S. 1970, *Citizens, Elections, Parties: Approaches to the Comparative Study of Political Development*, Oslo: Universitetsforlaget.

- Sainsbury, D. 1981, "Theoretical Perspectives in Analyzing Ideological Change and Persistence: The Case of Swedish Social Democratic Party Ideology", *Scandinavian Political Studies*, volum 4, nr. 4, s. 273-294.
- Taggart, P. 2000, *Populism*, Buckingham: Open University Press.
- Taggart, P. og Szczerbiak, A. 2002, *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*, Brighton: Sussex European Institute, working paper nr. 51.
Tilgjengelig fra: <<https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-51.pdf&site=266>>
- Thorsen, D. E. 2012, "Sytti års ørkenvandring: Høyreekstremisme i Forbundsrepublikken Tyskland", i Sørensen Ø., Hagtvet, B. og Steine, B. A. (red.), *Høyreekstremisme: Ideer og bevegelse i Europa*, Oslo: Dreyers Forlag.
- Vedeler, M. 2015, *Tekstanalytiske muligheter i studier av partiers ideologi*, semesteroppgave i STV4020D: Dokumentbaserte undersøkelser, Oslo: Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Referanser fra nyhetsartikler

- Amann, M. og Schult, C. 2015, Egos für Deutschland. *Der Spiegel* [internett], 16. mai.
Tilgjengelig fra: <<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-134995227.html>> [Dato for tilgang: 1. februar 2016].
- Amann, M., Bartsch, M., Friedmann, J., Minkmar, N., Sauga, M. og Winter, S. 2016, The Hate Preachers: Inside Germany's Dangerous New Populist Party. *Der Spiegel* [internett], 10. februar. Tilgjengelig fra:
<<http://www.spiegel.de/international/europe/alternative-for-germany-shows-its-true-right-wing-colors-a-1076259.html>> [Dato for tilgang: 22. april 2016].
- Augstein, J. 2013, Im Zweifel links: Politik für Männer ab 50. *Der Spiegel* [internett], 18. mars. Tilgjengelig fra: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/alternative-fuer-deutschland-neue-populistische-partei-in-deutschland-a-889447.html>> [Dato for tilgang: 19. oktober 2015].
- Bangel, C. 2013, Der Populisten-Spagat der AfD, *Zeit Online* [internett], 13. september.
Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2013-09/afd-wahlkampf-lucke-petry>> [Dato for tilgang: 22. april 2016].
- Bender, J. 2016, Die Schmerzgrenze verschiebt sich. *Frankfurter Allgemeine* [internett], 10. april. Tilgjengelig fra: <<http://www.faz.net/aktuell/politik/afd-naehert-sich>>

- [rechtspopulisten-front-national-fpoe-ukip-an-14171094.html#/elections](https://www.welt.de/politik/deutschland/article14171094.html#/elections)> [Dato for tilgang 23. April 2016].
- Bewarder, M., Klebe G. F. og Sturm D. F. 2016, Und die nächste Asylverschärfung ist schon in Arbeit. *Die Welt* [internett], 12. januar. Tilgjengelig fra: <<http://www.welt.de/politik/deutschland/article150929348/Und-die-naechste-Asylverschaeerfung-ist-schon-in-Arbeit.html>> [Dato for tilgang 24. april 2016].
- Connoly, K. 2012, Germany's birthrate is the lowest in Europe - and falling fast. *The Guardian* [internett], 21. oktober. Tilgjengelig fra: <<https://www.theguardian.com/world/2012/sep/21/germany-birthrate-low-falling>> [Dato for tilgang: 11. mai 2016].
- Der Spiegel. 2015a, Nach Niederlage: Ex-Vorsitzender Lucke tritt aus AfD aus. *Der Spiegel* [internett], 8. juli. Tilgjengelig fra: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/afd-bernd-lucke-tritt-aus-der-afd-aus-a-1042730.html>> [Dato for tilgang: 29. januar 2016].
- Der Spiegel. 2015b, AfD-Chef zu möglichem Euro-Austritt Griechenlands: Lucke begrüßt "späte Einsicht" der Bundesregierung. *Der Spiegel* [internett], 3. januar. Tilgjengelig fra: <<http://www.spiegel.de/politik/ausland/griechenland-afd-lucke-lobt-bundesregierung-fuer-euro-austritt-idee-a-1011158.html>> [Dato for tilgang 16. juni 2016].
- Der Spiegel. 2016a, AfD-Vorsitzende: Petry wirft Gabriel "zutiefst undemokratische Haltung" vor. *Der Spiegel* [internett], 25. mars. Tilgjengelig fra: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/frauke-petry-greift-sigmar-gabriel-an-und-rechnet-mit-25-prozent-a-1084128.html>> [Dato for tilgang: 22. april 2016].
- Der Spiegel. 2016b, AfD-Vize Gauland: "Habe Boateng nie beleidigt". *Der Spiegel* [internett], 29. mai. Tilgjengelig fra: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/alexander-gauland-habe-jerome-boateng-nie-beleidigt-a-1094721.html>> [Dato for tilgang 16. juni 2016].
- Deutsche Welle. 2016, *Petry's AfD: Waking up ghosts of the past? | Conflict Zone* [videoklipp], 23. mars. Tilgjengelig fra: <<https://www.youtube.com/watch?v=anmDeVeuZwA>> [Dato for tilgang 24. april 2016].
- Die Welt. 2015, In Luckes Partei herrschen strenge Einlasskontrollen. *Die Welt* [internett], 20. juni. Tilgjengelig fra:

- <<http://www.welt.de/politik/deutschland/article144215891/In-Luckes-Partei-herrschen-streng-Einlasskontrollen.html>> [Dato for tilgang: 8. september 2015].
- Die Zeit. 2015a, Petry setzt Lucke Ultimatum im Machtkampf. *Die Zeit* [internett], 18. mai. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2015-05/afd-bernd-lucke-frauke-petry-machtkampf-weckruf>> [Dato for tilgang: 29. januar 2016].
- Die Zeit. 2015b, AfD-Parteitag wählt Frauke Petry zur Vorsitzenden. *Die Zeit* [internett], 4. juli. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2015-07/afd-parteitag-frauke-petry-zur-vorsitzenden>> [Dato for tilgang: 29. januar 2016].
- Die Zeit. 2015c, Höcke macht sich bei AfD-Spitze unbeliebt. *Die Zeit* [internett], 13. desember. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2015-12/afd-hoecke-bundesvorstand-petry>> [Dato for tilgang: 1. februar 2016].
- Die Zeit. 2015d, Gabriel bezeichnet AfD als rechtsradikal, *Die Zeit* [internett], 23. oktober. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2015-10/afd-rechtsradikal-gabriel>> [Dato for tilgang 21. april 2016].
- Die Zeit. 2016a, Soll man mit der AfD reden? *Die Zeit* [papiirutgave], 28. januar
- Die Zeit. 2016b, Von Storch legt nach. *Die Zeit* [internett], 19. april. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-04/beatrix-von-storch-islam-kritik>> <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-04/beatrix-von-storch-islamkritik?utm_content=zeitde_redpost_link_sf&utm_campaign=ref&utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_term=facebook_zonaudev_int&wt_zmc=sm.int.zonaudev.facebook.ref.zeitde.redpost.link.sf> [Dato for tilgang: 16. juni 2016].
- Die Zeit. 2015c, Beatrix von Storch will doch nicht auf Kinder schießen. *Die Zeit* [internett], 31. januar. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/2016-01/alternative-fuer-deutschland-beatrix-von-storch-petry-schusswaffen>> [Dato for tilgang: 1. februar 2016].
- Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2013, Euroskeptische Partei hält erste Versammlung ab. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [internett], 12. mars. Tilgjengelig fra: <<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/alternative-fuer-deutschland-euroskeptische-partei-haelt-erste-versammlung-ab-12111623.html>> [Dato for tilgang: 22. april 2016].
- Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2015a, Gegner des AfD-Chefs spotten über „Weckruf 2015“. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [internett], 19. mai. Tilgjengelig fra:

- <<http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/luckes-gegner-spotten-ueber-weckruf-2015-13600438.html>> [Dato for tilgang: 26. januar 2016].
- Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2015b, Aus Luckes Weckruf soll eine Partei werden. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [internett], 18. juli. Tilgjengelig fra: <<http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/nach-afd-zerwuerfnis-aus-luckes-weckruf-soll-eine-partei-werden-13709901.html>> [Dato for tilgang: 24. april 2016].
- Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2016, 476.649 Asylanträge im Jahr 2015. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [internett], 6. januar. Tilgjengelig fra: <<http://www.faz.net/aktuell/politik/fluechtlingskrise/deutschland-476-649-asylantraege-im-jahr-2015-14000143.html>> [Dato for tilgang: 15. mai 2016].
- Frankfurter Rundschau. 2016, Bundestag beschließt Asylverschärfung. *Frankfurter Rundschau* [internett], 25. februar. Tilgjengelig fra: <<http://www.fr-online.de/flucht-und-zuwanderung/asylpaket-ii-bundestag-beschliesst-asylverschaeerfung-24931854,33852672.html>> [Dato for tilgang: 18. juni].
- Frühauf, M. og Jahn, J. 2014, AfD-Höhenflug wird zur Gefahr für Euro-Krisenländer. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [internett], 23. september. Tilgjengelig fra: <<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/ratingagentur-afd-hoehenflug-wird-zur-gefahr-fuer-euro-krisenlaender-13169477.html>> [Dato for tilgang: 17. juni 2016].
- Geis, M. 2016, Breaking Germany's Taboo, *Die Zeit* [internett], 1. februar. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-01/populism-germany-afd-party-refugees>> [Dato for tilgang: 22. April 2016].
- Handelsblatt. 2015, „Ich habe geholfen, ein Monster zu schaffen“. *Handelsblatt* [internett], 8. november. Tilgjengelig fra: <<http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/ex-afd-vize-olaf-henkel-ich-habe-geholfen-ein-monster-zu-schaffen/12558382.html>> [Dato for tilgang 23. april 2016].
- Kalkhof M. 2014, Rechtspopulismus: Burschenschafter setzen auf AfD. *Der Spiegel* [internett], 15. april. Tilgjengelig fra: <<http://www.spiegel.de/unispiegel/studium/burschenschaften-und-afd-allianz-der-rechtspopulisten-a-962356.html>> [Dato for tilgang: 19. oktober 2015].
- Langberg, Ø.K. 2015, Høyrepopulister bykser frem i Tyskland. *Aftenposten* [internett], 13. mars. Tilgjengelig fra: <<http://www.aftenposten.no/verden/Hoyrepopulister-bykser>>

- [frem-i-Tyskland-56824b.html](#)> [Dato for tilgang: 12. februar 2016].
- Mack, S. og Serif, W. 2016, „Sie können es nicht lassen!“. *morgenweb* [internett], 30. januar. Tilgjengelig fra: <<http://www.morgenweb.de/nachrichten/politik/sie-konnen-es-nicht-lassen-1.2620328>> [Dato for tilgang: 1. februar 2016].
- Meiritz, A. 2016, Grenzschutz: Spitzenpolitiker entsetzt über Waffeneinsatz-Äußerungen von AfD-Frauen. *Der Spiegel* [internett], 31. januar. Tilgjengelig fra: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/afd-beatrix-von-storch-schiessbefehl-aeusserung-loest-entsetzen-aus-a-1074937.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook#ref=rss> [Dato for tilgang: 1. februar 2016].
- Middelhoff, P. 2015, Rechts wie nie. *Die Zeit* [internett], 8. september. Tilgjengelig fra: <<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2015-09/alternative-afd-asyl-programm-petry>> [Dato for tilgang: 1. februar 2016].
- Neuerer, D. 2015, Lucke-Partei stemmt sich gegen den Niedergang. *Handelsblatt* [internett], 8. desember. Tilgjengelig fra: <<http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/alfa-lucke-partei-stemmt-sich-gegen-den-niedergang/12693164.html>> [Dato for tilgang: 10. mars 2016].
- Schneider, J. 2013, Richtungsstreit in der AfD. *Süddeutsche Zeitung* [internett], 14. november. Tilgjengelig fra: <<http://www.sueddeutsche.de/politik/nach-bundestagswahl-richtungsstreit-in-der-afd-1.1818290>> [Dato for tilgang: 16. mai 2016].
- Schneider, J. 2014, AfD lehnt Sanktionen gegen Russland ab. *Süddeutsche Zeitung* [internett], 23. mars. Tilgjengelig fra: <<http://www.sueddeutsche.de/politik/europa-parteitag-afd-lehnt-sanktionen-gegen-russland-ab-1.1919526>> [Dato for tilgang: 15. Mai 2016].
- Schäffer, A. 2015, Abdankung im Palais. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [internett], 20. juli. Tilgjengelig fra: <<http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/bayerns-afd-landesvorstand-wechselt-zu-alfa-13712229.html>> [Dato for tilgang: 22. april 2016].
- Sparre, M. R. 2014, I 2012 var det fyrverkeri over Bergen da Høyre/Frp fjernet eiendomsskatten. I dag gjeninnfører partiene skatten. Bare dobbelt så høy. *Dagens Næringsliv* [internett], 17. desember. Tilgjengelig fra: <http://www.dn.no/nyheter/politikkSamfunn/2014/12/17/1802/Bergen/iG2012GvarG>

[detGfyrverkeriGoverGbergenGdaGhyrefrpGfjernetGeiendomsskatteniGdagGgjenimf
rerG partieneGskattenGbareGdobbeltGsGhy](#) [Dato for tilgang: 19. desember 2015].

Süddeutsche Zeitung. 2015a, Rechter Flügel siegt, AfD steht vor der Spaltung. *Süddeutsche Zeitung* [internett], 5. juli. Tilgjengelig fra:

<<http://www.sueddeutsche.de/politik/parteitag-rechter-fluegel-siegt-afd-steht-vor-der-spaltung-1.2551600>> [Dato for tilgang: 22. april 2016].

Süddeutsche Zeitung. 2015b, Merkel wirbt für Asylverschärfung. *Süddeutsche Zeitung* [internett], 15. oktober. Tilgjengelig fra:

<<http://www.sueddeutsche.de/news/politik/migration-merkel-wirbt-fuer-asylverschaeerfung-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-151015-99-02972>> [Dato for tilgang: 24. april 2016].

Süddeutsche Zeitung 2016a Alternative für Deutschland [internett], Samleside for artikler om Alternative für Deutschland. Tilgjengelig fra:

<http://www.sueddeutsche.de/thema/Alternative_für_Deutschland> [Dato for tilgang: 22. april 2016].

Süddeutsche Zeitung 2016b, Reaktionen auf AfD: "Wirre Rechtsaußen-Partei". *Süddeutsche Zeitung* [internett], 2. mai. Tilgjengelig fra:

<<http://www.sueddeutsche.de/politik/nach-parteitag-reaktionen-auf-afd-wirre-rechtsaussen-partei-1.2976317>> [Dato for tilgang: 16. juni].

Weiland, S. 2014, Führungsstreit bei der AfD: Aufstand gegen Luckes Chef-Pläne. *Der Spiegel* [internett], 25. november. Tilgjengelig fra:

<<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/afd-streit-gauland-stellt-sich-gegen-bernd-lucke-a-1004951.html>> [Dato for tilgang: 1. februar 2016].

Referanser fra datamaterialet

Alternative für Deutschland. 2013, *Programm für die Bundestagswahl 2013*. Tilgjengelig fra:

< <https://www.alternativefuer.de/programm-hintergrund/programmatik/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].

Alternative für Deutschland. 2014a, *Mut zu Deutschland. Für ein Europa der Vielfalt*.

Programm der Alternative für Deutschland (AfD) für die Wahl zum Europäischen Parlament am 25. Mai 2014. Tilgjengelig fra: <<http://www.alternativefuer.de/wp->

- [content/uploads/sites/7/2014/04/Europaprogramm-der-AfD1.pdf](https://www.alternativefuer.de/wp-content/uploads/sites/7/2014/04/Europaprogramm-der-AfD1.pdf)> [Dato for tilgang: 10. juni 2016].
- Alternative für Deutschland. 2014b, *Politische Leitlinien der Alternative für Deutschland*. Tilgjengelig fra: <https://www.alternativefuer.de/wp-content/uploads/sites/7/2016/01/AfD_Leitlinien_2015_DE.pdf> [Dato for tilgang: 10. juni 2016].
- Alternative für Deutschland. 2015, *Thesenpapier. Asyl. Mit Mut zu Deutschland das Asylchaos unter Kontrolle bringen!* Tilgjengelig fra: <https://www.alternativefuer.de/wp-content/uploads/sites/7/2015/09/15-09-10-Thesenpapier_LA.pdf> [Dato for tilgang: 12. juni 2016].
- Alternative für Deutschland. 2016, *PROGRAMM FÜR DEUTSCHLAND. Das Grundsatzprogramm der Alternative für Deutschland*. Tilgjengelig fra: <https://www.alternativefuer.de/wp-content/uploads/sites/7/2016/06/2016-06-09_afd-grundsatzprogramm-stuttgart_web-version.pdf> [Dato for tilgang: 17. juni 2016].
- Lucke, B. 2013a, *Bernd Lucke: AfD Grundsatzrede*. Tale, 22. juli. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2013/09/11/bernd-lucke-afd-grundsatzrede-2/>> [Dato for tilgang: 8. juni 2016].
- Lucke, B. 2013b, *Deutschland haftet mit 95,3 Milliarden Euro AfD-Sprecher Lucke kritisiert verfehlte Politik*. Pressemelding, 9. august. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2013/08/09/deutschland-haftet-mit-953-milliarden-euro-afd-sprecher-lucke-kritisiert-verfehlte-politik/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Lucke, B. 2013c, „*Es ist was faul im Staate*“ – *Bernd Lucke im Münchner Augustiner Keller*. Pressemelding, 31. august. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2013/08/31/es-ist-faul-im-staate-bernd-lucke-im-muenchner-augustiner-keller/>> [Dato for tilgang: 11. juni 2016].
- Lucke, B. 2013d, *Umjubelte Abschlusskundgebung in Hamburg*. Pressemelding, 17. august. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2013/08/17/umjubelte-abschlusskundgebung-hamburg/>> [Dato for tilgang: 12. mai 2016].
- Lucke, B. 2014a, *Deutschlandfunk, Interview Lucke*. Utdrag fra intervju, 6. juli. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/07/06/deutschlandfunk-interview-lucke/>> [Dato for tilgang: 8. juni 2016].

- Lucke, B. 2014b, *Lucke: Brief an die Mitglieder und Förderer*. Melding til eget parti, 2. oktober. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/10/02/lucke-brief-an-die-mitglieder-und-foerderer/>> [Dato for tilgang: 8. juni 2016].
- Lucke, B. 2014c, *Begrüßungsrede Bernd Lucke*. Pressemelding, 25. januar. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/01/25/begruessungsrede-bernd-lucke/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Lucke, B. 2014d, *Lucke: Gleichberechtigung der deutschen Sprache auf europäischer Ebene*. Pressemelding, 27. juni. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/06/27/lucke-gleichberechtigung-der-deutschen-sprache-auf-europaeischer-ebene/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Lucke, B. 2014e, *Lucke: Die neue Umfallerpartei heißt CDU*. Pressemelding, 9. oktober. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/10/09/lucke-die-neue-umfallerpartei-heisst-cdu/>> [Dato for tilgang: 12. juni 2016].
- Lucke, B. 2014f, *Lucke (MdEP): Hintergründe zur ECR Fraktion*. Pressemelding, 20. juni. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/06/20/lucke-hintergruende-zur-ecr-fraktion/>> [Dato for tilgang: 13. juni 2016].
- Lucke, B. 2014g, *Lucke im n-tv Interview: „Wir sind für die EU, aber wir glauben, dass sie auf ein falsches Gleis geraten ist.“* Utdrag fra intervju, 22. mai. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/05/22/lucke-im-n-tv-interview-wir-sind-fuer-die-eu-aber-wir-glauben-dass-sie-auf-ein-falsches-gleis-geraten-ist/>> [Dato for tilgang: 13. juni 2016].
- Lucke, B. 2014h, *Rede Lucke auf dem Parteitag 2014 in Erfurt*. Pressemelding, 5. mai. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/05/05/rede-lucke-auf-dem-parteitag-2014-erfurt/>> [Dato for tilgang 13. juni 2016].
- Lucke, B. 2014i, *KATH.NET, Interview mit Bernd Lucke*. Utdrag fra intervju, 30. juli. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/07/30/kath-net-interview-mit-bernd-lucke/>> [Dato for tilgang: 18. juni 2016].
- Lucke, B. 2015a, *Lucke: "Europas Bürger finanzieren Tanz ums goldene Kalb!"*. Pressemelding, 10. april. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/04/10/lucke-europas-buerger-finanzieren-tanz-ums-goldene-kalb/>> [Dato for tilgang: 12. juni 2016].

- Lucke, B. 2015b, *Lucke: Begriff der Ehe darf nicht ausgehöhlt werden*. Pressemeldung, 4. juni. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/06/04/lucke-begriff-der-ehe-darf-nicht-ausgehohlt-werden/>> [Dato for tilgang: 18. juni 2016].
- Petry, F. 2013a, *Wahlkampfhöhepunkt in Hessen*. Pressemeldung, 14. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2013/09/14/wahlkampfhoehpunkt-hessen-2/>> [Dato for tilgang: 13. juni 2016].
- Petry, F. 2014a, *Petry: Aktueller Zustand in der Asylpolitik ist unerträglich*. Pressemeldung, 22. august. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/08/22/petry-aktueller-zustand-der-asylpolitik-ist-unertraeglich/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Petry, F. 2014b, *Petry: Der Asylkompromiss ist ein Schlag ins Gesicht der deutschen Arbeitssuchenden*. Pressemeldung, 22. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/09/22/petry-der-asylkompromiss-ist-ein-schlag-ins-gesicht-der-deutschen-arbeitssuchenden/>> [Dato for tilgang 9. juni 2016].
- Petry, F. 2014c, *Petry: Wahlmüdigkeit ist Folge des Politikversagens der Altparteien*. Pressemeldung, 28. desember. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/12/28/petry-wahlmuedigkeit-ist-folge-des-politikversagens-der-altparteien/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Petry, F. 2014d, *Petry: Maas als Justizminister vollständig disqualifiziert*. Pressemeldung, 15. desember. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/12/15/petry-maas-als-justizminister-vollstaendig-disqualifiziert/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Petry, F. 2014e, *Petry: Der EuGH gefährdet die Integration und das friedliche Miteinander in Deutschland*. Pressemeldung, 10. juli. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/07/10/petry-der-eugh-gefaehrdet-die-integration-und-das-friedliche-miteinander-deutschland/>> [Dato for tilgang: 8. juni 2016].
- Petry, F. 2014f, *Petry: Forderungen im CDU-Wahlprogramm sind scheinheilig*. Pressemeldung, 4. februar. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/02/04/petry-forderungen-im-cdu-wahlprogramm-sind-scheinheilig/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Petry, F. 2014g, *Petry: "Wir gehören in keine politische Schublade"*. Pressemeldung, 4. juli. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/07/04/petry-wir-gehoren-keine-politische-schublade/>> [Dato for tilgang: 11. juni 2016].

- Petry, F. 2014i, *Petry: Ein weiterer Vorstoß zulasten Deutschlands*. Pressemeldung, 26. august. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/08/26/petry-ein-weiterer-vorstoss-zulasten-deutschlands/>> [Dato for tilgang: 13. juni 2016].
- Petry, F. 2014j, *Petry: Erst kopiert die SPD unsere Farben, dann die Inhalte*. Pressemeldung, 20. mai. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/05/20/petry-erst-kopiert-die-spd-unsere-farben-dann-die-inhalte/>> [Dato for tilgang: 13. juni 2016].
- Petry, F. 2014k, *Petry: De Maizière glänzt durch Konzeptlosigkeit*. Pressemeldung, 24. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/09/24/petry-de-maiziere-glaenzt-durch-konzeptlosigkeit/>> [Dato for tilgang: 13. juni 2016].
- Petry, F. 2014l, *Petry: Schäuble kümmert sich nicht um die Probleme der Bürger*. Pressemeldung, 6. oktober. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/10/06/petry-schaeuble-kuemmert-sich-nicht-um-die-probleme-der-buerger/>> [Dato for tilgang: 18. juni 2016].
- Petry, F. 2014m, *Petry: Schwarze Null löst keine Probleme*. Pressemeldung, 4. desember. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2014/12/04/petry-schwarze-null-loest-keine-probleme/>> [Dato for tilgang: 18. juni 2016].
- Petry, F. 2015a, *Petry: Versammlungsfreiheit wird Opfer von Gewaltandrohungen*. Pressemeldung, 19. januar. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/01/19/petry-versammlungsfreiheit-wird-opfer-von-gewaltandrohungen/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Petry, F. 2015b, *Petry: Deutschland handelt nicht souverän!* Pressemeldung, 23. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/09/23/petry-deutschland-handelt-nicht-souveraen/>> [Dato for tilgang: 9. juni 2016].
- Petry, F. 2015c, *Petry: Grundlegender Kurswechsel in der Ausländerpolitik!* Pressemeldung, 25. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/09/25/petry-grundlegender-kurswechsel-der-auslaenderpolitik/>> [Dato for tilgang: 10. juni 2016].
- Petry, F. 2015d, *Petry: Merkel setzt die Einheit der EU endgültig aufs Spiel*. Pressemeldung, 25. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/09/25/petry-merkel-setzt-die-einheit-der-eu-endgueltig-aufs-spiel/>> [Dato for tilgang: 10. juni 2016].
- Petry, F. 2015e, *Petry: Nun müssen Taten folgen, Herr Seehofer!* Pressemeldung, 28. oktober. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/10/28/petry-nun-muessen-taten-folgen-herr-seehofer/>> [Dato for tilgang: 10. juni 2016].

- Petry, F. 2015f, *Petry: Asselborn steht vor dem EU-Scherbenhaufen*. Pressemeldung, 10. november. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/11/10/petry-asselborn-steht-vor-dem-eu-scherbenhaufen/>> [Dato for tilgang: 10. juni 2016].
- Petry, F. 2015g, *Petry: Neuer ZDF-Staatsvertrag ermöglicht weiterhin Einflussnahme durch die Politik – Rundfunkbeitrag abschaffen!* Pressemeldung, 25. februar. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/02/25/petry-neuer-zdf-staatvertrag-ermoeglicht-weiterhin-einflussnahme-durch-die-politik-rundfunkbeitrag-abschaffen/>> [Dato for tilgang: 12. juni 2016].
- Petry, F. 2015h, *Petry: Tsipras wird nicht müde, die „Euroretter“ zu verhöhnen*. Pressemeldung, 15. juli. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/07/15/petry-tsipras-wird-nicht-muede-die-euroretter-zu-verhoehnen/>> [Dato for tilgang: 12. juni 2016].
- Petry, F. 2015i, *AfD: Mitgliederzuwachs auf Rekordhöhe*. Pressemeldung, 2. oktober. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/10/02/afd-mitgliederzuwachs-auf-rekordhoehe/>> [Dato for tilgang: 12. juni 2016].
- Petry, F. 2015j, *Petry: Merkel hintergeht erneut ihre Wähler*. Pressemeldung, 22. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/09/22/petry-merkel-hintergeht-erneut-ihre-waehler/>> [Dato for tilgang: 12. juni 2016].
- Petry, F. 2015k, *Petry: Auch in Deutschland über die Rettungspolitik der Bundesregierung entscheiden lassen*. Pressemeldung, 7. juli. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/07/07/petry-auch-deutschland-ueber-die-rettungspolitik-der-bundesregierung-entscheiden-lassen/>> [Dato for tilgang: 17. juni 2016].
- Petry, F. 2015l, *Petry: An Schengen und Dublin scheitert Europa*. Pressemeldung, 10. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/09/10/petry-schengen-und-dublin-scheitert-europa/>> [Dato for tilgang: 17. juni 2016].
- Petry, F. 2015m, *Petry: Es ist unverantwortlich, 60 Millionen Bürgerkriegsflüchtlinge nach Deutschland einzuladen*. Pressemeldung, 11. september. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/09/11/petry-es-ist-unverantwortlich-60-millionen-buergerkriegsfluechtlinge-nach-deutschland-einzuladen/>> [Dato for tilgang: 17. juni 2016].
- Petry, F. 2015n, *Petry: Panikmache vor dem Klimagipfel ist fehl am Platz*. Pressemeldung, 30. november. Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2015/11/30/petry-panikmache-vor-dem-klimagipfel-ist-fehl-am-platz/>>

[panikmache-vor-dem-klimagipfel-ist-fehl-am-platz/>](#) [Dato for tilgang: 18. juni 2016].

Petry, F. 2016a, *Petry: Massenhafter Missbrauch von Frauen in Köln erinnert an rechtlose Zustände zum Kriegsende*. Pressemelding, 6. januar. Tilgjengelig fra:

<<https://www.alternativefuer.de/2016/01/06/petry-massenhafter-missbrauch-von-frauen-in-koeln-erinnert-an-rechtlose-zustaende-zum-kriegsende/>> [Dato for tilgang: 10. juni 2016].

Petry, F. 2016b, *Petry: Merkel steht unter der Kontrolle der SPD*. Pressemelding, 4. april.

Tilgjengelig fra: <<https://www.alternativefuer.de/2016/01/04/petry-merkel-steht-unter-der-kontrolle-der-spd/>> [Dato for tilgang: 12. mai 2016].